

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované studium

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Helena Čechová

**Úloha vychovatele ve školní družině
v oblasti výchovy a vzdělávání**

Praha 2013

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Kreuzová Renata**

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined (Part time) Studies

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Helena Čechová

**The role of the educator in the after-school childcare
in the area of education**

Prague 2013

**The Diploma Thesis Work Supervisor:
PhDr. Kreuzová Renata**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Mgr. Helena Čechová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní PhDr. Renatě Kreuzové za její profesionální přístup, ochotu, cenné rady a připomínky, které mi poskytla při vyhotovení této diplomové práce. Děkuji také všem, kteří mi pomáhali a věnovali mi tak část svého volného času.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou úlohy vychovatele ve školských zařízeních v oblasti výchovy a vzdělávání. Charakterizuje osobnost výchovného pracovníka, zařízení zabývající se mimoškolní zájmovou výchovou se zaměřením na školní družinu (dále jen ŠD). Konkretizuje jednotlivé činnosti ŠD v návaznosti na možnosti a způsob trávení volného času školní mládeže v současnosti. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak hodnotí činnost školní družiny pedagogové a rodiče dětí, které toto zařízení navštěvují, jaké preferují vzdělání vychovatele a zda jsou spokojeni s pestrostí činností v ŠD. Dále četnost volnočasových aktivit dětí v průběhu týdne. Z dotazníkového šetření, které jsem prováděla s rodiči a pedagogy, vyplynuly tyto závěry: Rodiče charakterizují školní družinu jako zařízení s dostatečně pestrou nabídkou. Rodiče i pedagogové nejčastěji preferovali pro vychovatele středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením. Dále z průzkumu vyplynulo, že děti navštěvují různé volnočasové aktivity 2 až 3 krát týdně.

Klíčové pojmy

formy a metody výchovy, klíčové kompetence, mimoškolní výchova, návykové látky, následky nevhodného využití volného času, osobnost vychovatele, pedagogická dokumentace, počítačové hry, profesní úroveň vychovatele, školní družina, volný čas, výchova, výchovné zásady, vzdělávání, zařízení pro mimoškolní výchovu.

Annotation

The diploma thesis deals with the problems of the role of the educator in the educational institutions in the area of education. It describes the personality of the educational employee, the institutions dealing with after-school hobby education with a view to after-school childcare. It specifies the particular activities of the after-school childcare in the continuity on the possibilities and ways of spending the schoolchildren's leisure time today.

The goal of my research work was to find out, how is the function of the after-school childcare evaluated by the teachers and by the parents of the children who attend this institution, what educator's education do they prefer and if they are satisfied with the variety of the activities in the after-school childcare. Further the frequency of the children's leisure activities during the week. From the questionnaire survey that I carried out with the parents and teachers resulted following conclusions: the parents describe the after-school childcare as an institution with sufficiently varied offer. The parents as well as the teachers preferred for the educator most frequently the secondary education with educational specialization. The survey has also showed that the children attend the various leisure activities 2-3 times a week.

Key words

Addictive drugs, after-school education, after-school childcare, computer games, consequences of the improperly use of the leisure time, education, educational principles, forms and methods of the education, institutions dealing with interest education, key competences, leisure time, pedagogical documentation, personality of the educator, professional level of the educator.

TEORETICKÁ ČÁST

1. OSOBNOST VYCHOVATELE, JEHO ÚLOHA VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH

1.1. Úloha vychovatele ve školských zařízeních	11
1.2. Osobní a morální vlastnosti vychovatele	12
1.3. Profesionální úroveň vychovatele, jeho další vzdělávání.....	14
1.4. Možnosti výchovného působení vychovatele na utváření osobnosti dítěte	19
1.5. Formy a metody výchovy a vzdělávání ve školní družině	21
1.5.1. Výchovně vzdělávací metody výuky J. A. Komenského	21
1.5.2. Požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování	22
1.5.3. Výchovně vzdělávací strategie v době mimo vyučování a klíčové kompetence.....	24
1.5.4. Funkce výchovy a vzdělávání ve volném čase	26

2. NÁPLŇ PRÁCE VYCHOVATELE

2.1. Pracovní náplň a povinnosti vychovatele ve školní družině	29
2.2. Vedení dokumentace	30
2.3. Přehled a charakteristika zařízení pro mimoškolní zájmovou výchovu ...	32
2.4. Školní družina	35
2.4.1. Podmínky činnosti školní družiny.....	36
2.4.2. Činnosti ve školní družině.....	38
2.5. Základní právní předpisy pro oblast práce s dětmi a mládeží.....	42

3. VOLNÝ ČAS

3.1. Funkce volného času	45
3.2. Vliv rodiny a vrstevnických skupin na utváření volného času	48

3.3. Následky nevhodného využití volného času	51
3.3.1. Vliv masmédií a sdělovací techniky.	52
3.3.2. Počítačové hry	53
3.3.3. Vandalismus	55
3.3.4. Návykové látky	56
PRAKTICKÁ ČÁST	
4. POPIS PRŮZKUMU, SBĚR A ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ	
4.1. Cíl a hypotézy průzkumu	70
4.2. Předmět průzkumu	71
4.3. Konkrétní charakteristika zkoumaného vzorku	74
4.4. Analýza výsledků průzkumu	78
4.5. Interpretace údajů	78
4.6. Shrnutí, doporučení a návrh možných řešení	103
ZÁVĚR	107
SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ	110
SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ	112
SEZNAM TABULEK	113
SEZNAM PŘÍLOH	115

ÚVOD

Mnozí z nás se poprvé setkali se zařízením školní družiny během školní docházky. Určitě si vzpomínáme na to, jak jsme běhali po školní zahradě a čekali, až si pro nás někdo z rodičů přijde. Za nepříznivého počasí s námi paní vychovatelka vyráběla různé drobnosti, které jsme s nadšením ukazovali doma rodičům. Vždy jsem měla ráda děti a chtěla s nimi pracovat. Mé přání se mi vyplnilo před patnácti lety, kdy jsem nastoupila jako vychovatelka do školní družiny. V dřívějších letech byla družina považována za instituci, která měla pohlídat děti po dobu, kterou jsou rodiče v zaměstnání. Postupem doby se však formy a metody organizace mimoškolní činnosti hodně změnily.

V současné době je oblast volnočasové pedagogiky dle mého názoru stále diskutovanějším tématem, neboť rodiče jsou často pracovně velmi vytíženi a potřebují svým dětem, které navštěvují zejména první stupeň ZŠ, zajistit kvalitní vyplnění času po skončení vyučování a dobou, kdy jsou schopni si děti sami převzít. Školní družina se stává důležitým zařízením pro výchovu dětí mimo vyučování. Jejím úkolem je v dnešní době nejen zajistit péči o děti v době, kdy se jim nemohou věnovat rodiče, ale má důležitou roli i v prevenci negativních sociálních a patologických jevů a v rozvoji důležitých osobních a sociálních kompetencí. Jedná se nejen o vesnice, ale především o velká města, kde hrozí dětem mnohá nebezpečí. V některých případech může roli rodiče zastoupit starší sourozenec nebo prarodič, avšak někdy není jiná možnost, než přihlásit dítě do školní družiny. Jelikož se jedná v mnoha případech o dobu někdy až pěti hodin volného času dítěte, hraje zde nemalou roli i osobnost vychovatele jako organizátora volnočasových aktivit ve školní družině. Není to zrovna jednoduchá pozice.

Vychovatel by měl mít kladný vztah k dětem, být empatický, dostatečně nápaditý, kreativní, měl by umět dítě zaujmout tak, aby se dobrovolně vzdělávalo, zdokonalovalo v zájmových činnostech, něco se naučilo a odpočinulo si po náročném vyučování. To všechno zajímavým způsobem, aby nenápadně působil v oblasti nejen výchovné, ale i vzdělávací, rozvíjel zájmy a nadání dítěte. Kladný vztah k dětem, empatie a aktivita ve všech konaných činnostech by měla být v takové profesi na prvním místě.

První část diplomové práce se zabývá rolí vychovatele, jeho osobnostní a profesní způsobilosti ve vzdělávacím procesu. Zaměříme se na jeho osobní i morální vlastnosti potřebné k dané výchovné funkci.

Ve druhé části je charakterizováno zařízení pro mimoškolní výchovu. Zaměříme se především na dnešní pojetí výchovy a vzdělávání ve školní družině, na její funkci, náplň činností a legislativu.

Třetí část je zaměřena na problematiku volného času. Volný čas nikdy nestojí samostatně. Jeho naplnění je spojeno s fungováním rodiny, s výchovou dítěte mladšího školního věku se do něho promítají i vlivy vrstevníků. Protože výzkumná část je zaměřena na osobnost vychovatele ve školní družině a děti mladšího školního věku, je tato práce zacílena k této problematice.

Cílem mé diplomové práce je zhodnotit činnost vychovatele školních družin, nejen ze strany pedagogů základních škol, ale také ze strany samotných rodičů dětí, které školní družinu navštěvují, a dále zhodnotit, jakým způsobem tráví žáci volný čas. V současné době je důležité, aby školská zařízení věděla, zda jsou zákonní zástupci spokojeni s činnostmi a organizací školní družiny. Ve výzkumné části jsem se touto problematikou intenzivně zabývala a v rámci zjištění potřebných dat jsem požádala o spolupráci okolní zařízení tohoto typu.

Cílem výzkumu, který bude prováděn dotazníkovou metodou, je zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s prací a vzděláním vychovatele, s pestrostí činností konaných v ŠD, zda kladou důraz na spokojenost svých dětí v tomto zařízení. Dále zmapovat, jakým způsobem tráví děti mladšího školního věku svůj volný čas. Závěr obsahuje komparaci názorů na zařízení školní družiny nejen z pohledu rodičů, ale i ze strany pedagogů daných škol.

TEORETICKÁ ČÁST

1. OSOBNOST VYCHOVATELE, JEHO ÚLOHA VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH

„Člověk se může stát člověkem pouze výchovou“

(J. A. Komenský)

Vychovávat není snadné, a žádný univerzální způsob výchovy neexistuje. Snad milion let existuje lidská bytost na planetě Zemi zápasící o svůj život, vývoj, o svůj vzestup. Tváří v tvář přírodě i vlastní hmotné civilizaci, dějinám i kultuře poznává, uvědomuje si a chápe sebe sama, vykládá a zdůvodňuje si smysl své existence. Významnou částí socializačního procesu je výchova a vzdělávání. Obě tyto složky jsou charakterizovány jako záměrné rozvíjení schopností, vloh, morálních a charakterových vlastností. Podle S. Kučerové *„Výchovu můžeme chápat jako specifické směřování k cílům člověka, jako určitý společenský jev, jako praktický úkol“*.¹

Na výchově budoucích generací se podílí především nejbližší členové rodiny, avšak v posledních letech, kdy většina rodičů je vázána pracovními povinnostmi do pozdních odpoledních hodin, se na výchově dětí a mládeže podílí i vychovatelé v mimoškolních zařízeních mnohdy zřízených při základních školách – školních družinách a školních klubech.

Definice pojmu vychovatel podle Pedagogického slovníku je následující: *„Vychovatel – pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních internátního typu a oblasti výchovy mimo vyučování“*.² Předpokládáme, že vychovatel by měl být člověk nejen s pedagogickým nadáním, ale především s kladným vztahem k ostatním lidem. Bezesporně by měl být rád mezi lidmi, mezi dětmi, měl by jim umět naslouchat, mluvit s nimi, dokázat se vcítit do jejich problémů, měl by se umět společně s nimi radovat z jejich úspěchů, ze života, ale také dokázat řídit, vést a budit přirozený respekt.

¹ Kučerová, S., *Člověk hodnoty výchova*. Prešov: ManaCon, 1996. s. 20

² Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., - *Pedagogický slovník*, Praha: Portál, 1995. s.258

1.1. Úloha vychovatele ve školských zařízeních

Vychovatel v školských zařízeních zastupuje nemalou roli ve výchově dětí v rámci jejich volného času. Svým jednáním, oblékáním, gesty, mimikou, slovním i mimoslovním vyjadřováním, způsobem řešení různých situací a problémů je příkladem pro děti. Podstatnou roli zde hraje duševní a zdravotní stav pedagoga. Jak uvádí J. Pipeková: „*Zdraví definuje světová zdravotnická organizace jako Stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, ne pouze absenci choroby.*“³ Kromě životní spokojenosti vychovatele je neméně důležitá i schopnost empatie a vcítění se do prožívání druhých, radost ze vzájemného kontaktu, umění naslouchat, radovat se společně s dětmi z každého, byť i malého úspěchu, schopnost na základě momentální nálady a rozpoložení dítěte zvolit odpovídající činnost a zábavu, nadchnout dítě pro nové poznatky a nenásilným způsobem dítě vést správným směrem. Jeho projev by měl být za každé situace adekvátní a kultivovaný. Vychovatel se podílí na rozvoji svěřených jedinců, na jejich přípravě pro základní sociální role, na utváření jednotlivých stránek jejich osobnosti.

Každý pedagog má své silné i slabé stránky, ale je velmi důležité, aby si je vždy uvědomoval a dokázal s nimi pracovat a zdokonaloval se. Vychovatelem se člověk nestává nástupem do funkce, ale postupně se vyvíjí s osobním zráním, s přibývajícím zkušenostmi, s prožitými úspěchy i nezdary. Práce vychovatele není dosud společensky doceněna, jak by si zasloužila. Pro mnoho lidí jde o pouhé hlídání dětí.

Práce vychovatele zahrnuje komplexní výchovnou, vzdělávací, diagnostickou a preventivní činnost zaměřenou na celkový rozvoj osobnosti. Výchova a vzdělávání dětí a mládeže mimo vyučování specificky rozvíjí jejich osobnost, zájmy, znalosti a tvořivé schopnosti. Je zaměřená na celkový rozvoj, respektující jejich individuální zájem, schopnosti a předpoklady.

Vycházíme-li ze zkušeností pedagogů, můžeme říct, že vychovatel má, na rozdíl od učitele, mnohem víc času dítě vyslechnout, poznat, získat si jeho důvěru. Není pod tlakem povinností vyplývajících ze školních osnov, nemusí zkoušet a známkovat. Má mnohem větší volnost v rozhodování o náplni činností, může projevit svou tvořivost a fantazii, být dítěti rádcem i pomocníkem.

³ Pipeková, J., et., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. s. 87

1.2. Osobní a morální vlastnosti vychovatele

Pro pedagoga, který pracuje s dětmi a mládeží v době mimoškolního vyučování, je nejdůležitější, aby dokázal vytvořit příjemné, bezpečné, klidné a tvořivé ovzduší, měl by dbát na uspokojování individuálních potřeb, rozvoj zájmů a specifických schopností jednotlivců jemu svěřených. Jak uvádí J. Pávková: „*K tomu je nezbytné, aby měl pochopení a zájem o děti jako individuality, dokázal je vhodně motivovat, podporovat jejich nápaditost, tvořivost, zájem o činnost i vzdělávání.*“⁴

Dobrý vychovatel dokáže zvládat různorodé, pestré výchovné činnosti, umí používat účinné formy jednání a vhodný výchovný styl. Svým chováním, jednáním a přístupem se vychovatel stává vzorem pro děti, které v jeho přítomnosti tráví svůj volný čas v době mezi skončením vyučování a dobou, kdy si rodiče dítě převezmou. Naopak mírný liberální vychovatel sice dopřává dětem nadbytek volnosti a děti si dělají, co chtějí, ale často nebývají spokojené. Vyžadují řízené činnosti, chtějí se nějakým způsobem bavit a vzdělávat. Takový vychovatel většinou nemá žádnou autoritu. Pokud je jeho styl výchovy příliš liberální, bývá neoblíben a ve svém povolání se často cítí nešťastný a nespokojený.

Dalším typem může být vychovatel autoritativní, který dává dětem málo svobody, nemají prostor vyjádřit svůj vlastní názor a možnost samy se rozhodnout a zvolit si činnost dle svého zájmu. Veškerá činnost je podřízena jeho vedení a představám, nedává prostor dětem k seberealizaci, tvořivému rozvoji a ubíjí v dětech zdravé sebevědomí, sebe prezentaci a sebeprosazení. Ideální vychovatel klade na děti přiměřené požadavky, hovoří s nimi, bere v úvahu jejich názory, přání a dokáže být empatický k problémům, které děti trápí. Kromě obecně a morálně lidských vlastností jsou pro vychovatele především žádoucí podle Pávkové, Hájka, Hofbauera tyto:⁵

- fyzická zdatnost a dobrý zdravotní stav
- příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku
- schopnost přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám a řešit nečekané situace
- smysl pro humor
- pochopení pro věkové zvláštnosti i při práci s věkově heterogenními skupinami
- hravost a radost ze hry

⁴ Pávková, J., a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. s. 38

⁵ Pávková, J., a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002.

- tvořivost, nápaditost, fantazie a kreativita
- aktivita, empatie, pedagogická schopnost nenásilně prosazovat své názory a požadavky

Úspěšný vychovatel může být jen ten, který má děti rád, dokáže si s nimi vybudovat dobré vztahy a získat si jejich důvěru. Jak uvádí Z. Matějček: „*Velice důležitým rysem osobnosti vychovatele je autorita. Je to ona přirozená převaha osobnosti vyspělejší a zralejší nad osobností teprve se tvořící – převaha, kterou dítě uznává a přijímá jako určitou oporu.*“⁶ Vychovatel by měl být dobrým pozorovatelem a pomocníkem, vést děti k poznávání skutečnosti na základě jeho vlastní zkušenosti, rozvíjet žákovu schopnost sociální percepce, vést žáka k uvědomování si vlastní identity a sebejistoty, učit děti především na základě vlastního kladného prožitku. Mezi další vlastnosti vychovatele patří také některé z etických a morálních zásad, které by měly být vlastní každému pedagogickému pracovníkovi.

Etika v běžných profesních činnostech vychovatele

Dodržování etiky vychází z akceptace širších etických norem a závazků běžných v současném kulturním kontextu. Ve vztahu k žákovi se vychovatel snaží:

- vycházet z přesvědčení, že žák je osobnost zasluhující úctu a slušné chování
- nevystavovat žáka ironii a zesměšňování
- při výchovných krocích stavět na žákových kladných charakterových rysech
- věřit ve schopnosti jedinců a jejich snahu
- snažit se být objektivní a spravedlivý
- komunikovat se žáky taktně a otevřeně
- pomáhat jedincům v řešení jejich problémů
- podporovat fyzickou, psychickou a sociální seberealizaci a pohodu jedinců
- příkladně dodržovat společenská pravidla
- mít kladný vztah k životnímu prostředí, prosazuje správný životní styl.

⁶ Matějček, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007. s. 44.

Citlivý vychovatel má vysokou míru empatie, dovede projevovat vřelý vztah k dětem. Dokáže vytvořit příznivé klima, umí efektivně jednat s dětmi, má širokou škálu různých zájmových aktivit, organizační schopnosti, umí navozovat a motivovat široké spektrum rekreačních a zájmových činností. Dokáže vybranými aktivitami v dětech vzbuzovat zájem o činnost, podporovat jejich sebevědomí a rozvíjet pozitivní stránky osobnosti.

Neméně důležitým faktem je i dobrá znalost bezpečnostních a hygienických předpisů pro práci s dětmi.⁷ Je nutné počítat s tím, že pedagogická profese vychovatele klade značné nároky na schopnost jednat s lidmi (především s dětmi), ovládat své emoce, být příkladem. Dobrý vychovatel je pro děti zdrojem kladných citů, poskytuje jim pocit jistoty, bezpečí a spokojenosti. Umí dětem naslouchat, při komunikaci s dětmi navazuje oční kontakt, dívá se na ně, úsměvem může vyjádřit souhlas s činností dítěte, úsměvem ho může pochválit, mnohdy dát gestem tváře i těla najevo své pocity. Citlivý vychovatel dokáže i u méně úspěšného a problémového dítěte najít příležitosti k pochvale. Zde by především mělo platit zlaté pravidlo pedagogiky, že odměňování by mělo být mnohem častější než trestání. Má samozřejmě vyzvedávat kladné vlastnosti každého dítěte, upevňovat jeho sebevědomí a schopnosti.

1.3. Profesní úroveň vychovatele, jeho další vzdělávání

„Učit je možno slovy, ale vychovávat jenom příkladem.“

(J. de La Bruyere)

Předpoklady pro výkon povolání pedagogického pracovníka upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁸ Funkci pedagogického pracovníka může vykonávat osoba, která je způsobilá k právním úkonům, splňuje odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, je bezúhonná a zdravotně způsobilá. Vychovatel může svými profesními dovednostmi významně ovlivnit interakci a vztahy s rodiči.

⁷ Macek, M., Hájek, B. a kol., *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. MŠMT, 2002. s. 68

⁸ Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 207

Rodiče zpravidla vybírají zařízení, kde vychovatel projevuje kladný emoční vztah k dětem, vytváří příznivé klima v zařízení, ale zároveň vychovatele důsledného, nabízejícího dětem mnoho podnětů, dávající jasná pravidla a dbající o jejich dodržování. Jak uvádí S. Střelec: „*Autorita vychovatele je nutnou podmínkou úspěchu výchovného působení. Avšak tato autorita nesmí potlačovat dětskou samostatnost, musí ji naopak rozvíjet.*“⁹

Vzájemný poměr vychovatelova vedení a dětské samostatnosti se mění podle situace. Obratný vychovatel spojuje své vedení s určitou přiměřeně věku dětem odstupňovanou pravomocí a odpovědností dětské samostatnosti. Povzbuzuje děti k účasti na plánování společné činnosti, na jejím společném iniciativním provádění, na její společné kontrole a hodnocení.

Podle P. Říčana je pedagog především „*živým příkladem, který působí na složité procesy vytváření žádaných životních rolí, ale i na tvořivý a samostatný růst dětské osobnosti.*“¹⁰ Pověří-li vychovatel děti určitými úkoly, pravomocí a odpovědností, neznamená to, že se tím odpovědnosti sám zbavuje. Znamená to jen, že je si vědom své odpovědnosti, ale ustupuje do pozadí a působí výchovně způsobem méně nápadným, zato však velmi účinným.

Rozvoj samostatnosti (především u starších dětí) podněcuje pozitivní zkušenost ze samostatně prováděné činnosti. Vždyť kdy jindy se lze samostatnosti naučit, než organizováním příležitostí, v nichž by se uplatnila. Jak uvádí J. Čáp: „*Kladné emoční projevy dospělého k dítěti podporují jeho výkon a chování v souladu s požadavky dospělého. Tím se upevňuje kladný emoční vztah dospělého k dítěti, rozvíjejí se projevy povzbuzující dítě ke kladnému sebehodnocení, k úsilí o dobrý výkon a schvalované chování, k vzájemné komunikaci, společné činnosti a tím příznivému vývoji osobnosti dítěte.*“¹¹

Každý správný pedagog by podle S. Střelce měl zvládat základy tzv. pedagogického desatera.

⁹ Střelec, S. et al., *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I.* Brno: Paido, 1998. s. 96

¹⁰ Říčan, P., *Psychologie osobnosti.* Praha: Orbis, 1975. s. 23.

¹¹ Čáp, J., *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy.* Praha: ISV, 1996. s. 95

Pedagogické desatero

1. Základem naší práce je pozitivní vztah k dítěti, učení, kolegům, ke světu.
2. Podporujeme tvůrčí přístup žáků k učení a poznávání, rozvoj fantazie a tvořivosti.
3. Oslabujeme strach z nového či neznámého, učíme žáky zacházet s chybou, posilujeme sebevědomí a sebedůvěru žáka.
4. Povzbuzujeme nedůvěru k autoritám, uzavřeným řešením, danosti – učíme pochybovat, hledat, přesvědčovat se.
5. Uvádíme žáky do informačního systému.
6. Vedeme žáky k neustálému hodnocení a sebehodnocení, k sebereflexi.
7. Učíme děti měnit myšlenky v činy, dotahovat věci do konce, nebýt povrchní, přesně formulovat, dávat si konkrétní cíle, odpovídající maximu osobních zkušeností.
8. Vedeme žáky k aktivnímu poslouchání, rozvoji komunikace, pěstujeme rozvoj celoživotních zkušeností.
9. Dopřejeme dětem dostatek volnosti a svobody, učíme je demokratickému chování, pěstujeme v nich potřebnou toleranci, spoluodpovědnost a odpovědnost k sobě samému.
10. Přístupujeme k dítěti jako k plnohodnotnému člověku, majícímu stejná lidská práva a povinnosti, jako k partneru na cestě za poznáním.¹²

Vychovatel se opírá ve své profesi zejména o odborné poznatky získané studiem v oblasti pedagogiky, speciální pedagogiky, psychologie a z příbuzných vědních oborů, kde je možno získat poznatky a dovednosti pro práci s dětmi a mládeží.

Další vzdělávání výchovných pracovníků

Otázkami učitele a jeho osobnosti se zabývali pedagogové už od nejstarších dob (např. J. A. Komenský). Proto ve 20. století vznikla tzv. pedeutologie – nauka o osobnosti a vzdělávání učitele. Jak uvádí L. Edelsberger: „*Nedílnou součástí*

¹² Střelec, S. et al., *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. s. 75

*pedeutologické problematiky jsou rovněž profesionální předpoklady a otázky vzdělávání učitelů a vychovatelů.*¹³ Zabývá se teorií jednotlivých pedagogických profesí. Vychovatelé se tedy zdokonalují a vzdělávají i po ukončení požadovaného vzdělání, nejen ve svém oboru, ale i v jiných oborech potřebných pro práci s dětmi v programech celoživotního vzdělávání. Touto problematikou se mimo jiné zabývá i Z. Palán, který uvádí, že vzdělávání může probíhat jak formou sebevzdělávání za podpory informačních zdrojů (učebnic, internetu, publikací), tak formou neformálního vzdělávání, které se uskutečňuje prostřednictvím zájmových kurzů.¹⁴

Celoživotní vzdělávání – je chápáno jako celoživotní proces, ve kterém je člověk stále nucen se přizpůsobovat změnám kulturního, ekonomického, politického a společenského života. V současnosti je zdůrazňováno učení, které vzniká na bázi vnějších, ale i vnitřních motivů člověka. Potřebu celoživotního vzdělávání a učení vyvolaly změny, které v posledních letech nastaly. Můžeme jej rozdělit na dvě základní etapy:

- počáteční – zahrnuje veškeré vzdělávání, které probíhá před vstupem na trh práce (základní, všeobecné, sekundární, počáteční odborné vzdělávání);
- další – jakékoliv vzdělávání či učení, které probíhá po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce; zahrnují se i další zájmové vzdělávací aktivity.

Realizace celoživotního vzdělávání se uskutečňuje prostřednictvím vzdělávání formálního, neformálního a informálního, což dává člověku možnost získávat vzdělání, kvalifikace a kompetence různými cestami a v kterékoliv životní etapě.

Formální vzdělávání – bývá realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla školách základních, středních či odborných a vysokých. Jeho cíle, obsahy, funkce, organizační formy i způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Jejich absolvování bývá potvrzeno příslušným osvědčením (např. vysvědčením, výučním listem, maturitním vysvědčením, vysokoškolským diplomem). Tento typ vzdělávání zahrnuje i následné specializované programy odborného a profesního výcviku, pokud jsou zaštitěny oficiálním vzdělávacím systémem.

Neformální vzdělávání – bývá realizováno mimo formální vzdělávací systém. Jde o soubor vzdělávacích aktivit zájmového či kulturního vzdělávání, ke kterým patří

¹³ Edelsberger, L., *Defektologický slovník*. Jinočany: H&H, 2000. s. 252

¹⁴ Palán, Z., *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008

např. firemní a podniková školení, kurzy (rekvalifikační, jazykové, počítačové aj.) a přednášky. Mohou je organizovat nejrůznější instituce a nadace. Je vždy zaměřeno na určité skupiny lidí, které daný problém zajímá, popř. je znalost daného problému potřebná k jejich práci. Jak uvádí J. Veteška: „*Je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností, zkušeností a kompetencí, které mohou jedinci zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění.*“¹⁵ Bývá ukončeno certifikátem nebo jiným dokladem, který je potřebný pro další profesní růst.

Informální vzdělávání – označuje celoživotní proces získávání životních zkušeností, dovedností a postojů z každodenního života, z prostředí a kontaktů s okolím, z komunikace s přáteli, kolegy či rodinou. Člověk je může získat z práce nebo činností, kterou se zabývá, ale i v rámci svého volného času, např. při sledování televize, kdy se dozvídáme různé zprávy a informace, při cestování, četbou, návštěvou různých kulturních akcí, výstav, návštěvou kina či divadla. Toto vzdělávání je neorganizované, nesystematické a institucionálně nekoordinované.

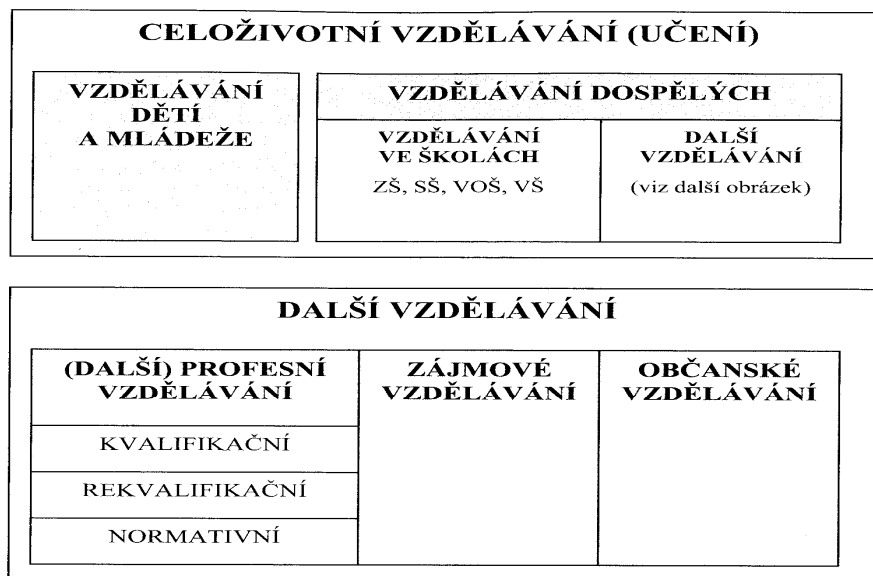

Schéma vzdělávání¹⁶

Současné snahy v rámci spojené Evropy o oficiální uznávání informálního vzdělávání mají určitě svá opodstatnění. Je jistě mnohem důležitější, co člověk umí, zná

¹⁵ Veteška, J., Tureckiová, M., *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. s. 21

¹⁶ Palán, Z., *Základy andragogiky*. 2008

a dovede, jak to využívá ve svém životě a v práci než to, jakou cestou tyto kompetence získal.¹⁷

Pedagogický pracovník si může prohlubovat odbornou kvalifikaci průběžným vzděláváním. Toto vzdělávání je zakotveno ve vyhlášce MŠMT 317/2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků v § 10 – průběžné vzdělávání.¹⁸ Průběžné vzdělávání je zaměřeno na teoretické a praktické otázky související s procesem vzdělávání a výchovy. Jeho obsahem jsou zejména nové poznatky z obecné pedagogiky, pedagogické a školní psychologie, teorie výchovy, obecné didaktiky a oborových didaktik, nové poznatky z vědních, technických a uměleckých oborů, prevence sociálně patologických jevů a bezpečnosti a ochrany zdraví. Počet subjektů nabízejících další vzdělávání je velmi široký. Některé programy dalšího vzdělávání učitelů mohou realizovat pouze vysoké školy v rámci celoživotního vzdělávání. Nejrozsáhlejší nabídku poskytuje Národní institut pro další vzdělávání (NIDV), který vznikl v roce 2004 přeměnou pedagogických center a funguje jako příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. NIDV zajišťuje plánování a organizaci vzdělávacích programů, připravuje národní projekty, na něž čerpá prostředky z Evropského sociálního fondu, a je realizátorem tzv. vládních priorit v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.¹⁹

1.4. Možnosti výchovného působení vychovatele na utváření osobnosti dítěte

Jedním ze základních požadavků výchovného působení je ovlivňování vývoje jedince v pozitivním smyslu. Znamená to mimo jiné i podporu zdravého i duševního vývoje člověka. Jak uvádí Vážanský: *„Na člověka mají vliv nejen výchovné momenty, ale i veškeré prvky životního a sociálního prostředí, podobně jako neuvědomělý sebeformující proces prostřednictvím vrozených vlastností a získaných životních*

¹⁷ Zlámalová, H., *Distanční vzdělávání a eLearning*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2006. s. 17

¹⁸ www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb

¹⁹ www.zkola.cz

zkušeností, v neposlední řadě i uvědomělá výchova sebe sama a seberealizační snahy.“²⁰

Dobrý vychovatel dokáže působit a vyzvednout kladné schopnosti každého dítěte. Velmi důležitou roli hraje vlastní příklad jednání vychovatele. Jeho schopnost vhodné motivace, navození atmosféry a v poslední době tolik diskutovaná výchova prožitkem nebo zážitkem. Prožitek je výrazně závislý na specifikách dítěte a působí individuálně na každého jedince. Odvíjí se od momentálního fyzického a psychického rozpoložení dítěte, dobrovolnosti, prostředí a především zájmu dítěte. Vychovatel má na rozdíl od učitele mnohem více času k individuálnímu přístupu k jednotlivým dětem. Není vázán učebními osnovami ani časovým limitem. Má dostatek prostoru k tomu, aby dítě vyslechl a poskytl radu či pomoc dle potřeby dítěte. Vše je závislé na osobnosti vychovatele, zda dokáže vybudovat atmosféru bezpečí, otevřenosti a důvěry.

Vychovatel disponuje mnohými možnostmi vzdělávání a působení na dítě. V rámci různorodých činností – zájmových, pracovních, výtvarných, tělesných, vzdělávacích aj. má možnost na základě dobrovolnosti zaujmout každé dítě. Jak uvádí B. Hájek: „*Pedagog vytváří podmínky a navozuje situaci tak, aby vychovávaní jedinci nabízený program přijímali dobrovolně.*“²¹ To samozřejmě předpokládá znalost a respektování jejich potřeb a schopnost účinné motivace. Může se stát, že některé dítě nemá právě v daný okamžik chuť na plánovanou činnost. V takovém případě by měl vychovatel nabídnout jinou možnost zájmové aktivity dle zájmu dítěte. Flexibilita, kreativita a improvizace vychovatele je v takovém případě velmi důležitá. Měl by být schopen okamžitě reagovat a přizpůsobit se reálným požadavkům dětí. Velmi vhodné je, pokud se děti sami mohou podílet na skladbě a organizaci činností za pomoci vychovatele. Takové činnosti jsou dětmi mnohem lépe přijímány, neboť se cítí odpovědní za jejich vytvoření a neberou je jako „nutně přikázanou“ činnost vychovatele.

²⁰ Vážanský, M., Smékal, V., *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. s. 58

²¹ Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 78

1.5. Formy a metody výchovy a vzdělávání ve školní družině

Způsob výchovy dětí ve školní družině se zásadně liší od způsobu výchovy v rodině. Výchova v rodině je založena na určitých morálních zásadách. Každá rodina prezentuje tyto zásady jinak. A dítě přichází do školní družiny těmito zásadami již vybaveno. Cílem činnosti vychovatele je nadále výchovně působit tak, aby se dítě rozvíjelo na základě zásad morálního kodexu dané společnosti. Záměrně a systematicky volí způsoby, postupy a prostředky, které vedou k těmto zásadám. Ovlivňuje vývoj jedince v pozitivním smyslu a především podporuje harmonii tělesného a duševního vývoje.

Vychovatel volí při své činnosti takové aktivity, kterými dítě rozšiřuje nejen své fyzické schopnosti, ale také své dosavadní vědomosti. Dítě se učí nejvíce nápodobou. Proto by vychovatel měl být příkladem ve svém jednání a komunikaci s okolím. Už Jan Amos Komenský ve své době kladl základy výchovy do rodiny. Rodina vychovává a škola vzdělává. Jeho metody a zásady vzdělávání jsou aktuální i dnes a v následující kapitole se Komenského pedagogickými zásadami budu více zabývat.

1.5.1. Výchovně vzdělávací metody výuky J. A. Komenského

Každému dítěti má být dána příležitost k účelnému naplňování volného času. Toto právo je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte.²² Pedagog ovlivňuje naplňování činností ve volném čase nabídkou prostředí, pomůcek, hraček, motivací a vlastní aktivitou. Pro úspěšné pedagogické působení jsou vytyčovány rozmanité požadavky. Jejich autorem byl J. A. Komenský a platí i v dnešní době. Bývají označovány jako pedagogické zásady:

- názornosti – přímá žákova zkušenost
- systematickosti a soustavnosti – učivo by na sebe mělo navazovat, nejen v jednotlivých předmětech, ale i mezi nimi. Je třeba zajistit soustavný vzdělávací režim
- aktivnosti – žáci by měli své poznatky získávat vlastní zkušeností, využívat je v praxi
- trvalosti – je třeba soustavně učivo opakovat

²² http://www.meta-os.cz/pic/doc/Umluva_o_pravech_ditete.pdf

- přiměřenosti – učitel by měl vycházet z věkových a individuálních schopností dětí.

Dnes jsou tyto zásady dále rozšiřovány. Jak uvádí J. Mrhač mezi výchovné zásady patří ještě zásada *cílevědomosti, aktivity, vyzvedávání kladných rysů osobnosti, věkových a individuálních zvláštností, sepětí výchovy se životem a prací a výchova ke kooperaci*.²³ Kromě těchto zásad, které platí ve všech oblastech výchovy a vzdělávání, můžeme ještě stanovit další, specifické požadavky pro oblast výchovy ve volném čase. Jejich respektováním lze posuzovat kvalitu výchovného působení mimo školu. Týkají se především organizací a zařízení zabývajících se výchovou dětí a mládeže ve volném čase.

1.5.2. Požadavky na realizaci výchovy v době mimo vyučování

Pro oblast výchovy mimo vyučování jsou to principy pestrosti a přitažlivosti, citlivosti a citovosti, odpočinkového a rekreačního zaměření, zájmovosti a zajímavosti, orientace na sociální kontakt. Kromě principů výchovy a pedagogických zásad, které se uplatňují ve všech oblastech výchovy, jsou stanoveny specifické požadavky pro oblast výchovy:

- **požadavek demokratičnosti** – zaručuje v oblasti výchovy a vzdělávání všem stejná práva;
- **požadavek vědeckosti** – opírá své výchovné postupy nejen o osobní zkušenosti, ale i o výsledky vědeckého zkoumání pedagogických a příbuzných věd;
- **požadavek humanity** – zdůrazňuje kultivaci osobnosti v celoživotním vzdělávání, hledání lidské identity a podporuje mezilidské vztahy;
- **požadavek spojení teorie s praxí** – uplatnění teoretických znalostí v běžném tvořivém životě, v praxi, zaměstnání.

Z problematiky výchovy ve volném čase v době mimo vyučování vyplývají ještě další požadavky, podle kterých lze posuzovat kvalitu výchovného působení. Pedagogické ovlivňování volného času chápeme jako nutnost citlivého vedení k jeho smysluplnému využívání. Vychovatel může toto naplnění ovlivnit nabídkou hraček,

²³ Mrhač, J., *Poznámky a teze k základním pedagogickým kategoriím a pojmům*. OU PdF, 2002. s. 8.

prostředí, pestrostí činností, pomůcek, ale i motivací či vlastní názornou aktivitou v některé ze zájmových činností.

Pro práci s dětmi a mládeží ve volném čase jsou dále podstatné podle Hájka²⁴:

- **požadavek dobrovolnosti** – znamená dobrovolnou účast na činnostech; vychovatel navozuje a vytváří situace tak, aby jedinci nabídku přijímali dobrovolně; důležitý je předpoklad znalostí a respektování potřeb mládeže a jeho účinná schopnost vhodné motivace;
- **požadavek zajímavosti a zájmovosti** – činnosti odpovídající věkovým schopnostem žáků, které uspokojují, rozvíjí, podněcují, prohlubují a kultivují zájmy jedinců, napomáhají k výběru momentální, nejoblíbenější činnosti a jejímu zdokonalování;
- **požadavek aktivity** – vede k aktivnímu podílu na všech fázích činností, na jejich plánování, přípravě, realizaci a hodnocení; podporuje iniciativu, nápaditost a samostatnost;
- **požadavek seberealizace** – umožňuje jednotlivci uplatnit své vlohy a schopnosti a dává možnost zažít pocit z úspěchu, který je významný pro zdravý duševní vývoj každého jedince;
- **požadavek pestrosti a přitažlivosti** – respektuje individuální zájmy a potřeby; upřednostňuje zařazování činností přispívajících k odstranění únavy, regeneraci duševních a fyzických sil; střídáním metod a forem zajišťuje rovnováhu mezi organizovanými a spontánními činnostmi;
- **požadavek orientace na sociální kontakt** – každý jedinec by měl mít ve skupině své místo a být skupinou přijímán; svůj volný čas by měl prožívat v interakci s ostatními lidmi, kamarády, přáteli; hraje důležitou roli v utváření sociálních vztahů a upevňování sociálních norem.

Každý pedagog pracující s dětmi ve volném čase by měl sledovat dosahování svých cílů, hodnotit jejich úspěšnost zpětnou vazbou (vnitřní evaluací), neustále zlepšovat a zdokonalovat svou práci a využívat nových vědeckých a pedagogických poznatků.

²⁴ Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s.78.

1.5.3. Výchovně vzdělávací strategie v době mimo vyučování a klíčové kompetence

Výchovné a vzdělávací strategie představují metody a formy práce vychovatele, kterými utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků. To znamená, že navozuje takové situace a zadává takové úkoly či problémy, při kterých se děti učí vypořádat se s různými životními situacemi a zaujmout k nim stanovisko. Ve školní družině nejsou hlavní součástí výchovné práce vědomosti žáků, ale především jejich sociální dovednosti.

Děti by měly být vedeny k osvojování souboru dovedností, které jsou zpracovány ve Školském vzdělávacím programu (dále jen ŠVP). Každá školní družina si vytváří svůj vlastní ŠVP, na jehož základě vychovatel sestavuje měsíční plán pro svoje oddělení. Metodika pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání je vydávána Národním institutem dětí a mládeže. Nezbytnou částí jsou i očekávané výsledky – tzv. klíčové kompetence. Jak uvádí B. Hájek: „*Jsou definovány jako obecně přenositelné a použitelné soubory kvalit osobnosti, které každý člověk potřebuje k tomu, aby mohl plnohodnotně žít v současném světě.*“²⁵

ŠVP vymezuje tyto základní klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Žák:

- vědomě eliminuje rušivé podněty a vytváří si optimální podmínky pro učení
- získává informace z různých pramenů a dává si je do souvislostí
- vytváří si plán pro dosažení cílů
- vytváří si jednoduchá kritéria pro vyhodnocování toho, co se naučil, a posléze je i používá
- získané zkušenosti uplatňuje v praktickém životě a dalším učení

Kompetence k řešení problémů

Žák:

- si všímá problémů, učí se je pochopit a hledá různé varianty řešení
- přijímá odpovědnost za svá rozhodnutí
- nenechá se odradit případným neúspěchem a vytrvale směřuje k řešení

²⁵ Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s.157

- přizpůsobuje se změnám, umí svá řešení obhájit
- dokončuje započaté činnosti
- uplatňuje při řešení problémů různé metody myšlení (logické, matematické aj.) a myšlenkové operace

Kompetence komunikativní

Žák:

- formuluje své myšlenky srozumitelně a souvisle, v písemné podobě přehledně a jazykově správně
- účastní se aktivně diskusí, formuluje a obhajuje své názory a postoje, respektuje názory druhých
- vyjadřuje svá sdělení, myšlenky, pocity, otázky a odpovědi vhodně formulovanými větami
- komunikuje bez ostychu s vrstevníky i dospělými, snaží se o kultivovanost projevu
- vyjadřuje se a vystupuje v souladu se zásadami kultury projevu a chování, zvládá slovní i mimoslovní komunikaci
- pracuje s osobním počítačem a s dalšími prostředky informačních a komunikačních technologií

Kompetence sociální a personální

Žák:

- stanoví si cíle a priority dle svých osobních, zájmových schopností
- pracuje ve skupině a podílí se na realizaci společných činností, ocení své spolužáky ve skupině za dobrou práci
- přijímá hodnocení svých výsledků a způsobů jednání i ze strany jiných lidí, adekvátně na ně reaguje, přijímá radu i kritiku
- využívá ke své práci zkušenosti jiných lidí, učí se i na základě zprostředkovaných zkušeností
- přispívá k vytváření dobrých mezilidských vztahů a k předcházení konfliktů
- přijímá a plní odpovědně svěřené úkoly, rozpozná nevhodné chování, nespravedlnost, agresivitu

- přijme jednoduchou roli ve skupině – dokáže se prosadit i podřídit, přijmout kompromis, respektuje ostatní, je tolerantní k odlišnostem mezi jedinci

Kompetence občanské a činnosti

Žák:

- váží si tradic a kulturního dědictví a dále je rozvíjí, používá základní společenské normy chování
- podílí se na ochraně životního prostředí, vnímá krásy přírody a cíleně o ni pečuje
- v krizové situaci a situaci ohrožující zdraví a život postupuje podle pokynů kompetentních osob
- zná svá práva i povinnosti, odhaduje rizika svého jednání (nápadů)
- učí se plánovat, organizovat, řídit a hodnotit

Kompetence k trávení volného času, pracovní

Žák:

- rozvíjí své zájmy v organizovaných skupinových i individuálních činnostech
- orientuje se v možnostech smysluplného trávení volného času
- vybírá si zájmové činnosti dle vlastních dispozic
- nebojí se odmítnout nevhodné nabídky na využití volného času
- po celou dobu práce udržuje své pracovní místo v pořádku
- vyhodnocuje výsledky své činnosti

„Naši žáci mají začít už ve škole používat získané vědomosti k přemýšlení, k posuzování a rozhodování, k jednání s druhými, k práci i pro radost.“²⁶

1.5.4. Funkce výchovy a vzdělávání ve volném čase

Výchova a vzdělávání jsou nikdy nekončící proces. Jsou spojeny s kulturou dané společnosti a vyjadřují vlastně představu o jejím uspořádání. Jednotlivá výchovná zařízení, organizace a instituce zabývající se volnočasovými aktivitami plní tyto funkce

²⁶ Kol. autorů., *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. s. 5

v různé míře podle charakteru a zaměření. Všechna zařízení mají však společné tyto funkce výchovného působení:

➤ **Socializační činnosti**

Činnosti ve volném čase jsou zdrojem nových sociálních kontaktů, napomáhají utváření správných společenských vztahů a osvojování si základních společenských norem. Výchovně vzdělávací zařízení má možnost vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými psychologickými a materiálními podmínkami rodin. Pomáhají tím především dětem z méně podnětného prostředí.

➤ **Výchovně – vzdělávací činnosti**

Cílem je rozvíjení schopností dětí a mládeže, usměrňování, kultivace a uspokojování potřeb a zájmů jedince, formování morálních vlastností a žádoucích postojů prostřednictvím pestrých a zajímavých činností, které vedou k rozvoji poznávacích procesů, k získávání nových vědomostí, dovedností a návyků. Učí děti správnému a žádoucímu využívání volného času

➤ **Kompenzační činnosti**

Přiměřeně volené aktivity napomáhají odstranit nežádoucí vlivy pramenící z pracovní či školní zátěže – stres, únavu, nedostatek pohybu.

➤ **Seberealizační činnosti**

Prostřednictvím zájmových činností může dítě projevit své schopnosti a vlohy, což vede k pocitu uspokojení, tolik důležitému hlavně u dětí, které jsou méně úspěšné ve škole.

➤ **Zdravotní činnosti**

Přispívají k organizaci režimu dne tak, aby pomáhal vytvářet zdravý životní styl, který spočívá ve střídání činností různého charakteru. Jak uvádí J. Pávková: „*Zvlášť velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu.*“²⁷

²⁷ Pávková, J. a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. s. 40.

➤ **Preventivní činnosti**

Atraktivní, smysluplný způsob trávení času po skončení vyučování je účinnou obranou proti nudě. Pocit nenaplněnosti volného času vede často k sociálně patologickým jevům – agresivitě, vandalismu, gamblerství, užívání návykových látek apod. Prevence se uplatňuje ve třech rovinách:

- a) *primární*, je cíleně určena celé populaci, která není kriminálně riziková a ani narušená
- b) *sekundární*, je zaměřená na rizikové jedince nebo skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli nevhodného chování a činností
- c) *terciální*, usiluje o léčení a zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními vlivy zasaženi.

➤ **Formativní činnosti**

Volnočasové prostředí ovlivňuje životní styl, vztah k hodnotám, k lidem, k majetku. Výchovné působení na dítě zde probíhá nenásilně, přirozeně, o to však účinněji.

Dílčí závěr

Na základě výše uvedených informací zjišťujeme, že se pedagog volného času či vychovatel ocitá ve vztahu k vychovávaným skupinám dětí v rozmanitých rolích - učitele, rádce, instruktora. Důležitou roli hraje jeho přístup k lidem, schopnost naslouchání a komunikace, empatie, dále osobní a morální vlastnosti, profesní způsobilost, odolnost zvládání náročných výchovných situací, stabilita, nekonfliktnost, optimismus a pozitivní ladění, radost ze vzájemného kontaktu se svými svěřenci a potěšení z komunikace s lidmi. Měl by mít odpovídající vědomosti, dovednosti, návyky, požadující schopnosti, inteligenci, tvořivost a kreativnost, zvláště schopnost vychovávat, mít žádoucí názory a postoje. V každém případě má být příkladem pro děti a předávat jim žádoucí morální a společenské vlastnosti.

2. NÁPLŇ PRÁCE VYCHOVATELE

Pracovní náplň vychovatele se bude částečně odlišovat podle typu zařízení, ve kterém pracuje. Vychovatelé v dětských domovech, domovech mládeže mají jiná specifika než školní družiny, kluby a střediska volného času. Každé zařízení má svou charakteristiku, a protože se jedná o široké spektrum činností, tato práce bude zaměřena na zařízení zřízené při základní škole – školní družinu.

2.1. Pracovní náplň a povinnosti vychovatele ve školní družině

Pracovní náplň vychovatele je upravena podle různých potřeb školy a s ohledem na místní specifika. Je součástí pracovní smlouvy sepsané mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, a vychází z poslání, které školní družina plní.

Většina zařízení tohoto typu zahrnuje v pracovní smlouvě následující body:

Vychovatel:

- se řídí platnými zákony i vyhláškami, vnitřními normami školy a pokyny ředitele školy nebo jeho zástupců a jedná v souladu s nimi;
- dbá o ochranu osobních a citlivých údajů a žáků a zaměstnanců školy (porušení tohoto bodu je považováno za hrubé porušení pracovní kázně);
- podle zásad psychohygieny a stanoveného denního režimu zajišťuje výchovně vzdělávací práci s žáky;
- dodržuje zásady bezpečnosti při činnosti s žáky;
- realizuje různorodý a zajímavý program činností a vhodně tyto činnosti časově rozvrhuje (včetně návštěv divadelních nebo filmových představení apod.);
- vytváří pocit bezpečí a usiluje o dobré vztahy v kolektivu;
- upevňuje hygienické návyky a vede žáky k dodržování společenského chování;
- spolupracuje s pedagogy a podílí se na rozšiřování znalostí a dovedností dětí;
- zaznamenává jednotlivé aktivity do pedagogické dokumentace;
- je připraven na výchovně vzdělávací činnost;

- spolupracuje s rodiči, podporuje vzájemnou komunikaci a seznamuje je průběžně s výsledky školní družiny;
- výsledky prezentuje na veřejnosti (výstavy, webové stránky školy, fotogalerie);
- spolupracuje s dalšími zaměstnanci školy (třídní učitel, výchovný poradce);
- upozorňuje na případné výchovné či vzdělávací problémy;
- účastní se pracovních a pedagogických porad svolaných vedoucími pracovníky;
- podle pracovní náplně vykonává dozor nad žáky;
- dle svých schopností poskytuje při úrazu žákovi nebo jiné osobě nacházející se ve škole první pomoc a nahlásí úraz nadřízenému; provede zápis o úrazu.

Samotná výchovná práce se dělí na přímou a nepřímou. Hodinou přímé výchovné činnosti se rozumí 60 minut. Do **přímé výchovné práce** patří výchovně vzdělávací práce od převzetí dítěte od rodičů, případně od vyučujícího do odchodu dítěte domů, v některých případech i včetně výchovných činností při stravování žáků ŠD ve školních jídelnách.

Nepřímá výchovná práce zahrnuje přípravu na přímou výchovnou činnost, vypracovávání plánů a příprav, přípravu a zajišťování materiálů na výchovnou činnost, péči o svěřený materiál (nábytek, sportovní nářadí, knihy, pomůcky aj.), vedení administrativy a dokumentace, účast na poradách, školeních a kurzech a styk s rodiči.

V kompetenci ředitele je ve spolupráci s vychovatelem určit místo a způsob naplňování nepřímé výchovné práce.

Jak bylo již výše zmíněno, pracovní náplň vychovatele se může odlišovat i v jednotlivých zařízeních školních družin. Jako příklad možné pracovní náplně je uvedena pracovní náplň vychovatelky na Základní škole a mateřské škole v Olbramicích (viz Příloha A).

2.2. Vedení dokumentace

Školy a školská zařízení jsou povinny vést pedagogickou dokumentaci. Způsob vedení, obsah a jejich formu specifikuje prováděcí předpis MŠMT ČR, který vydává seznam povinné dokumentace a předepsané tiskopisy ve svém Věstníku.

Každé zařízení sloužící k výchově mimo vyučování musí vést povinnou dokumentaci. Pro školní družinu jde o tuto dokumentaci:

a) Přehled výchovně vzdělávací práce

Tento dokument (tiskopis SEVT 49 185 100) slouží k evidenci počtu zapsaných žáků, jejich dobu a způsob odchodu ze zařízení, adresu žáka a telefonní číslo zákonných zástupců. Dále organizační rámcovou skladbu týdenního zaměstnání, zaznamenávání činností, které jsou v průběhu týdne realizovány. Je zde také vedena standardní docházka žáků.

b) Docházkový sešit

Slouží nejen k zapisování žáků nepravidelné docházky, ale zejména žáků ranních a koncových družin.

c) Přihláška – zápisový lístek

Obsahuje jméno žáka, jeho adresu, ve kterém je ročníku, upozornění na zdravotní stav žáka (alergie, různá omezení), jméno a kontakt zákonného zástupce, které dny je žák do školní družiny přihlášen, jak a v kolik hodin bude z družiny odcházet (sám, v doprovodu aj.). Součástí této dokumentace jsou osobní a identifikační údaje účastníků, proto musí být zabezpečeny proti zneužití (viz Příloha B).

Pro vedení pedagogické dokumentace školských zařízení pro zájmové vzdělávání není konkrétně předepsaná přesná forma. Je na řediteli školy pro jaký způsob evidence a dokumentace se rozhodne. Z nejčastěji vedené dokumentace se ve školní družině používá přehled výchovně vzdělávací práce a písemná přihláška. Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání může být samostatnou částí dokumentu obsahujícího i školní vzdělávací program pro základní vzdělání. Samostatným dokumentem může být také vnitřní řád školní družiny a vlastní hodnocení činnosti družiny.

Hlavní úkoly a významné akce, jak uvádí M. Macek, vychovatel zpracovává do celoročního a měsíčního plánu školy.²⁸ Příklad celoročního plánu ŠD na Základní škole a mateřské škole v Olbramicích je uveden v Příloze C. Dále je zpracován týdenní plán odvíjející se z plánu měsíčního, který je vytvářen na základě přání a požadavků dětí. Tím, že se děti spolupodílejí na jeho skladbě, jsou mnohem ochotnější tyto činnosti

²⁸ Macek, M., Hájek, B. a kol., *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. MŠMT, 2002. s. 127

provádět. Vzor týdenního plánu je součástí Přílohy D. Tyto plány s týdenním předstihem jsou zveřejněny na nástěnce, aby rodiče spolu s dětmi byli informováni o činnostech a akcích.

Tento způsob prezentace činností školní družiny se na této škole velmi osvědčil a rodiče si mohou předem přizpůsobit svou pracovní dobu tak, aby se mohli zúčastnit různých akcí konaných pro veřejnost (besídky, ekologické aktivity, Drakiáda, družinové soutěže ve zpěvu, tvořivá odpoledne s rodiči, karnevaly, sportovní aktivity aj.). Dále je součástí školní družiny na Základní a mateřské škole v Olbramicích evaluační kniha, jejíž součástí je fotodokumentace z konaných akcí.

2.3. Přehled a charakteristika zařízení pro mimoškolní zájmovou výchovu

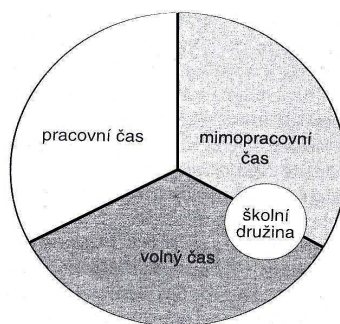
Zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.²⁹ Pro zdárný vývoj dětí a mládeže v naší společnosti je nezbytné, aby i stát podporoval svou politikou smysluplné využívání volného času. Může ho podpořit přímo prostřednictvím zařízení určených pro využívání volného času, nebo podporou nestátních subjektů, která taková zařízení zabezpečují. Pedagogické ovlivňování volného času a především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení.³⁰

Průběh pracovního dne dítěte navštěvujícího základní školu je možné rozdělit do tří časových úseků:

- a) Pracovní část* dne dítě stráví ve škole při vyučování. Tato doba je plně v kompetenci učitelů vykonávajících výchovně vzdělávací proces.
- b) Mimopracovní část* nastupuje po ukončení vyučování, potřebná k regeneraci sil, stravování a hygienu.
- c) Volnočasová část* je poslední část dne, kdy se dítě může věnovat svým zájmům a koníčkům.

²⁹ Mšmt, *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. s. 54.

³⁰ Němec, J., et al., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. s. 21

Časový úsek dne ³¹

Mezi společenské instituce, které realizují výchovu mimo vyučování, řadíme následující zařízení pro zájmové vzdělávání:

Školní družina

Pracuje s dětmi mladšího školního věku (1. - 5. ročník) na prvním stupni základních škol. Zajišťuje bezpečnost dětem v době, kdy jsou rodiče v pracovním procesu. Výchovně – vzdělávací práce se orientuje na různé zájmové činnosti a pohybové aktivity.

Školní klub

Pracuje s žáky druhého stupně základních škol. Vychází z charakteristiky daného věku, především z větší samostatnosti žáků, jejich vyhraněnějších a specializovanějších zájmových zaměření. V dnešní době, vzhledem k ekonomickým problémům většiny škol, jsou kluby rušeny, a tím se stále více snižuje možnost ovlivňovat volný čas pubescentů, což z výchovného hlediska není žádoucí.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže (SVČ)

Zahrnují domy dětí a mládeže a střediska různých zájmových činností. Jsou to zařízení, která se zabývají především realizací specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Formy zájmového vzdělávání jsou stanoveny vyhláškou č. 74/2005 Sb. O zájmovém vzdělávání.³² Realizace vzdělávání v zařízeních zabývajících se volnočasovými aktivitami mohou být:

³¹ Hájek, B., Pávková, J. a kol., *Školní družina*. Praha: Portál, 2007. s. 15

³² <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1>

- **příležitostná zájmová činnost** – obsahuje nabídku cyklických výchovně-vzdělávacích akcí, příležitostných či rekreačních akcí, turnaje a soutěže, přednášky, výlety a exkurze, divadelní představení atd.;
- **pravidelná zájmová činnost** – je určena účastníkům přihlášených k pravidelné docházce, je organizovaná v zájmových útvarech, které nesou označení: kroužek, kurz, klub, oddíl či soubor; podle B. Hofbauera sleduje individuální rozvoj účastníka³³;
- **osvětová činnost** – SVC mohou poskytovat i odbornou pomoc ostatním subjektům formou seminářů, kurzů, přednášek, vzorových akcí, školení a vydáváním metodických materiálů aj.;
- **spontánní otevřené aktivity** – jsou přístupny všem zájemcům neorganizovaně, podle jejich aktuálního zájmu (čítárny, otevřená hřiště, sportoviště, internetové kluby), nemají vymezený začátek ani konec, jsou ale omezeny provozní dobou zařízení;
- **rozvoj talentů** – vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince s možností individuálních konzultací, možností práce v odborných učebnách či laboratořích;
- **táborová činnost** – nejčastěji provozovaná v době dlouhodobého volna o prázdninách a to i mimo sídlo SVC. Podle typu se tábory dělí na putovní, pobytové nebo hvězdicové;
- **organizování soutěží a přehlídek** – jedná se o zájmové vzdělávání z pověření svého zřizovatele nebo orgánu veřejné zprávy, které organizují kola postupových přehlídek a soutěží. Součástí je i vyhodnocení soutěží a zveřejňování výsledků.

Domovy mládeže

Zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravování mládeži studující střední školu, která vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy od místa trvalého bydliště nemůže denně dojíždět. Jejich posláním je udržet zájem studentů o vybraný směr studia (budoucí profesi) a přispívat ke smysluplnému a vhodnému využívání volného času. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je velmi opodstatněné respektování principu dobrovolnosti,

³³ Hofbauer, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 72

což předpokládá realizaci zájmových činností formou nabídky s uplatněním účinné motivace

Dětské domovy

V těchto zařízeních jsou umístovány děti ve věku od 3 do 18 let (případně do ukončení profesní přípravy, nejdéle však do 26 let), o které se rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže nebo neumí postarat. Jedním z jejich úkolů je také kromě přípravy na život i dbát o hodnotné a smysluplné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže. Podporování jejich zapojení do zájmových činností v různých typech výchovných zařízení, organizací a institucí.

Základní umělecké školy

Poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v rámci esteticko - výchovné oblasti v oborech hudebních, hudebně - pohybových, literárně - dramatických a výtvarných. Připravují děti a mládež pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy

Plní funkci zájmového vzdělávání mládeže i dospělých v oblasti výuky cizích jazyků. Připravují rovněž pro studium na středních a vysokých školách v požadovaném zaměření.

Kromě typů zařízení, které jsem výše jmenovala, se dále podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších institucí a subjektů. Jedná se např. o různá sdružení dětí a mládeže, občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. Některá sdružení mohou mít pouze místní působnost.

2.4. Školní družina

Podíváme-li se do historie, předchůdci školních družin se staly útulky. Jak uvádí J. Pávková: „*Kolem roku 1885 byl v Praze na Vyšehradě založen pražskou obcí první oficiální útulek pro děti školou povinné, o které se rodiče nemohli během dne starat pro*

*nemoc nebo pracovní zaneprázdnění.*³⁴ Tyto útulky byly v roce 1931 přejmenovány na družiny pro školní mládež.

V dnešní době patří školní družiny k nejrozšířenějším zařízením pro výchovu mimo vyučování. Podle statistických údajů v moravskoslezském kraji v roce 2006 navštěvovalo školní družinu 21 639 žáků z I. stupně, ale v roce 2011 navštěvovalo školní družinu již 25 768 žáků z I. stupně, což je o 4 129 žáků více. Tedy v celkovém porovnání v roce 2006 navštěvovalo školní družinu 37,72 % žáků, ale v roce 2011 toto procento dosahuje úrovně 48,29 %.

Celkově se dá předpokládat, že i v příštích letech bude o školní družiny velký zájem.³⁵ V celorepublikovém měřítku však tyto hodnoty budou mnohem vyšší. V zájmu společnosti tedy je, aby této instituci věnovala zaslouženou pozornost.

Školní družina nabízí dětem širokou škálu zájmových aktivit, umožňuje odpočinek a relaxaci od školní zátěže, zdokonaluje jejich sociální kompetence. Rozhodně se nejedná o pokračování vyučovacího procesu, neboť družina má svou funkci a svá specifika. Zájmové vzdělávání ve školní družině obohacuje denní program dítěte a mělo by přinášet příjemné zážitky spojené s pocitem smysluplné seberealizace.

Mnohé aktivity přispívají k upevnění psychického i fyzického zdraví v rámci zdravého životního stylu. Pod vedením odborného pedagoga se může žák přirozeným způsobem bavit, zaměstnávat a projevovat. Družina by měla vytvářet takové prostředí, ve kterém se dítě bude cítit bezpečně nejen z hlediska fyzického, ale i z hlediska emocionálního a sociálního.

Školní družina je určena především žákům prvního stupně, kteří jsou přihlášení nejčastěji k pravidelné docházce. ŠD při speciálních a zvláštních školách se řídí ustanovením § 3 a §10 vyhlášky MŠMT č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách. V případě potřeby může pracovat i v době prázdnin. Školní družina může organizovat zájmové kroužky i pro žáky, kteří družinu nenavštěvují.

2.4.1. Podmínky činnosti školní družiny

Prostředí pro pobyt žáků ve školní družině by se mělo výrazně odlišovat od školních učeben. Požadavky na prostory jsou zakotveny ve vyhlášce č. 343 ze dne 25.

³⁴ Pávková, J.a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. s. 112

³⁵ http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zsk_opn_69.html

září 2009, kterou se mění vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých.

Vlastní prostor by měl být rozčleněn takovým způsobem, aby umožňoval příležitost k odpočinku, individuálním i skupinovým hrám a různým zájmovým činnostem. Do vybavení školní družiny patří různorodé společenské hry, hračky, stavebnice, sportovní náčiní, výtvarné potřeby, dětské knihy a časopisy, naučná a dobrodružná literatura. Vše by mělo být volně přístupné dětem.

Neméně důležitý je i odpovídající nábytek, pokud možno výškově stavitelné stoly a židle. Družina by měla mít možnost využívat sportovní hřiště nebo areál, zahradu nebo podobné přírodní prostory, pokud možno vybavené atestovanými dětskými průlezkami, pískovištěm apod. V případě nepříznivého počasí by zde měla být možnost realizovat sportovní a rekreační aktivity v tělocvičně.

Jako příklad uvádím organizační členění školní družiny při Základní škole a mateřské škole v Olbramicích. Celý prostor je rozdělen do několika koutků. K odpočinkovým činnostem žáci využívají oddechový koutek, který je vybaven sedací soupravou s dvěma většími taburety, polštáři, stolečkem, televizí, DVD přehrávačem, který slouží i k promítání různých výukových programů. Od pracovního koutku je oddělen nezbytnou knihovnou. Zde mají žáci k dispozici dětskou beletrii, encyklopedie, naučnou i zábavnou literaturu. Knihovna bezprostředně sousedí se stavebnicovým koutkem, kde je stůl s židličkami. Ve skříňkách jsou uloženy různé druhy plastových, dřevěných, kovových a polytechnických stavebnic, kostek, modelů a Lego.

Z druhé strany oddechového koutku jsou stoly a židle (výškově nastavitelné), magnetická boardová tabule, skříňky, ve kterých jsou stolní společenské hry, hudební nástroje, časopisy, hračky a různé výtvarné potřeby, které mohou žáci využívat dle svých zájmů. Zde také probíhají organizované hromadné činnosti různého charakteru a zaměření. Není opomenut ani volný hrací prostor s hracím kobercem, na němž si děti hrají s hračkami. Všechny stěny jsou vybaveny lištami a policemi, které slouží k mobilní výzdobě výtvarných a konstrukčních prací dětí. Výzdoba se mění nejméně jednou za měsíc.

K obohacení výchovně vzdělávacího programu mají žáci možnost navštěvovat učebnu výpočetní techniky. Programy na počítačích využívají k rozšiřování a

prohlubování znalostí, k didaktickým a logickým hrám, rozvíjejícím představivost, pohotovost a další intelektuální vlastnosti. Žáci se zde také učí základům práce s počítačem. K venkovním aktivitám využívají školní zahradu, kde žáci pečují o bylinkovou zahrádku, využívají průlezky, trampolínu, pískoviště, koloběžky, dopravní značky a sportovní hřiště. Za nepříznivého počasí jsou žáci v tělocvičně, která je plně vybavená sportovním náčiním, nářadím a je zde i kuličkový relaxační bazén.

Pravidla provozu školní družiny jsou určena vnitřním řádem, který má zároveň informační funkci pro rodiče. Řád je umístěn na webových stránkách školy, na veřejné nástěnce školy a je kdykoliv přístupný k nahlédnutí. Jako příklad je uveden vnitřní řád ŠD Základní školy a mateřské školy v Olbramicích (viz Příloha E).

2.4.2. Činnosti ve školní družině

Prvotním posláním družin je vytváření návyků na účelné trávení volného času. Jak uvádí V. Bláha: „*Způsob odpočinku a rekreace je jedním z faktorů, které spolupůsobí při utváření způsobu života, hodnotové orientace a v dospělosti ovlivňuje i výkon jedince.*“³⁶ Výchovné působení jako záměrná a cílevědomá činnost vychovatele předpokládá dobré plánování, neboť se dotýká všech oblastí výchovy. Jak již před léty uvedl J. A. Komenský v díle Škola hrou je i dnes nejběžnějším a nejpřirozenějším prostředkem činností pro dítě jakákoliv hra. S přihlédnutím k věkovým zvláštnostem patří k nejoblíbenějším činnostem ve volném čase, má významné postavení jako výchovný prostředek. Může mít formu odpočinkovou, relaxační ale i vzdělávací. Jak uvádí D. Přinosilová, hra bývá hodnocena z hlediska:

- **převládající činnosti** – hry manipulační, konstrukční, pohybové, tematické, intelektové, slovní, dramatické, rytmicko-hudební aj.
- **úrovně kognitivního vývoje** – hra procvičovací, vedoucí ke zvládnutí dovedností, hra symbolická a hra s pravidly
- **sociálního významu** – hra divácká, izolovaná, paralelní, kooperativní a asociativní.³⁷

³⁶ Bláha, V. a kol., *Metodické stati k výchovně vzdělávací práci ve školní družině*. Praha: SPN, 1987. s. 10.

³⁷ Přinosilová, D., *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno: Paido, 2007. s. 108.

Při velké rozmanitosti her dochází k přirozenému rozvoji psychických stavů, procesů a vlastností, a výchovné účinky her mají velký vliv na osobnost dítěte. Podle G. Langa při procvičování „jakoby“ probíhajících svízelných situací se při hraní rolí rozvíjí dovednosti, které poskytnou žákům cenné poznatky k pozdějšímu řešení skutečných problémů.³⁸

Školní družina se podílí na výchově a vzdělávání žáků činnostmi odpočinkovými, rekreačními a zájmovými. Jak uvádí R. Havlík: „*V každodenním životě školy se dítě prakticky seznamuje s normami skupinového chování a vystupování.*“³⁹ U mnohých žáků školní vyučování vyvolává psychickou i fyzickou únavu. Nejzřetelnější je to u žáků prvního ročníku, kteří se musí mnohem více soustředit, omezit pohyb a ztotožnit se s novými pravidly.

Odpočinkové činnosti pomáhají odstranit únavu. Pravidelné zařazování odpočinkových činností je nutné z hlediska nejen zdravotního ale i psychologického. Vychovatel je může zařadit ráno před vyučováním pro žáky, kteří brzy vstávají, odpoledne po obědě, ale i kdykoliv během dne. Odpočinek může mít různou podobu podle toho, jakou formu dítě upřednostňuje. Vychovatel sleduje, aby činnosti, kterým se žák věnuje, byly opravdu klidné a probíhaly v bezkonfliktním, bezpečném prostředí.

V takto vytvořeném prostředí mohou žáci odpočívat vleže na lehátkách, pohovce či koberci, ostatní žáci mohou hrát klidné námětové hry, věnovat se společné či individuální četbě, prohlížet si časopisy a knihy, kreslit si, poslouchat magnetofon, hrát stolní hry, povídat si s vychovatelkou nebo využít k hraní hračky. Již samotný přechod do takového prostředí pomáhá odstraňovat únavu a vychovatele se s odpočatými žáky mnohem lépe pracuje. Doba odpočinku je pro vychovatele také vhodná k bližšímu poznávání žáků a působení na ně. Mnohé děti chtějí sdělit vychovateli své zážitky a vychovatel má čas odpovídat na dotazy dětí v neformálním rozhovoru nebo besedě.

Rekreační činnosti slouží k regeneraci sil, mají charakter vydatné pohybové činnosti, pokud možno na zdravém vzduchu v přírodě. Mohou mít podobu tělovýchovného, sportovního, turistického nebo manuálně pracovního charakteru.

³⁸ Lang, G., *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998. s. 22.

³⁹ Havlík, R., Kořa, J., *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. s. 137.

Pohybové hry a spontánní činnosti bývají rušnější a hlučnější, což nelze vždy považovat za nekázeň, ale za součást možné relaxace po soustředěném vyučování. Pokud je nepříznivé počasí (déšť, mráz) měly by se tyto aktivity přesunout do tělocvičny. Za určitých okolností může být vhodnou rekreací žáků i esteticko-výchovná činnost působící jako duševní relaxace. Bývají zařazovány nejčastěji po odpočinkových činnostech.

Rekreační činnosti mohou být:

a) Organizované činnosti

Jedná se o činnosti organizované vychovatelkou. Mají většinou charakter pohybových her s pravidly, přizpůsobenými věku žáků. Charakter hry je dán místem, kde probíhá (hřiště, tělocvična, volná příroda, místnost). V každém případě prostor, v kterém se hra uskutečňuje, musí vyhovovat požadavkům bezpečnosti a hygieny. S pravidly seznamuje vychovatel žáky před zahájením hry. Pokud jsou složitější tak i v jejím průběhu. Podle V. Vojtové: „*Je nežádoucí uvádět děti a žáky do situací, které by mohly vnímat jako ohrožující.*“⁴⁰ Pravidla by měla být vždy jasná a srozumitelná. Z vlastní zkušenosti vím, že jednoduchá pravidla zaručují brzké pochopení a větší radost ze hry. Každé dítě by mělo mít možnost zažít hřejivý pocit z úspěchu, ale mělo by se také naučit přijímat neúspěch. Podle Z. Šimanovského „*Hry pomáhají dětem, aby si vytvářely zdravé návyky v prožívání a v jednání, a tak zvyšují jejich psychickou, fyzickou a sociální odolnost.*“⁴¹

b) Spontánní činnosti

Vychází z okamžitých potřeb dítěte a jsou vyjádřením jeho momentální nálady, psychického rozpoložení. Přináší pocit radosti, spokojenosti, štěstí. Zanechávají velký emocionální prožitek a uvolnění. Poskytují žákům možnost neformálního svobodného projevu. Uvolňování kladných, ale i záporných emocí má velký psychologický význam. Při těchto činnostech se žáci projevují bezprostředně, a proto jsou pro vychovatele

⁴⁰ Vojtová, V., *Úvod do etopedie*. Brno: Paido, 2008. s. 19

⁴¹ Šimanovský, Z., *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. s. 11

vhodnou příležitostí k jejich pozorování a diagnostice. Spontánní činnosti jsou pro vychovatele náročné, neboť vyžadují rozdělování a přenášení pozornosti, rychlou reakci na nepředvídané a měnící se situace a vymezení bezpečného prostoru pro hry. Pedagog však nemůže nechat žákům úplnou volnost, nenásilným způsobem hry koriguje a usměrňuje. Dobrý vychovatel dokáže těchto her motivačně využít k organizované činnosti ať výtvarného, vzdělávacího, rekreačního nebo společenského charakteru (kreslení, beseda, výroba pomůcek aj.).

c) Zájmové činnosti

Chápeme je jako cílevědomé aktivity, které rozvíjejí osobnost dítěte, zaměřují se na uspokojení a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mohou se měnit s věkem dítěte. Žáci mladšího školního věku jsou dychtiví po všem novém, plní chuti a nadšení. Rádi objevují různé zájmové oblasti, které zkouší a mají široký záběr. Proto je důležité, aby u těchto žáků, kteří ještě nemají vyhraněný zájem, probíhalo seznamování s různými zájmovými činnostmi v pestré nabídce v kratších časových úsecích. S přibývajícím věkem se tyto zájmy selektují, specializují a prohlubují. Umožňují žákům nejen seberealizaci, ale i rozvoj zájmů. Tyto činnosti mohou být individuální, skupinové, organizované i spontánní. Mohou se dotýkat různých zaměření např. sportovního a turistického, tělovýchovného, výpočetní techniky, společenskovedního, přírodovědně-ekologického, esteticko-výchovného, pracovní-technického aj. Uskutečňují se v rámci školní družiny, zájmových kroužků, klubů a různých organizací. Každá zájmová činnost musí být dobře motivovaná a pečlivě připravená, aby vzbudila u dětí zájem.

Příprava na vyučování může být v každém zařízení jiná. Měla by respektovat požadavky rodičů, důležitá je také doba pobytu žáka v družině, požadavky učitelů, prostory a materiální vybavení ŠD, individuální zvláštnosti dítěte. Hlavním úkolem přípravy na vyučování je procvičovat, opakovat a prohlubovat poznatky z vyučování, rozšiřovat dovednosti a návyky. Může mít několik forem:

- zábavné procvičování formou didaktických her
- získávání dalších doplňujících poznatků při praktických činnostech

- vypracovávání domácích úkolů se souhlasem rodičů (vychovatel úkoly neopravuje, pouze vyzve k vyhledání chyby, opravení a zdůvodnění)⁴²

Příprava na vyučování by měla být zařazovaná v souladu s výkonnostní křivkou dítěte. Není vhodné ji provádět krátce po skončení vyučování, kdy je dítě unavené a potřebuje si odpočinout a relaxovat. Nejvhodnější doba je až po skončení rekreačních a zájmových činností podle provozu jednotlivých družin mezi 15. – 16. hodinou.

Každý typ přípravy klade na žáky jiné nároky a vyžaduje jiné podmínky. Písemná a ústní příprava vyžaduje maximální klid a soustředění, praktické činnosti se naopak vyznačují pracovním ruchem a pohybem. Přístup k žákům, formy a metody práce musí odpovídat věkovým a individuálním zvláštnostem. Předpokladem úspěšné přípravy na vyučování je těsná návaznost na vyučování a úzká spolupráce učitelů s vychovateli.

2.5. Základní právní předpisy pro oblast práce s dětmi a mládeží

Pedagogové pracující s dětmi za ně přebírají plně právní odpovědnost, a proto je nutné, aby byli vybaveni znalostmi norem, zákonů a vyhlášek. Činnost školských zařízení se řídí zvláštními vyhláškami, které na základě zplnomocnění vydává MŠMT ČR. Školy a školská zařízení utváří vzdělávací soustavu, která se řídí školským zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Před vstupem do školy jsou jedinci označováni jako děti, v základním a středním vzdělávání jako žáci a frekventanti vysokých škol a vyšších odborných škol jako studenti.

Školský zákon zavedl nový termín - zájmové vzdělávání, který nahradil dříve používané pojmy mimoškolní výchova a vzdělávání (§ 111). Zájmové vzdělávání se uskutečňuje zejména ve střediscích pro volný čas, ve školních družinách a klubech.⁴³

Školní družiny a školní kluby jsou zřizovány podle zákona č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a řídí se vyhláškou MŠMT ČR č. 87/1992 Sb. o školních družinách a školních klubech.⁴⁴ Mohou být součástí školy nebo

⁴² Hájek, B., *Školní družina*. Praha: Portál, 2007

⁴³ Učitelské noviny, č. 07/2005

⁴⁴ [www. mšmt.cz](http://www.mšmt.cz)

mohou být zřízeny jako samostatné školské zařízení, které může sloužit jedné nebo více školám, pokud se dohodnou se zřizovatelem.

Formy a činnosti zájmového vzdělávání jsou stanoveny vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Zde jsou zahrnuty školní družiny, školní kluby, domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností.

Podle novely školského zákona č. 190/1993 Sb., je možno ve školní družině zřizovat zájmové útvary i pro děti nezapsané k pravidelné docházce do družiny či klubu. Vedením kroužku mohou být pověřeni zaměstnanci školy, vychovatelé nebo jiné způsobilé osoby. Rozhodnutí o zřízení kroužku je plně v kompetenci ředitele školy.

Mezi ubytovací a výchovná zařízení patří dle vyhlášky č. 108/2005 Sb., o školských, výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních především domovy mládeže, internáty a školy v přírodě.

Předpoklady pro výkon činností pedagogického pracovníka upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

Pracovní doba vychovatele ve školní družině vychází z vládního nařízení č. 75/2005 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství, ve znění pozdějších předpisů. „*Určuje pro vychovatelky ŠD míru přímé výchovné povinnosti 28-30 hodin týdně. Počet hodin výchovné práce ve stanoveném rozmezí stanovuje ředitel školy.*“⁴⁵ Pracovní doba vedoucího vychovatele je podle počtu oddělení v rozmezí 21-25 hodin.

Dílčí závěr

Vychovatel je hlavním organizátorem a výchovným pracovníkem v zařízeních pro volný čas dětí. Jeho pracovní náplň se bude odlišovat podle typu zařízení, která jsem výše stručně charakterizovala. Kapitola je zaměřena především na vychovatele pracujících ve školních družinách. Jsou zde nastíněny možné způsoby činností a organizace v těchto zařízeních. Při výchově mimo vyučování mají přednost takové metody, které respektují dobrovolnost a výběrovost. Dobrý vychovatel má spoustu možností kombinace všech činností, aby vytvořil podnětné, hravé, výchovné, ale i

⁴⁵ Macek, M., *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. MŠMT:2002. s. 65.

vzdělávací prostředí. V takovém klidném prostředí s pestrým programem si každé dítě najde možnost svého vyžití a uplatnění. Tato kapitola se zabývala také legislativou pro oblast práce s dětmi a mládeží v jejich volném čase.

3. VOLNÝ ČAS

Co je to vlastně volný čas? Pojem volný čas může každý z nás chápat trochu rozdílně, ale všichni si pod ním zpravidla představíme něco příjemného. Pro někoho je příjemná představa, že ve volném čase nemusí dělat nic, jiný si naopak vybaví spoustu oblíbených činností, které by ve svém volném čase dělat chtěl. Mohou se však vyskytnout i případy, kdy představy o volném čase nejsou kladné. Jedná se o jedince, kteří s tímto výrazem spojují své pocity vyvolané nedostatkem času nebo naopak mají volného času tolik, že neví, jak s ním naložit. Pedagogická literatura nám nabízí hned několik definic volného času:

„Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“⁴⁶

„Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“⁴⁷

„Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. Resttheorie.).“⁴⁸

„Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“⁴⁹

⁴⁶ Němec, J., et al., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. s. 17.

⁴⁷ Pávková, J., a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. s. 13.

⁴⁸ Hofbauer, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 13.

⁴⁹ Pávková, J., a kol., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. s. 13.

Návyky využívání volného času se vytvářejí již v dětství a základy si jedinec nese po celý život. Průběžně se tyto návyky formují v době školní docházky. Neméně důležitou roli zde hraje rovněž ovlivňování jedinců také ze strany školských zařízení (školních družin a klubů). Z hlediska celospolečenského je však volný čas oblastí, která se neustále rozšiřuje a rozvíjí. Pro život společnosti i jednotlivců přináší spoustu pozitivních věcí a na druhou stranu i mnoho problémů. Výchova k volnému času ať již v rodině, školských i zájmových zařízeních má vybavit jedince dostatečnou mírou zájmů a následně i vědomostí a dovedností, jakým způsobem tyto zájmy naplňovat a nacházet v nich uspokojování. Za jeho hlavní oblasti aktivit se považují vytváření sociálních vztahů, tělesné aktivity, praktické hobby činnosti, umělecké a intelektuální výkony.

3.1. Funkce volného času

Volný čas není časem jen tak ledajakým, má své významné funkce pro člověka. Umožňuje mu odpočinek, relaxaci jak fyzickou, tak i psychickou a napomáhá kompenzovat únavu. Zprostředkovává zábavu, podílí se na uspokojení lidských potřeb. Sehrává důležitou roli v osobnostním rozvoji člověka, především jeho rozumové, volní a citové stránce. Volný čas, jeho naplňování a využívání je téma složité zasahující do celé řady oblastí. Volný čas můžeme zkoumat jako problém pedagogický, sociologický, psychologický.

Funkce a možnosti volného času komplexně vymezil německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski:⁵⁰

- rekreace - zotavení a regenerace sil, psychické uvolnění, odpočinek
- kompenzace - odstraňování zklamání a frustrací, vyrovnání, rozptýlení a potěšení, zažívání pocitů bezstarostnosti, vědomé užívání života
- výchova a další vzdělávání – potřeba poznání, učení a aktivizace vlastních možností jednání, sociálního učení, rozvoj vlastní osobnosti
- kontemplace - hledání smyslu života a jeho duševní výstavby, potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí, uvědomění si sebe sama (autoreflexe)
- komunikace – potřeba sdělení, soc. kontaktů a partnerství

⁵⁰in Hofbauer, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s.14.

- participace - angažování se na vývoji společnosti, uplatnění vlastní iniciativy
- integrace – potřeba společnosti, kolektivního vztahu, potřeba a podpora skupinové atmosféry, sociální učení ve skupině a se skupinou
- enkulturace - kulturní rozvoj sebe sama, růst osobních schopností a nadání, kreativita v umění, sportu, technických a dalších činnostech, prosazování vlastních myšlenek.

Volný čas by měl být opravdu využitý k regeneraci psychických a fyzických sil, rozšíření vlastního obzoru, kvality osobnosti. Jak uvádí V. Spousta: „*Volný čas je hodnotou tehdy, může-li být využit ku prospěchu člověka, jeho osobních kvalit.*“⁵¹ Funkce správného využívání volného času je v dnešní době velmi aktuální a je jedním z ukazatelů životního stylu.

Činitelé ovlivňující volný čas

Děti a mládež mají v porovnání s dospělými mnohem více volného času z důvodu pracovního vytížení rodičů. Určité rozdíly v množství a způsobu využívání volného času mohou být však různé v jednotlivých skupinách mládeže.

Podle jednotlivých kategorií je rozdíl:

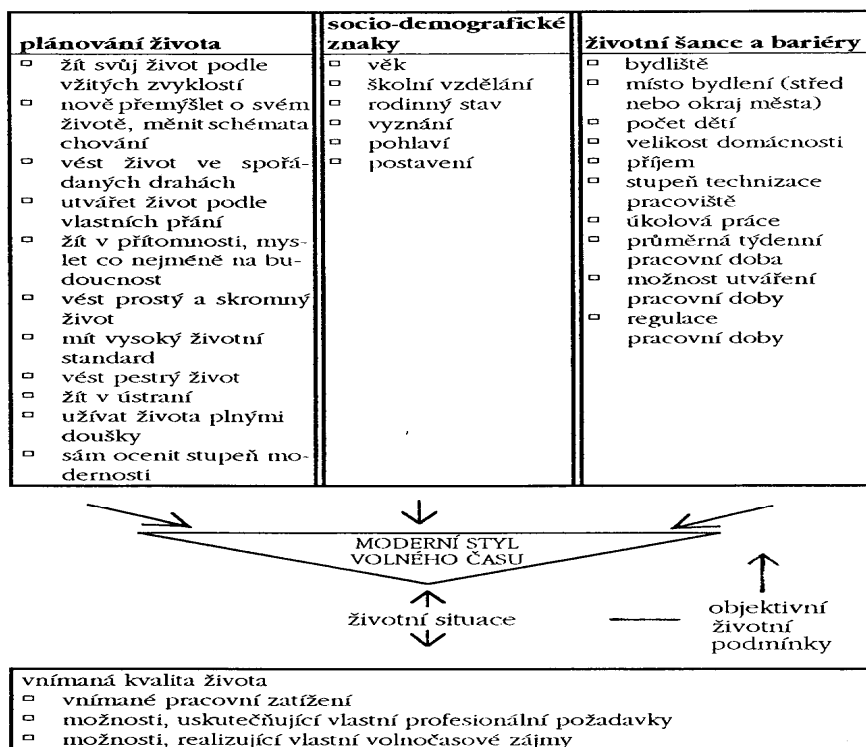
- **ve volném čase dívek a chlapců** - chlapci mají oproti dívkám volného času více; i dnes musí chlapci v domácnosti plnit určité úkoly, ale ve většině rodin je ještě zachován tradiční zastaralý systém, kdy s domácími pracemi ve větší míře pomáhají dívky;
- **ve volném čase podle věku** – žáci mladšího školního věku mají méně vyučovacích hodin než starší žáci, tudíž jejich volný čas je delší; žákům na druhém stupni přibývají nové předměty a náročná je i příprava na přijímací zkoušky na střední školy či učební obory; při přestupu ze základní školy na střední školu pocítí jedinec větší nutnost přípravy do vyučování, neboť v mnohých případech přibývá více učení a povinností a zvykání na nový pořádek a systém; větší nápor přichází ve čtvrtém ročníku, kdy je mládež

⁵¹ Spousta, V., *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: MU PdF. 1996. s. 12.

zatížená přípravou na maturitní zkoušku a na přijímací zkoušky na vysokou školu;

- **ve volném čase studentů a učňů** – odlišnost mezi těmito skupinami je dána profesní přípravou; učni, kterým se střídá praxe a vyučování ve škole, mají více volného času, protože mají méně vyučovacích hodin v týdnu; v době, kdy mají praxi, se nemusí doma připravovat na vyučování na následující den; oproti tomu studenti navštěvující střední školu, mají většinou každý týden stejný počet vyučovacích hodin; odlišný systém přípravy na budoucí profesní dráhu vytváří jiné časové rozložení činností ve volném čase, rozdílné podmínky na jeho organizaci i jeho strukturu;
- **ve volném čase mládeže ve městě a na venkově** – možnosti smysluplného trávení volného času ve městech je jistě větší a různorodější než možnosti dětí a mládeže z venkova; je to dáno četností obyvatel, počtem různých kulturních, sportovních a jiných zařízení, která umožňují volnočasové aktivity. V případě že škola není v obci, každodenní dojíždění do města zabere určitou část volného času jedince; také výběr kulturních, sportovních a vzdělávacích aktivit není v obcích tak bohatý jako ve městech; v případě, že se dítě z vesnice rozhodne navštěvovat zájmovou či mimoškolní činnost ve městě, může nastat problém v dopravním spojení, které je bohužel v současné době v některých oblastech nedostačující, a v rostoucí kriminalitě, která ohrožuje již malé děti; rodiče, kteří mají možnost, vozí dítě do zájmových činností mimo místo trvalého bydliště raději osobně.

Motivace k volnočasovým aktivitám závisí na sociálních skupinách, postavení v životním cyklu, na „životní tématice“, vzdělání a mnoha jiných faktorech.

Moderní styl volného času ⁵²

Na kvalitním způsobu využívání volného času se podílí především rodina. Zdravý životní styl je v dnešní době stále upřednostňován jako záruka správné životosprávy. Dostatek aktivního pohybu, zdravé stravovací návyky a podpora zájmů je hlavní náplní každé rodiny. Zařízení zabývající se mimoškolní zájmovou výchovou se na tomto trendu zdravého životního stylu podílejí nemalou mírou svých činností a nabídek. Je jen na rodičích, která zařízení upřednostní.

3.2. Vliv rodiny a vrstevnických skupin na utváření volného času

Na utváření volného času dítěte, žáka či studenta se z velké části podílí rodina a vrstevnické skupiny, do kterých je jedinec zařazen.

Vliv rodiny

Rodina jako primární sociální skupina je pro dítě prvním prostředím, které vytváří podmínky pro spoluúčast na plánování a prožívání volného času. Rodina jako podporovatel a realizátor volnočasových aktivit učí své děti přistupovat k volnému času tvůrčím způsobem a tím u nich vytváří žádoucí postoje, které budou uplatňovat ve svém

⁵²Vážanský, M., Smékal, V., *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. s. 32.

budoucím životě. Vytváří vhodné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základní hodnotovou orientaci.

Žádoucím je aktivní zájem každé rodiny o to, aby jejich potomci mohli svůj čas prožívat bohatým a smysluplným způsobem dle svého dobrovolného rozhodnutí za citlivého vedení rodičů nebo kvalifikovaných pedagogů mimoškolních zájmových zařízení a organizací. Jak uvádí S. Langer: „*Jednou ze základních lidských potřeb je potřeba sociálního uplatnění.*“⁵³ Podněcování a usměrňování jejich zájmové činnosti se může podílet na spoluutváření předpokladů pro budoucí profesní orientaci.

Způsoby realizace volného času v našich rodinách se však v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnočasovým aktivitám dítěte od sebe velmi odlišují. Značně se zvýšila ekonomická náročnost rodinného rozpočtu, která klade tlak na zaměstnanost rodičů a ovlivňuje tím volbu výběru volnočasových aktivit.

V dětství každého jedince hraje důležitou roli to, zda ho rodiče vedli a směřovali k určitým aktivitám, neboť když mu budou rozumnou formou předávat vzory a volby zálib a ujišťovat ho o smysluplnosti těchto činností, má šanci, že se v určité oblasti může vypracovat a vyniknout v ní. Jak uvádí R. Rushtonová: „*Každý z nás chce být součástí nějakého okruhu lidí a vědět, že má vždycky kolem sebe někoho, kdo ho podporuje a stojí na jeho straně.*“⁵⁴ Rodina jako primární sociální skupina dává svým způsobem života dítěti příklad a návod, jak využít volný čas. Podle B. Hofbauera se toto působení rodiny uskutečňuje:

- **nápodobou a reprodukcí** – dítě přejímá vzorce chování svých rodičů, jejich podíl a účast při hrách, výletech, návštěvách přátel, zábavných a kulturních zařízení, různých formách pobytů v přírodě, domácích zábavách a oslavách; nežádoucí však zůstává přejímání vzorce konzumního způsobu života, nicnedělání či nudy;
- **uskutečňováním individuálních i společenských pravidelných zájmových činností dětí v rodině** – dítě může navázat na zájmy a aktivity svých rodičů, nebo si vybrat jinou formu trávení volného času za plné podpory svých rodičů;
- **citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí** – s rostoucím věkem se postupně vyhraní zájem a nadání

⁵³ Langer, S., *Mládež problémová její typy a možnosti uplatnění*. Hradec Králové: Kotva, 2008.s.415

⁵⁴ Rushtonová, R., *Jak nebýt outsiderem*. Praha: Portál, 1999. s. 75.

jedince pro určitou formu, způsob či činnost zájmových aktivit a snaží se své nadání rozvíjet soustavně v různých institucích na odborné a profesní úrovni za morální i finanční podpory svých rodičů.⁵⁵

Podstatnou roli hraje míra ovlivňování volného času odvíjející se v závislosti na věku dítěte, jeho mentální i sociální vyspělosti a na charakteru rodinné výchovy. V současné době si většinou průměrná rodina může dovolit financovat nejméně jednu ze zálib svého dítěte. Tímto vkladem u něho vytváří návyky ke správnému životnímu stylu, smysluplnému a aktivnímu využití volného času žádoucím způsobem a tím formuje jeho osobnost. Aktivním zapojením do určité činnosti v jeho volném čase, mohou zákonní zástupci u něho alespoň oddálit trávení volného času nežádoucím způsobem, který může být impulsem k patologickým jevům.

Vliv vrstevnických skupin

Děti mladšího školního věku stále ještě hledají své místo ve společnosti, svůj budoucí zájem a své koníčky teprve objevují. V tomto období je velmi důležitá pestrost nabídky různých činností nejen ze strany pedagogických pracovníků, ale především rodičů. Dítě musí vyzkoušet a zažít pocit radosti a uspokojení v dané činnosti, ale naučit se přijímat i možná negativa, která se mohou vyskytnout. Starší žáci si postupem let tyto záliby vyselektují a rozvíjí jen ty činnosti, které jim přinášejí uspokojení ať již fyzické nebo duševní. Na to má velký vliv způsob, jakým tráví volný čas a v jaké společnosti.

Jak uvádí J. Čáp, dítě se cítí dobře tam, kde: „*Vztahy ve skupině a klima se vyznačují spoluprací a vzájemnou pomocí, respektem a důvěrou, dobrou náladou, podporují příznivý psychofyziologický stav dítěte, jeho habituální dobrou náladu, stabilitu jeho osobnosti, formování optimistických názorů a postojů k lidem a k životu, podporují formování kooperativnosti a altruismu.*“⁵⁶

Sdružovat se v kolektivu je přirozenou vlastností člověka. Tato potřeba se nejvíce projevuje u dětí staršího školního věku ale především u adolescentů. Vrstevnické vztahy mají velký význam jak v období mladšího a staršího školního věku, tak v období adolescence. Členstvím ve vrstevnické skupině získávají sociální status a

⁵⁵ Hofbauer, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004.

⁵⁶ Čáp, J., *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. s. 97.

pocit vlastní hodnoty.⁵⁷ Děti se cítí dobře, když mají pocit, že jsou vrstevníky viděni a akceptováni. Posiluje to pocit vlastní významnosti.

Dítě má svou roli v kolektivu, kterou si snaží udržet nebo ještě zlepšit. Tento pocit a pozice může být základním ukazatelem hodnot. Může to být dobrý pocit z úspěchu v nějaké zájmové nebo sportovní aktivitě, která naplňuje jedince touhou po větším výkonu a uspokojuje jeho snažení. Na druhé straně to může být právě skupina, která podrží a povzbudí jedince v případě neúspěchu či zklamání, pomůže mu najít správné neoptimálnější řešení situace. Jak uvádí F. Göhlert: „*Kdo chce žít spokojeně s ostatními, musí se naučit vzdávat se, dělat kompromisy, snášet domnělé i skutečné nepříjemnosti a přebírat zodpovědnost.*“⁵⁸ Domnívám se, že vhodnou organizací volného času, správným výběrem vrstevníků podobně smýšlejících a založených, dá možnost každému jedinci, aby projevil své touhy či nadání v oblastech, ke kterým má blízký a kladný vztah. Tím se velmi snižuje pravděpodobnost, že by se dostal do patologicky nevhodného prostředí.

O poznání hůře jsou na tom jedinci, kteří mají možnost disponovat se svým časem dle svého uvážení, a rodiče se nezajímají, co jejich děti dělají. Tito jedinci se právě z důvodů nečinnosti nudí a mohou se dostat do špatného vlivu party, která se tzv. „*poflakuje*“ a která na ně může negativně působit. Nejčastěji se jedná o vliv jedinců s narušeným chováním, kteří mají problémy s autoritami nebo mají spory s rodiči. Hrozí zde brzké zneužívání alkoholu a drog a mnohdy i páchání kriminální činnosti.

3.3. Následky nevhodného využití volného času

Správně využitý volný čas patří mezi jeden z neúčinnějších preventivních programů při výchově mládeže. Nuda a zahálka má negativní vliv na formování osobnosti jedince, který je tak mnohem více ohrožen nežádoucími aktivitami.

V průběhu svého vývoje se dítě učí diferencovat žádoucí a nežádoucí chování. Nejde jen o to, aby zvládlo příslušné normy, ale aby v souladu s nimi jednalo. Signálem takové úrovně socializace je schopnost reagovat na přestoupení norem pocitem viny.⁵⁹

⁵⁷ Macek, P., *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. s. 73.

⁵⁸ Göhler, Fr., *Od návyku k závislosti*. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 12.

⁵⁹ Vágnerová, M., *Psychologie problémového dítěte školního věku*. UK Praha: Karolinum, 2004. s. 87.

3.3.1. Vliv masmédií a sdělovací techniky.

V současné době se stále stupňuje míra využívání elektronických médií, které se tak stávají zcela přirozeným jevem. Zejména internet nám umožňuje přijímat potřebné informace, vzdělávat se, poskytuje možnost komunikace, prezentace vlastních dat a vzájemnou výměnu informací.

Podle Mareše se životní pole člověka digitalizuje především ve složkách sociálního a mentálního pole. To se týká především mladé generace. Jak uvádí: „*Současný člověk se pohybuje v přirozeném světě a v kyberprostoru, přičemž aktivity v jedné dimenzi ovlivňují i život v dimenzi druhé.*“⁶⁰ V současné době děti ve svých hrách stále častěji využívají virtuální zážitky a snaží se je převádět do reality.

Vzhledem k tomu, že se světová internetová síť vymyká jakékoli kontrole, může mládež skrze internet vyhledávat jakékoli informace a dostat se na rozmanité webové stránky. Ne vždy se jedná o stránky přinášející pozitivní vliv na rozvoj dospívajícího člověka. Existuje ovšem nepřeberné množství her založených na rozvíjení fantazie, vědomostí, inteligence, postřehu nebo úsudku. Tyto hry a programy pomáhají kladně rozvíjet vědomosti, postřeh a pohotovost dětí. Ale ani takové trávení volného času by nemělo být každodenní záležitostí. V mnohých případech po hodinách strávených u počítače se začínají objevovat zdravotní problémy, např. bolesti páteře nebo hlavy, zhoršení zraku. Proto by měly převládat spíše pohybové aktivity před pasivním sezením u počítače.

Informace nevhodné pro děti a dospívající mohou negativně ovlivňovat osobnost jedince. Tady záleží především na rodinné výchově a samotných rodičích, kteří určují, kolik času tráví jejich dítě na počítači, na internetu a také sledují, jaké hry hraje a jaké webové stránky navštěvuje. Bohužel většina rodičů je pracovní velmi vytížená, na své děti má minimum času a tudíž skladbu sledovaných pořadů či hraných her příliš neovlivní.

Častým problémem diskutovaným ze všech stran se stává všudypřítomné násilí v masmédiích. Mládež, která je již od raného věku vystavovaná každodenním ukázkám různých forem násilí, a to především prostřednictvím televize a počítačových her, nedokáže rozpoznat jeho škodlivost a po určité době se stává vůči násilí imunní. Projev násilí pak vnímá jako něco dobrodružného nebo dokonce okouzujícího.

⁶⁰ Sak, P. a kol., *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007. s. 257.

Ve školních družinách se stále častěji setkáváme s tím, že dítě řeší konflikt místo domluvou hned útočným nebo násilným způsobem. Jak uvádí O. Matoušek a A. Kroftová negativní účinky má podle výsledků psychologických výzkumů televizní násilí především u těch dětí, jež jsou k násilnému chování disponovány:

- dědičnými a konstitučními faktory,
- rodičovským nezájmem či nepřátelstvím,
- příslušností ke skupinám, jež sdílejí deviantní normy.⁶¹

Osobnost každého jedince se vyvíjí jinak, a proto je rozdílné i vnímání negativních jevů z médií. Pokud má dítě pevné rodinné zázemí, rodiče ho vedou k dodržování etických, morálních a sociálních norem, je větší záruka, že bude umět rozlišit vhodnost chování a jednání.

3.3.2. Počítačové hry

Závislost na počítačových hrách, tzv. netolismus, dnes patří mezi poměrně nový druh závislost. Důsledky netolismu jsou hlavně psychického a sociálního rázu. Rozlišit hranici mezi koníčkem, zvýšeným užíváním a závislostí je velmi obtížné už i proto, že na počítači nevzniká závislost fyzická, ale psychická.⁶²

Počítače jsou v dnešní době nedílnou součástí našich domácností. Děti ho berou jako běžné vybavení nutné k práci rodičů, ale i k zábavě. Vychovatel se často setkává s dětmi, pro které je počítač nejlepší zábavou. Také od některých rodičů slyšíme, jak je jejich dítě šikovné, co všechno na počítači umí. Jsou rádi, že se jejich dítě venku nepodílí s jinými dětmi na různých činnostech a je doma pod dozorem. Domnívají se, že tím dítě uchrání před vandalismem, drogami a jinými patologickými vlivy. Nejsm zastáncem úplného zákazu počítačových her, je však důležité zamyslet se nad tím, kolik hodin denně dítě u počítače tráví a jaké hry hraje. Je potřeba si uvědomit rozdíl mezi tím, když hraje dospělý člověk, který je vyzrálý s již utvořenou osobností, vlastními názory a zkušenostmi, nebo nezralým dítětem, snadno ovlivnitelným s rozvíjející se osobností i tělesnou schránkou. Zde platí úměra: čím mladší osobnost, tím větší nebezpečí.

⁶¹ Matoušek, O., Kroftová, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. s. 104.

⁶² <http://www.poradenskecentrum.cz/pocitacova-zavislost.php>

Při současných moderních počítačových hrách není možné rozpoznat, co je hra a co je skutečnost. V dnešní době se objevují na trhu složitá zařízení ve formě masek, brýlí, sluchátek a kombinéz, která umožňují hráči do počítačové hry "vejít" tak reálně, že se například mění zobrazená krajina, když hráč pohne hlavou. Zde nastává hlavní problém, kdy si jedinec přestává uvědomovat, co je hra a co skutečnost.⁶³

Akční „střílečky“ jsou to nejhorší, co mohou děti hrát. Většinou jde pouze o brutální střílení spojené s pohybem v prostoru či procházením místnostmi. Právě u dětí pak mohou vytvářet neadekvátní vzorce chování, neboť hrdinové těchto her často řeší situace za použití násilí a zbraní. Opačný názor říká, že těmito hrami se agresivní lidé naopak vybíjejí. Já jsem zastáncem prvního názoru. Tyto hry lze opakovat stále dokola, takže když je hrdina jednou zastřelen, může v další hře znovu bojovat. Mám vlastní zkušenost z družiny, že děti po sobě virtuálně střílí a myslí si, že i po zastřelení mohou opět vstát a žít znovu. Jejich představy často velmi zkreslují skutečnou realitu.

Možná rizika založená hrou počítačových her lze spatřovat:

- **v oblasti násilí a agresivity** – hráč se zde aktivněji podílí na násilí, je spojováno se smíchem a pocitem úspěchu, výhry, která je primárně založena na násilí či zabití; může to vést k tomu, že jedinec v náročnější situaci použije pro její zvládnutí vzorec násilného chování;
- **v oblasti sociálního vývoje** – jde o zranění jedince, kdy zájmová aktivita u počítače může ovlivnit schopnost navazovat, udržovat a rozvíjet vztahy s vrstevníky; může se stát, že jediné společné téma komunikace s vrstevníky bude směřovat jen k hrám a počítači.

Pokud dítě tráví mnoho času u počítače, stává se jeho rozvoj jednostranný. Ze smyslů se rozvíjí jen zrak, sluch a fyzicky pravá ruka ovládající myš. Významným rizikem je nedostatečný pohyb, který vyplývá z dlouhodobého sezení u počítače – nesprávně se vyvíjející páteř a svaly, problémy oběhového systému, zátěž zraku apod.

Styl života s pohybovým omezením vede k neohrabanosti a neobratnosti. V porovnání s vrstevníky je takový jedinec méně obratný a fyzicky méně zdatný a vytrvalý.⁶⁴

⁶³ <http://pocitacove-zavislosti.webzdarma.cz/str1.htm>

⁶⁴ <http://www.poradenskecentrum.cz/pocitacova-zavislost.php>

V rozumné míře mohou mít počítačové hry i pozitivní vliv. Naučí děti ovládat počítačovou techniku, která je symbolem budoucnosti. Existuje spousta naučných programů a her rozvíjejících logické myšlení, postřeh, taktické schopnosti a představivost. Je především na rodičích, jaké hry dovolí svým dětem hrát a zda si jsou vědomi, že se dětská osobnost formuje žádoucím směrem. V žádném případě by to však neměl být jediný ukazatel možnosti, jak správně a smysluplně trávit volný čas. Tato činnost by se měla určitě doplňovat i pohybovými aktivitami.

Pokud mládež nemá kvalitní nabídku volnočasových aktivit, neví co s volným časem a často se sdružuje v partách, které mají negativní dopad na celou společnost.

3.3.3. Vandalismus

Party nejčastěji dopívající mládeže se bezcílně potulují po okolí a pro své potěšení ničí věci či přírodu kolem nás. Tento jev nazýváme vandalismus. Připomeňme si definici vandalismu:

„Vandalismus je v širším slova smyslu neúčelné, nekulturní, primitivní ničení kulturních hodnot, v užším slova smyslu ničení a poškozování hodnotných předmětů náležejících soukromým osobám i společnosti.“⁶⁵

Jedná se o sociálně patologický jev charakteristický nezdůvodnitelným ničením různých hodnot, obvykle jen pro radost, zábavu či překonání stereotypu. Mezi nejčastější projevy vandalismu dnes patří:

- demolování veřejných objektů - předmětem vandalismu se často stávají veřejně přístupné předměty např. lavičky v parcích, odpadkové koše, telefonní budky, informační tabule a v posledních letech pak i pomníky na hřbitovech;
- grafitti – druh výtvarného projevu vznikajícího technikou nanášení barev formou sprejů na veřejných prostranstvích, dopravních prostředcích aj.
- poškozování soukromého majetku – nejčastěji poškozováním schránek, zvonků, plotů, poškozování omítek různými způsoby (barvení sprejem, škrábáním aj.).

⁶⁵ Edelsberger, L., a kol., *Defektologický slovník*. Jinočany: H&H, 2000. s. 381.

Vyřazení z vlivů nekontrolované party můžeme dosáhnout jedině tím, že jedinec, který má vštípeny základní etické normy, sám pozná nevhodnou náplň jejího konání a z takové party odejde.⁶⁶

3.3.4. Návykové látky

Dalším neméně závažným problémem patologických jevů dnešní mládeže je toxikomanie – sklon k pravidelnému užívání drog. V období dnes již staršího školního věku i adolescence zažívá většina lidí mnoho zkušeností „poprvé“ a tyto zážitky je mohou ovlivnit pro budoucí život (kouření, alkohol aj.). Náročné životní situace (přijímací zkoušky na střední školu, nervozita z maturity, zkoušek) podle podmínek buď podporují příznivý vývoj osobnosti, nebo naopak mohou vést při nepříznivé situaci až k patologickému vývoji osobnosti jedince. Podle K. Nešpora může vést k problému s návykovými látkami nebezpečí nudy, ale svá rizika s sebou nese i opačný extrém, jako je přetěžování dětí.⁶⁷

Jak uvádí P. Macek: „*První užití drogy se přesouvá stále do mladšího věku. Vyzkoušení tabákových výrobků, alkoholu a zejména měkké drogy (marihuana) je u větší části mládeže staršího školního věku a adolescentní populace společenskou událostí a vrstevnickým standardem.*“⁶⁸

Omamné látky provázejí člověka celým jeho vývojem k jeho pomoci i záhubě. Jejich užívání vyvolává závislost psychickou a fyzickou, která působí škody nejen jejich uživatelům, ale i jejich okolí a celé společnosti.

V posledních letech se návyk na tyto látky rozrostl ve většině zemí do mimořádných rozměrů a je provázen nejen vážným ohrožením zdraví společnosti, ale i rostoucí kriminalitou. Proto společnost hledá cesty, jak se tomuto nebezpečí bránit, a to nejen na úrovni jednotlivých států, ale i na úrovni mezinárodní.

Za návykovou látku se považuje:

➤ **Alkohol**

Tradiční a zároveň legální drogou naší středoevropské kultury je alkohol. Chemicky se jedná o čirou, bezbarvou tekutinu, která má charakteristický zápach a

⁶⁶ Mečtř, J., *Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže*. Praha: Avicenum, 1989.

⁶⁷ Nešpor, K., *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001.

⁶⁸ Macek, P., *Adolescence*. Praha: Portál, 1999.

palčivou chut'. Alkohol patří mezi látky ovlivňující především látkovou přeměnu a nervový systém.

Požívání alkoholických nápojů je pro tu kterou společnost přijatelné, jde-li o požívání přijatelného množství v přijatelné době, v přijatelném věku a v přijatelném zdravotním stavu.

Alkoholické nápoje jsou požívány v podstatě ze dvou důvodů - společenských a individuálních. U skupin staršího školního věku a adolescentů se může jednat buď o prestiž ve skupině vrstevníků, nebo o vyzkoušení stavu v alkoholickém opojení. Není výjimkou, že na zábavách a diskotékách se můžeme setkat s opilými jedinci, kteří ještě prokazatelně neměli 18 let, tudíž by neměli mít možnost si alkohol koupit. Přesto je to mezi dnešní mládeží normální trend chodit s pivem v ruce. Snad je to dáno touhou užít si, překlenout hranice všedního dne a zase se vrátit do normálního života.

Některé starší děti dávají najevo, stejně tak jako dospělí, rozdílný vkus při volbě alkoholických nápojů. Naštěstí se jedná o počáteční alkoholismus, kde se jedinec chce předvést před ostatními vrstevníky. Není zde ještě nutnost používat alkoholické nápoje a stále jsou ještě preferovány různé jiné druhy občerstvení (sladkosti, chipsy aj.) Týmy odborníků zabývající se toxikomanií mládeže stále zvyšují své znalosti v oblasti vlivu alkoholu na lidský organismus.

Člověka závislého na alkoholu bychom mohli definovat jako člověka, kterému požívání alkoholických nápojů zavinuje trvalé problémy některé oblasti jeho života. Příčiny a okolnosti rozvoje zneužívání a závislosti na alkoholu jsou mnohočetné. Lidé, kteří jsou na alkoholu závislí i jejich okolí se za alkoholismus stydí. Alkoholismus často zůstává skrytou chorobou se všemi svými nepříznivými důsledky.

Všichni příslušní rodinní členové jsou postiženi důsledky procesu závislosti. Rodina jako celek je citlivá a vnímavá na každý negativní vliv i jakýkoliv se vyskytující problém.

Zhoubně působí alkohol v dětství a dospívání, kdy je třeba dbát zákazu umožňovat požití alkoholických nápojů osobám mladším 18 let. Je třeba vědět, že ne každý, kdo začíná dnes pít s mírou, bude tak pít vždy a natrvalo. A co je horší, nevíme nikdy, kdo to bude a kdy to bude!

➤ Drogová závislost

Postupně s růstem zneužívání nejrůznějších látek, je nutno se zabývat otázkami příčin vzniku drogové závislosti. Je evidentní, že závislost na drogách má své kořeny nejen v droze samotné, nýbrž i v osobnosti člověka, který toxikomanií podlehne, i v dalších společenských činitelích, jako např. užší sociální prostředí (vliv vrstevníků), jeho kulturní úroveň a dostupnost drogy. Bezvýznamné nejsou ani vyvolávající faktory, mezi které počítáme zátěžové situace tělesného i duševního původu.

Jak je patrné, na vzniku závislosti na droze se podílí celá řada faktorů, jejichž význam však není stejný. Někdy je to touha po něčem neznámém a zakázaném, zvědavost či touha vytáhnout se před kamarády, někdy touha dostat se do určité skupiny vrstevníků. U některého jedince dominuje jedna, u dalšího druhá složka v různé kombinaci či intenzitě.

Drogová závislost je psychický a někdy také fyzický stav, vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu. Stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem z její nepříjemnosti. Osoba závislá na droze ji potřebuje, aby se cítila nebo fungovala dobře, což ovšem neznamená, že když drogu má, že se skutečně dobře cítí.

Fyzická a psychická závislost je stav organismu vzniklý zpravidla dlouhodobějším podáváním drogy. Jak uvádí S. Grof: „*Platí to nejen o emocích, ale i fyzických pocitech, vizuálních vjemech a intenzivních údajích ostatních smyslových orgánů.*“⁶⁹ Organismus fyzicky závislý na droze se účinkům drogy přizpůsobil, zahrnul ji do své látkové výměny metabolismu, takže na přerušení přísunu této drogy reaguje poruchou - abstinenčními příznaky. Při psychické závislosti jde o duševní stav, který vzniká podáním drogy a projevuje se tak různým stupněm přání drogu požívat. Toto přání může být tak silné, že jedinec drogu požije, i když ji požit nechce.

Obecně platí, že drogy mají vliv na osobnost. Zasahují při opakovaném nebo výjimečně i jednorázovém užití celou osobnost. Před požitím, při požití a po požití drogy nálada stále kolísá. Běžné nálady, běžného vyladění není prakticky nikdy

⁶⁹ Grof, S., *Dobrodružství sebeobjevování*. Praha: Gemma89, 1992. s. 16.

dosaženo. Předávkováním dojde k citelnému poškození zdraví člověka a následnému úmrtí.

Léčba rozvinutých závislostí je nejméně přínosným příspěvkem k řešení problematiky drogy a společnosti. Jde o medicínské řešení následků něčeho, co už existuje a co představuje patologicky chorobný stav, jehož vzniku se nepodařilo zabránit. Léčení návyků je třeba vždy spojovat s preventivními opatřeními, které by zabránily jejich vzniku. Zde platí zlaté pravidlo smysluplného využití volného času volnočasovými aktivitami. Při léčbě jde o odstranění následků, které ve vlastní terapeutické fázi řešení už neumožňuje odstranit příčiny tohoto stavu. Neexistuje a nikdy nebude existovat jediný léčebný postup, jehož pomocí bychom mohli léčit všechny druhy drogových závislostí. Každý léčebný postup musí vycházet z charakteristických vlastností dané oblasti a každou léčebnou metodu je třeba přizpůsobit těmto podmínkám. Musí se vycházet z tradičních zvyklostí a obyčejů a tyto poznatky při léčbě využívat.

Léčebné postupy se tak liší podle druhu zneužívané drogy. Jinak se léčí heroinová závislost, jinak se léčí návyk na barbituráty a jinak na alkoholismus.

Pro léčení jednotlivých závislostí se někdy budují specializované ústavy. Léčení se provádí v ústavních zařízeních, protože ambulantní je málo účinné. To se používá k doléčení.

Při řešení tohoto problému, týkajícího se závislosti člena rodiny na alkoholu či drogách, jsou kladeny určité nároky nejen na konzumenta alkoholu či drog, ale i na členy rodiny, se kterými tato osoba žije.

Velmi důležitý je vnitřní vztah v rodině a především zjištění důvodu, proč tento problém vznikl. Teprve po zjištění základních informací, lze problém začít řešit. Preventivní působení lze využít u těch, kde problém vzniká, nebo tomu okolnosti nasvědčují. Tam, kde však již propukl a chce ho konzument či okolí řešit, je nejlepší rada odborníků. Záleží i na tom do jakého stupně se již konzument dostal. Dále je také důležité, zda se dá daná situace řešit doma, ambulantně, nebo již léčením při umístění do speciálních zařízení.

Všichni bychom si však měli především uvědomit, že alkoholismus i drogová závislost budoucí matky, mají nepříznivé účinky na nitroděložní vývoj plodu. Zájmem

nás všech by tedy mělo být především zdraví našich dětí.⁷⁰ Právě proto, abychom chránili naše děti vřed nebezpečím vzniku patologických jevů, je důležitým úkolem výchovy nejen v rodině, ale i v zařízeních zabývajících se výchovou mimo vyučování naučit děti účelně a smysluplně trávit volný čas.

Rizikové faktory vzniku závislosti na alkoholu a drogách

1) Okolnosti týkající se dítěte

a) zvyšující riziko:

- duševní poruchy a poruchy chování
- setkání s alkoholem, tabákem nebo drogou v mladém věku
- poškození mozku při porodu, úrazy hlavy
- dlouhé bolestivé onemocnění
- nedostatek dobrých způsobů, jak zvládnout stresové situace
- nedostatek dovedností v mezilidských vztazích
- nízké sebevědomí
- po alkoholu a drogách výrazně převažují příjemné pocity
- nízká schopnost vzdorovat nepříznivému vlivu okolí
- agresivita, špatné sebeovládání, nízká inteligence

b) snižující riziko:

- vysoká míra duševního a tělesného zdraví
- pozdní nebo žádné setkání s drogou
- dostatek dovedností týkajících se mezilidských vztahů, schopnost vytvářet citové vazby
- zdravé sebevědomí
- umění zvládat obtížné situace a řešit problémy
- alkohol a drogy jsou špatně snášeny
- dobrá schopnost vzdorovat nepříznivému vlivu okolí
- veselost, vytrvalost, pilnost, přizpůsobivost, odolnost vůči neúspěchu
- dobrá inteligence a schopnost plánovat a řešit problémy

⁷⁰ Čechová, H., *Vliv rodiny a volného času na utváření osobnosti*. Praha: UJAK DP, 2010

- schopnost navodit si příjemné stavy nějakým zdravým způsobem (tělesná cvičení, relaxace, jóga aj.).

2) Okolnosti týkající se rodiny

a) zvyšující riziko:

- nejasná pravidla týkající se chování dítěte
- nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství, malá péče, nedostatečný dohled
- nesoustavná a přehnaná přísnost
- nedostatečné citové vazby dítěte
- manželský konflikt
- schvalování alkoholu a drog u dětí
- zneužívání alkoholu, tabáku nebo jiných drog rodiči nebo příbuznými
- malé očekávání od dítěte a podceňování ho
- špatné duševní a společenské fungování rodičů
- rodina ve zmatku špatně funguje, nezaměstnanost rodičů a chudoba
- sexuální zneužití dítěte v rodině
- výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných
- dítě, které žije bez rodiny a bez domova
- časté stěhování

b) snižující riziko:

- jasná pravidla týkající se chování dítěte
- přiměřená péče, dostatek času na dítě, přiměřený dohled zejména v raném dětství
- pevné citové vazby dítěte a pozitivní hodnoty
- rodiče na výchově spolupracují
- styl výchovy vřelý a málo kritizující (tedy ani autoritativní ani zcela volný)
- rodiče alkohol, tabák ani jiné drogy nezneužívají
- přiměřená a jasná očekávání od dítěte, respekt vůči němu
- dobré způsoby, jak v rodině zvládat stres
- zajištěna ochrana bezpečí a přiměřené uspokojování potřeb dítěte

- dobré duševní zdraví rodičů a sdílená odpovědnost v rodině
- dobré působení rodičů ve společnosti, snaha pomáhat druhým
- výchova pomáhá vytvářet kvalitní vztahy s dospělými mimo rodinu
- rodiče vytvářejí prostor pro kvalitní zájmy a záliby
- dobré, fungující mezigenerační vztahy a spolupráce

3) Okolnosti týkající se školy

a) zvyšující riziko:

- střídání škol, selhávání ve škole, nezájem o školu
- dostupnost tabáku, alkoholu a drog ve škole a okolí
- žák označen jako problémový – tzv. „černá ovce“
- záškoláctví, přerušení školy

b) snižující riziko:

- učitelé vnímání jako dávající a pečující
- důsledně prosazovaná pravidla nedostupnosti alkoholu, tabáku a drog ve škole a okolí
- chránit sebevědomí selhávajících, hledat pro ně pozitivní možnosti
- škola poskytuje příležitost k rozhodování a vedení druhých, návaznost na kvalitní možnosti mimoškolního zapojení
- učitelé pomáhají vývoji žáků a při výuce s nimi spolupracují
- spolupráce školy s rodiči

4) Vrstevníci, se kterými se dítě stýká

a) zvyšující riziko:

- kamarádi mají problémy s autoritami, rebelují
- protispolečenské chování kamarádů
- odcizení, cyničtí vrstevníci
- ke zneužívání alkoholu a drog se staví pozitivně
- začínají brzy alkohol a drogy zneužívat

- jsou více ovlivňováni svými kamarády než rodiči
- mají sklon naše dítě zesměšňovat a snižovat jeho sebevědomí
- kamarádi mají další přátele, kteří zneužívají alkohol, tabák nebo drogy

b) snižující riziko:

- kamarádi respektují dobré dospělé autority
- kamarádi s vazbou na nějakou zájmovou organizaci s dobrým programem
- mají zájmy a záliby neslučitelné nebo nesouvisející s alkoholem a drogami
- alkohol a drogy odmítají a nezneužívají
- kamarádi schopni přijímat dobré hodnoty dospělých
- respekt k jednotlivým členům dětského kolektivu a jejich přínosu pro ostatní
- mají přátele, kteří žijí zdravým způsobem života
- vrstevníci aktivně od alkoholu, tabáku a drog odrazují (ať sami nebo v důsledku cílené prevence)

5) Okolnosti týkající se životního prostředí

a) zvyšující riziko:

- přelidněnost, velká města, nedostatek soukromí a prostoru
- hluk, znečištěné ovzduší a prostředí otupuje smysl pro krásu
- dobré klimatické nebo zeměpisné podmínky k výrobě drog nebo k jejich převážení do dalších zemí

b) snižující riziko:

- menší města, vesnice, přiměřený osobní prostor a soukromí
- klidné a čisté prostředí napomáhají rozvoji smyslu pro krásu
- nevhodné klimatické nebo zeměpisné podmínky pro výrobu drog nebo jejich převážení do dalších zemí

6) Okolnosti týkající se budoucího zaměstnání

a) zvyšující riziko:

- hodně stresu v práci
- trojsměnný provoz
- existenční nejistota, bezperspektivnost
- nezaměstnanost
- nárazovost, termínovaná práce
- napjaté pracovní vztahy
- spolupracovníci nebo nadřízení zneužívající alkohol nebo drogy, jejich snadná dostupnost na pracovišti, nejasná nebo nedodržovaná pravidla týkající se jejich zákazu

b) snižující riziko:

- přiměřené množství stresových situací a možnost zotavení se
- možnost práci si organizovat a spolurozhodovat
- dobrá perspektiva, pocit smysluplnosti
- možnost domluvit se s kolegy znalými problémů pracoviště
- preventivní programy a dobrá sociální politika zaměstnavatele
- dobré vztahy a dobrá komunikace na pracovišti
- nezneužívání drog spolupracovníky, alkohol a drogy na pracovišti nedostupné, jejich zákaz jasný a respektovaný

7) Okolnosti týkající se společnosti

a) zvyšující riziko:

- chudoba, nedostatek příležitostí
- náhlé sociální a politické změny, nestabilita
- nedostatek příležitostí k uplatnění i v práci
- společnost nenabízí dobré možnosti, jak trávit volný čas
- nedostatečná zdravotní péče, sociální péče, vzdělávání
- cynický postoj ke zdraví ve společnosti

- neinformovaní nebo lhostejní dospělí

b) *snižující riziko:*

- přijatelné ekonomické a sociální poměry
- společnost stabilizovaná, předvídatelné sociální prostředí
- dostatek příležitostí k uplatnění ve škole a v práci
- nabídka dobrých možností, jak trávit volný čas
- kvalitní zdravotní a sociální péče, dobré školy, poradenství
- společnost respektuje zdraví jako životní hodnotu a podporuje ho
- informovaní a angažovaní dospělí ochotní k pomoci.⁷¹

Neexistuje žádný univerzální způsob výchovy. Prvořadým však zůstává fakt, že děti jsou ovlivňovány hodnotami, které ctí jejich rodiče. Je třeba vést své potomky k přiměřené odpovědnosti a umožnit jim dle možností finančního rozpočtu rodiny provozovat nějakou smysluplnou aktivní činnost. Také rozmanitost a pestrost nabídek aktivit v zařízeních zabývajících se volnočasovými činnostmi, umožní dětem smysluplné využívání volného času. Získají zde na základě dobrovolnosti a vlastní aktivity pod odborným pedagogickým vedením nové poznatky, zkušenosti a zážitky. Pokud jedinec některé z nabízených činností provozuje rád, dá se předpokládat, že si vypěstuje správné životní návyky a postoje, které si s sebou ponese celý život.

Dílčí závěr

Stejně jako jiné vlivy, tak i volný čas se výrazně podílí na utváření osobnosti člověka. Způsob vhodně tráveného času hraje u dětí a mládeže nezastupitelnou roli. Každý jedinec se tak může rozvíjet buď jako harmonická osobnost nebo může být zasažen sociálně patologickými vlivy.

Výchova ke správnému využívání volného času dětí a mládeže je i v současnosti stále aktuálním a diskutovaným tématem. U velké části mládeže dochází k výrazným

⁷¹ Nešpor, K., Scémy, L., *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha: Sportpropag, a.s. 1995.

změnám hodnotového žebříčku a ke změnám životních postojů.

Přihlédneme-li k tomu, že narůstá doba volného času jedince, tak jeho kvalitní smysluplné využití se velkou měrou podílí na formování osobnosti jedince. Člověka je nutno pro volný čas vychovávat a je důležité a žádoucí, aby se každý naučil, jak účelně se svým volným časem nakládat. Jen tak se podaří vypěstovat návyky ke správnému životnímu stylu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část diplomové práce se zabývá výsledky průzkumu zaměřeného na hodnocení školních družin rodiči a pedagogy. Kromě vytýčeného cíle zmapovala praktická část také, kolik hodin volného času mají žáci mladšího školního věku a jaký je nejčastější způsob jeho trávení. Pro prozkoumání této problematiky byly osloveny základní školy v Pusté Polomi, Kyjovicích, Zbyslavicích a Šenově Podlesí u Havířova.

Mezi nejvíce využívaná zařízení pro mimoškolní zájmovou výchovu patří bezesporu školní družiny. Tato zařízení jsou zřizovaná nejčastěji samotnými základními školami, případně jinými organizacemi. Jsou určeny žákům prvního až pátého ročníku. Nabízí dětem širokou škálu zájmových aktivit, umožňuje odpočinek a relaxaci od školní zátěže, zdokonaluje jejich sociální kompetence.

Zájmové vzdělávání ve školní družině obohacuje denní program dítěte a mělo by přinášet příjemné zážitky spojené s pocitem smysluplné seberealizace. Mnohé aktivity přispívají k upevnění psychického i fyzického zdraví v rámci zdravého životního stylu. Žáci jsou zde přijímáni na základě závazné přihlášky. Počet žáků v jednom oddělení může být 28 – 30.

Prostředí pro pobyt žáků ve školní družině by se mělo výrazně odlišovat od školních učeben. Vlastní prostor by měl být rozčleněn takovým způsobem, aby umožňoval příležitost k odpočinku, individuálním i skupinovým hrám a různým zájmovým činnostem. Do vybavení školní družiny patří různorodé společenské hry, hračky, stavebnice, sportovní náčiní, výtvarné potřeby, dětské knihy a časopisy, naučná a dobrodružná literatura. Vše by mělo být volně přístupné dětem. Neméně důležitý je i odpovídající nábytek, pokud možno výškově stavitelné stoly a židle.

Družina by měla mít možnost využívat sportovní hřiště nebo areál, zahradu nebo podobné přírodní prostory, pokud možno vybavené atestovanými dětskými průlezkami, houpačkami, skluzavkami, pískovištěm apod. V případě nepříznivého počasí by zde měla být možnost sportovních a rekreačních aktivit v tělocvičně.

Dobré fungování družiny je závislé na osobnosti vychovatele, zda dokáže vybudovat atmosféru bezpečí, otevřenosti a důvěry.

Vychovatel disponuje mnohými možnostmi vzdělávání a působení na dítě. V rámci různorodých činností – zájmových, pracovních, výtvarných, tělesných, vzdělávacích aj. má možnost na základě dobrovolnosti zaujmout každé dítě. Citlivý vychovatel má vysokou míru empatie, dovede projevovat vřelý vztah k dětem. Dokáže vytvořit příznivé klima, umí efektivně jednat s dětmi, má širokou škálu různých zájmových aktivit, organizační schopnosti, umí navozovat a motivovat široké spektrum rekreačních a zájmových činností. Dokáže vybranými aktivitami v dětech vzbuzovat zájem o činnost, podporovat jejich sebevědomí a rozvíjet pozitivní stránky osobnosti.

Vychovatel vede povinnou dokumentaci, do které patří přehled výchovně vzdělávací práce, docházkový sešit a zápisový lístek. Součástí výchovné práce je i vzdělávací plán.

4. POPIS PRŮZKUMU, SBĚR A ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ

Průzkum je proveden deskriptivní formou za použití metody strukturovaného dotazníku. Jeho cílem bylo zjistit z řad rodičů i pedagogů, jaký mají názor na profesní vzdělání vychovatele, na vhodnost psaní domácích úkolů a přípravy ve školní družině. Dále zjistit, zda je pro rodiče podstatná délka praxe vychovatele, jestli jsou spokojeni s přístupem a prací vychovatele a pestrostí nabízených činností.

K získání informací týkající se dané problematiky byli osloveni:

1. rodiče žáků, kteří navštěvují školní družinu
2. pedagogové základní školy, ve které školní družina působí.

Dotazník je výsledkem srovnání dotazníků podobného typu a výsledkem studia literatury určené pro tvorbu dotazníků. Při konstrukci dotazníku byl kladen důraz na požadavky správné tvorby dotazníku a na podmínky dodržení všech zásad.

Dotazník, určený pro respondenty z řad rodičů byl rozdělen na dvě části. První část byla zaměřena na zařízení školní družiny a práci vychovatele s cílem zjistit, z jakého důvodu umísťují rodiče děti do družiny, zda jsou spokojeni s vybavením, činnostmi a prezentací ŠD na veřejnosti, dále zda jsou spokojeni s prací a přístupem vychovatele. Zde bylo sestaveno 26 otázek. Uzavřených otázek bylo 16, polootevřených 5 a otázek otevřených také 5. Druhá část dotazníku byla zaměřena na volnočasové aktivity dětí s cílem zjistit, kolikrát v týdnu jejich dítě navštěvuje volnočasovou aktivitu (kroužek). Dále jakým způsobem nejčastěji tráví respondenti - žáci mladšího školního věku volný čas. Zde bylo sestaveno 5 otázek. Jedna otázka uzavřená, jedna otázka polootevřená s uvedením jedné z možností výběru, tři otázky polootevřené s možností více odpovědí. Dotazník pro pedagogické pracovníky měl celkem 11 otázek z toho 5 otázek uzavřených, 4 otázky polootevřené a 2 otázky otevřené. Některé otázky byly sestaveny ve stejném znění jak pro pedagogy, tak pro rodiče z důvodu objektivní komparace při vyhodnocování výsledků dotazníku.

Dotazník byl poprvé využit při předvýzkumu, kterého se zúčastnilo 13 respondentů z řad rodičů žáků, kteří navštěvují školní družinu v Olbramicích, a 10 pedagogů z nižšího stupně základních škol. Byli velmi ochotní a vstřícní. Při vypracování dotazníků byla se zákonnými zástupci prodiskutována srozumitelnost znění otázek a na základě jejich návrhu a připomínek byly některé otázky přeformulovány tak, aby byly pro respondenty zcela jasné a srozumitelné.

Velmi cenné byly i názory a komentáře pedagogů, kteří mají na danou problematiku jiný úhel pohledu a podstatná byla také jejich doporučení, jak otázky správně zformulovat.

Po konečné úpravě a formulaci dotazníku byly vybrány čtyři základní školy, jejichž součástí jsou i školní družiny. Jedna škola je městská v Šenově u Havířova, další je škola ve střediskové obci Pustá Polom a dvě školy jsou na vesnici, mají pouze nižší stupeň a jsou to školy malotřídní.

Byli osloveni ředitelé vybraných škol a požádáni o umožnění uskutečnit ve svých zařízeních průzkum mezi pedagogy a vychovateli. Poté byli osloveni vychovatelé školních družin, kteří umožnili uskutečnit průzkum ve svých družinách. Pro větší objektivitu byly v každém zařízení připraveny schránky, do kterých mohli respondenti vyplněné dotazníky vhazovat. Pedagogové byli během přestávek a po vyučování požádáni o spolupráci. Vzhledem k pracovnímu vytížení respondentů z řad učitelů i rodičů byla ponechána na vyplnění dotazníku lhůta jednoho týdne.

Při spolupráci s vychovateli i pedagogy jsem se setkala s velkou ochotou a vstřícností. Návratnost dotazníků je uvedena v Tabulce č. 1. a č. 2.

4.1. Cíl a hypotézy průzkumu

Cílem průzkumu bylo zjistit, z jakého důvodu rodiče využívají školní družinu, zda jsou spokojeni s přístupem a prací vychovatele, pestrostí nabízených činností. Dále jak často provozuje jejich dítě volnočasové aktivity.

Cílem průzkumu z řad pedagogů bylo zjistit, jaké vzdělání by měl vychovatel mít a zda si má dítě v družině psát domácí úkoly a připravovat se na vyučování.

V závěru došlo ke komparaci této problematiky z pohledu rodičů a pedagogů. Doporučení či návrh možných řešení je zpracován v závěru průzkumu.

Hypotézy průzkumu

1. Rodiče i pedagogové budou upřednostňovat u vychovatele středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením.
2. Rodiče budou spokojeni s pestrostí nabízených činností ve školní družině.
3. Dítě bude navštěvovat volnočasové aktivity v rozpětí 2-3 krát týdně.
4. Rodiče budou chtít, aby děti psaly domácí úkoly a připravovaly se na vyučování ve školní družině.
5. Předpokládá se, že úplata za školní družinu není pro rodiče finančně zatěžující.

4.2. Předmět průzkumu

Předmětem empirického šetření je zařízení pro mimoškolní výchovu při základních školách – školní družina. Před konkrétní charakteristikou jednotlivých zařízení zkoumaného vzorku je důležité zaměřit se na charakteristiku žáků mladšího školního věku, kteří převážně toto zařízení navštěvují.

Mladší školní věk je období, kdy u dítěte dochází k velkému tělesnému i psychickému vývoji. Období po předškolních letech je zvláště významné. Děti jsou ve fázi vývojové integrace. Dochází k třídění a propojování různých vývojových dovedností. Dítě je schopno dělat již i složitější úkoly. V tomto období jsou děti už velmi soběstačné. Mají zažité denní rituály, jako například oblékání, mytí, zvládnou se i samy najíst.

V šesti letech dívky měří v průměru 110 cm, chlapci 115 cm. Dívky váží přibližně 21 kg, chlapci trochu méně, asi 20 kg. Dětem vypadávají mléčné zuby a začínají růst druhé. Většinou se těší do školy, učí se jinému režimu jako je psaní domácích úkolů, příprava na vyučování a musí již plnit určité povinnosti.

Některé děti v období mladšího školního věku špatně snášejí změnu, která přichází s povinnou školní docházkou. Nedostatek pohybu ve školních lavicích způsobuje sníženou pracovní výkonnost a nedostatečnou pozornost. Zpočátku v první

třídě mohou být často unavené, neboť nároky na jejich pozornost a soustředění vzrostly. Postupné tvoření kolektivu umožňuje dítěti osvojit si celou řadu nových sociálních rolí, na základě toho, jakou situaci si v kolektivu vydobude. Vrstevníci pomáhají jedinci utvářet sebepojetí a sebevědomí.

V sedmi letech si více uvědomují vlastní individualitu. Snaží se být hodné a dělat vše správně. Snaží se vše pochopit a využít toho, co znají. Může docházet ke změnám nálad, což je způsobeno velkým úsilím soustředit se na úkoly. Sedmileté dítě váží přibližně 24 kg. Chlapci měří 120 cm a dívky 113 cm. Rostou trvalé zuby a energie se střídá s únavou. Nejčastěji tvoří malé heterogenní skupinky.

U osmiletých dětí se již velmi projevuje chuť do života. Spoustu energie soustředí na další zdokonalování vědomostí a znalostí. Děti začínají mít svou nezávislost a chtějí se samy rozhodovat (stále však ještě potřebují podporu rodičů či pedagogů). Mezi šestým a osmým rokem se chtějí kamarádit a mít kamarády. Častěji dochází také k hádkám a vyčleňování. Děti nechtějí většinou ublížit fyzicky, ale citově. Začínají se oddělovat dívky a chlapci. Dívky mají asi 120 cm, chlapci 125 cm a váží asi 26 kg. Protahují se paže a nohy, tělo začíná více připomínat tvar dospělého člověka. U osmi až desetiletých dětí stále pokračuje osifikace. V období mladšího školního věku dále dochází k nárůstu svalové hmoty, a to především velkých svalů.

Mezi osmým a dvanáctým rokem je kamarádství k vrstevníkům hlubší a založené na úctě. Mění se způsob přemýšlení a to jak o sobě, tak o ostatních. Děti začínají mít abstraktnější myšlení. Uvědomují si, že věci se nemění, i když se ty stejné používají k různým účelům. Toto období je většinou pro všechny klidné a radostné. Dítě si ve škole zvyklo a nemělo by prožívat úzkosti ani stresy. Děvčata rostou rychleji. Období dětství pomalu končí.

Na konci období mladšího školního věku se začínají objevovat znaky pohlavní diference. Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou patrné hlavně ve stavbě kostry a v rozvoji svalstva. Děti začínají nabírat sílu, rozvíjejí se u nich větší rychlost, hbitost a postřeh. Výrazněji se projevují individuální rozdíly, utvářejí se trvalejší a diferencovanější zájmy, dotváří se dětské „já“ a stává se centrem osobnosti.

Obraz o sobě je dosud výrazně závislý na hodnocení druhými, začíná proces formování „ideálního já“ (jaký bych měl a chtěl být). Na konci období je dítě schopné srovnávat se s druhými a srovnávat své reálné a ideální „já“.

Pro empirický průzkum zařízení pro výchovu mimo vyučování byla vybrána školní družina. Její navštěvování není povinné a rodiče se mohou rozhodnout, zda své děti do zařízení umístí, či nikoliv. Jedná se o placenou službu. Hlavním úkolem školních družin je mimoškolní výchova založená na pedagogice volného času, která tvoří mezistupeň mezi výchovou ve škole a výchovou v rodině. Jejich hlavním posláním je poskytování zájmové činnosti a možnost odpočinku a relaxace po školním vyučování.

Základní organizační jednotkou je oddělení, které řídí jedna vychovatelka. Pokud je oddělení více, vedení družiny pak spadá pod vedoucí vychovatelku, která má snížený počet hodin přímé výchovné činnosti.

Ve školních družinách mají děti možnost hrát kolektivní i individuální hry. Jejich prostředí vytváří především osobnost vychovatele. Velice důležitým rysem osobnosti vychovatele je přirozená autorita. Je to přirozená převaha vyspělejší a zralejší osobnosti nad osobností teprve se tvořící, převaha, kterou žák uznává a přijímá jako určitou oporu a vzor. Pokud je vychovatel klidný, empatický, otevřený, vynalézavý, aktivní a kreativní dokáže zaujmout žáky k hrám i činnostem. Je jim ve všem nápomocen a jde příkladem. Dokáže vytvořit příznivé klima, umí efektivně jednat s dětmi, má širokou škálu různých zájmových aktivit, organizační schopnosti, umí navozovat a motivovat široké spektrum rekreačních a zájmových činností. Dokáže vybranými aktivitami v dětech vzbuzovat zájem o činnost, podporovat jejich sebevědomí, představivost, logické myšlení, schopnosti dávat věci do souvislostí a rozvíjet pozitivní stránky osobnosti.

Neméně důležitá je i spolupráce a komunikace vychovatele s rodiči dětí. Rodiče a vychovatelé jsou partnery při výchově dětí. Partnerský vztah předpokládá dobrou vzájemnou informovanost, komunikaci, respektování i důvěru, že obě strany mají na mysli nejlepší zájem dítěte. Důležité je i seznámení rodičů s chodem a činnostmi v družině, prezentace práce jejich dětí, vyzvedávání kladných vlastností dítěte.

V takovém prostředí se žáci cítí dobře a bezpečně. Spokojenost dítěte je jedno z hlavních kritérií pro rodiče. Mohou se tak bezstarostně věnovat pracovním povinnostem s vědomím, že je o jejich dítě dobře postaráno. Právě toto hodnocení je i cílem tohoto průzkumu.

4.3. Konkrétní charakteristika zkoumaného vzorku

Pro empirický průzkum byly vybrány čtyři základní školy a jejich školní družiny, které nyní blíže specifikuji.

Základní škola a školní družina Kyjovice

Základní škola v Kyjovicích je vzdálená asi 25 km od Opavy a stojí na okraji obce. Jedná se o malotřídní školu, která má pět ročníků. Celkem školu navštěvuje 47 žáků. V prvním ročníku je 11 žáků, v druhém ročníku je 10 žáků, ve třetím ročníku je 9 žáků, ve čtvrtém ročníku je 9 žáků a 8 žáků pátého ročníku. Je zde zřízeno jedno oddělení školní družiny, která má 30 žáků.

Celá škola je po rekonstrukci a pro účely družiny jsou vymezeny prostory v přízemí školy. Provoz ŠD je pouze odpolední s provozem od 11:30 do 16:00 hodin. Žáci zde mají k dispozici dvě místnosti – oddechovou a zájmovou. V oddechové části je sedací souprava, stolek, židličky, televize, DVD přehrávač, počítač, kde jsou naučné a zábavné programy. Lze jej využít také k připojení tančícího koberce. Otevřené skříňky s různými hrami, stavebnicemi, hračkami jsou systematicky rozdělené. Nezbytnou součástí je také malá dětská knihovna s dětskou literaturou, encyklopediemi, atlasy a časopisy.

Druhá místnost je přizpůsobena společným zájmovým aktivitám (malování, modelování, pracovní činnosti), psaní domácích úkolů a přípravě na vyučování. Je vybavena výškově stavitelnými stoly a židlemi. Na stěnách jsou instalovány police, které slouží k výstavě a prezentaci výtvorů žáků, nízkými skříňkami s výtvarnými potřebami (výkresy, barvy, štětce, pastelky, fixy, textilní zbytky látek, lepidla, nůžky, různé přírodniny aj.). Vše mají žáci volně k dispozici i mimo řízenou činnost. Na stěně je instalovaná tabule, na kterou mohou žáci kreslit a psát.

K venkovním aktivitám slouží prostor školní zahrady, kde jsou houpačky, průlezky a venkovní posezení u stolu s lavičkami. Škole chybí tělocvična i sportovní areál. Obojí se nachází asi 500 metrů od školy. Škola i družina úzce spolupracuje s rodiči formou společných výletů, drakiád, sportovních a společenských aktivit. Žáci

pro rodiče také připravují různá vystoupení, vánoční a velikonoční jarmark, dětský maškarní karneval, besídky ke Dni matek aj. Zde bylo dáno 30 dotazníků, vrátilo se 27.

Jelikož se jedná o malotřídní školu, vyučuje zde pouze pět pedagogů včetně vychovatelky. Z pěti rozdaných dotazníků se vrátilo všech pět.

Základní škola a školní družina Zbyslavice

Zbyslavice jsou malá obec ležící asi 20 km od Ostravy. Jedná se o rovněž o malotřídní školu, která má pět ročníků. Celkem školu navštěvuje 38 žáků. V prvním ročníku je 7 žáků, v druhém ročníku je 8 žáků, ve třetím ročníku je 8 žáků, ve čtvrtém ročníku je 9 žáků a v pátém ročníku 6 žáků. Školní družina je součástí budovy základní školy.

Po skončení vyučování jsou žáci učiteli dovedeni do školní jídelny, kde je hned po obědě přebírá vychovatelka a odvádí do prvního patra, kde se nachází školní družina. Provoz zdejší družiny je od 11:30 do 16:00 hodin. Ke svým účelům využívá dvě vzájemně propojené místnosti. Jedna místnost slouží k zájmovým činnostem výtvarného a pracovního charakteru. Jsou zde výškově stavitelné stoly a židle, skříňky s výtvarnými potřebami, poličky na vystavení dětských prací a výtvorů, knihovna s dětskou a naučnou literaturou. Zde také probíhá příprava na vyučování a psaní domácích úkolů.

Druhá místnost je oddechového charakteru, vybavena polštáři, stolečkem, taburety, televizí, DVD přehrávačem a sedací soupravou. V otevřených skříňkách mají žáci uloženy stavebnice, stolní hry, hračky a v prostoru stolní fotbálek. Ve škole je plně vybavená tělocvična využívaná za nepříznivého počasí k rekreačním a sportovním pohybovým hrám.

K venkovním hrám žáci používají školní zahradu s pískovištěm, lavičkami, šplhadly, atestovanými průlezkami, houpačkami a klouzačkou. K míčovým hrám je přizpůsoben prostor před vstupem do zahrady, který je vyasfaltovaný a slouží jako hřiště. Jsou tam barvou naznačeny hranice hřiště na vybíjenou, volejbal, kopanou. Ve škole funguje jedno oddělení družiny, do které je přihlášeno trvale 30 žáků. Škola i družina úzce spolupracuje s rodiči formou společných výletů, drakiád, aktivit s ekologickým zaměřením. Žáci pro rodiče také připravují různá vystoupení, vánoční a velikonoční jarmark, maškarní karneval, besídky ke dni matek aj.

Bylo zde dáno 30 dotazníků, vrátilo se 28 vyplněných dotazníků. Z toho byl jeden vyřazen pro nedostatek údajů.

Tato škola je také malotřídní. Pracuje zde pět pedagogických pracovníků včetně vychovatelky. Z pěti rozdaných dotazníků byla stoprocentní návratnost.

Základní škola a školní družina Pustá Polom

Pustá Polom je středisková obec. Leží asi 20 km od Opavy. Do zdejší základní devítileté školy dojíždí i žáci z okolních obcí. Škola je nově zrekonstruovaná s velkou tělocvičnou, která slouží k provozování sportovních aktivit i z řad občanů a veřejnosti.

Škola má v provozu dvě nezávislé budovy nacházející se od sebe ve vzdálenosti asi 300 metrů. Hlavní budova stojí v centru obce. Chodí sem žáci 3. – 9. ročníku. V celkovém počtu 265 žáků. V druhé budově je v přízemí školní jídelna a mateřská škola, v prvním patře je hudební škola, školní družina a třídy 1. a 2. ročníku. Žáků 1. až 2. ročníku je celkem 43.

Školní družina má k dispozici jednu velkou třídu. Je vybavena lavicemi, židličkami, stolním fotbálem, skříňkami s výtvarnými potřebami, společenskými hrami, stavebnicemi. Volný prostor je zakryt hracím kobercem a polštářky. Chlapci mají velký box s Legem, dívky model domečku Barbie a dva kočárky.

K venkovním aktivitám využívají prostor školní zahrady, který sdílí společně se školkou. K pohybovým aktivitám využívají průlezky, koloběžky, houpačky, klouzačku a sportovní hřiště se šplhadly a doskočištěm. Mohou také navštěvovat tenisový kurt s tartanovým povrchem. Družina má jedno oddělení s 30 trvale přihlášenými žáky.

V době od 11:30 do 13:00 je zde i druhá vychovatelka, která pomáhá po tuto dobu s žáky, kteří jsou přihlášení jen na přechodnou dobu do odjezdu autobusových spojení a odchodu žáků do zájmových činností. Svou činnost vykonává v učebně žáků prvního ročníku. Je zde i ranní provoz od 6:15 do 7:45 hodin. Odpolední provoz začíná v 11:30 a končí v 16:00 hodin.

Škola i družina úzce spolupracuje s rodiči formou společných výletů, drakiád, aktivit s ekologickým zaměřením. Žáci pro rodiče také připravují různá vystoupení, vánoční a velikonoční jarmark, maškarní karneval, besídky ke dni matek aj.

Bylo zde rozdáno 30 dotazníků, vrátilo se 27. Z toho byl jeden vyřazen pro nedostatečné vyplnění. Tato škola je většího charakteru. Pracuje v ní celkem 23 pedagogů. Bylo zde rozdáno 22 dotazníků, vrátilo se jich 21.

Základní škola a školní družina Šenov Podlesí

Jedná se o odloučené pracoviště základní školy v Šenově. Budova je historického vzhledu, nově opravená. Vyučuje se zde první a druhý ročník. V provozu jsou zde 2 oddělení družiny. První oddělení má vlastní družinovou místnost.

Přihlášeno je zde 25 žáků převážně prvního a druhého ročníku. Prostor je rozčleněn dle zaměření na hrací koutek, vybaven skříňkami, kde jsou uloženy různé hry, stavebnice a hračky, malým stolečkem s židličkami a hracím kobercem. Čtenářský koutek včetně sedací soupravy je vybaven malou knihovnou, kde mají žáci dětskou, dobrodružnou i naučnou literaturu. Největší část prostoru zaujímá zájmový koutek. Skříňky s policemi jsou vybaveny výtvarnými potřebami, různými pracovními a přírodními materiály, které mají žáci k dispozici. K výtvarným a pracovním činnostem mají výškově stavitelné lavice a židle. Svě práce mohou vystavovat na nástěnných políčkách.

Druhé oddělení využívá třídu prvního ročníku. Jedná se o klasickou třídu s lavicemi a židlemi. Vychovatelka lavice seskupuje dohromady a tím zvětší pracovní plochu i prostor ke hrám a ostatním zájmovým činnostem. Mají zde skříně, ve kterých jsou uloženy hry, hračky, stavebnice a výtvarné potřeby. K dispozici mají i dva počítače s výukovými programy, které žáci mohou využívat k rozšiřování a upevňování vědomostí. V tomto oddělení je přihlášeno rovněž 25 žáků od třetího po pátý ročník.

K venkovním aktivitám využívají školní zahradu s průlezkami, houpačkami a klouzačkou. Součástí je i sportovní a dopravní hřiště. Za nepříznivého počasí mohou využívat ke sportovním a pohybovým aktivitám tělocvičnu, která je vzdálená asi 600 metrů. Škola i družina úzce spolupracuje s rodiči formou společných akcí např. Podzim s draky nebo organizuje aktivity s ekologickým zaměřením. Žáci pro rodiče také připravují různá vystoupení, vánoční a velikonoční jarmark, maškarní karneval, bramboriádu, ke Dni matek různé společné hry a soutěže aj.

Zde bylo rozdáno 50 dotazníků, vrátilo se 46 dotazníků. Z toho byly dva vyřazené pro neúplnost údajů.

Dotazníky byly rozdány v hlavní budově školy i na odloučeném pracovišti. Celkem v obou školních budovách pracuje 23 pedagogů. Bylo rozdáno 22 dotazníků a zpět se vrátilo 19 dotazníků.

Celkový přehled návratnosti dotazníků z řad učitelů i rodičů je prezentován v tabulkách č.1. a č. 2.

4.4. Analýza výsledků průzkumu

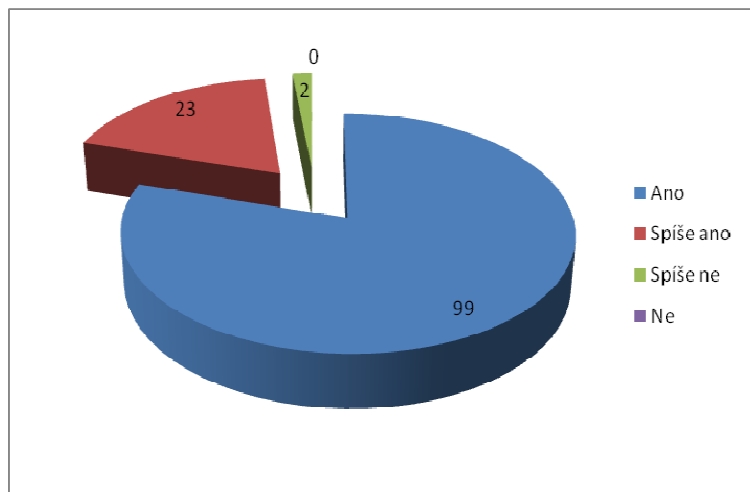
Odpovědi respondentů na položené otázky při dotazníkovém průzkumu byly zpracovány graficky a písemně. Analýza se zaměřila na dva úhly pohledu v práci vychovatele ve školní družině. Prvním z nich byl pohled ze strany pedagogů a druhý ze strany rodičů. Analýza se týkala významu profesního vzdělání a délky praxe vychovatele, dále se zaměřila na pestrost nabízených činností ve školní družině, na volnočasové aktivity žáků a na návaznost a propojení družinových aktivit se školním vyučováním. Názory z řad pedagogů a zákonných zástupců na tuto problematiku budou následně porovnány v grafech.

4.5. Interpretace údajů

Celkový počet respondentů z řad rodičů byl 124, z řad pedagogů bylo 50 respondentů. Výsledky jsou udány zvlášť počtem odpovědí rodičů a zvlášť odpověďmi pedagogů. Výsledky dotazníků pro rodiče a pedagogy ukazují následující grafy.

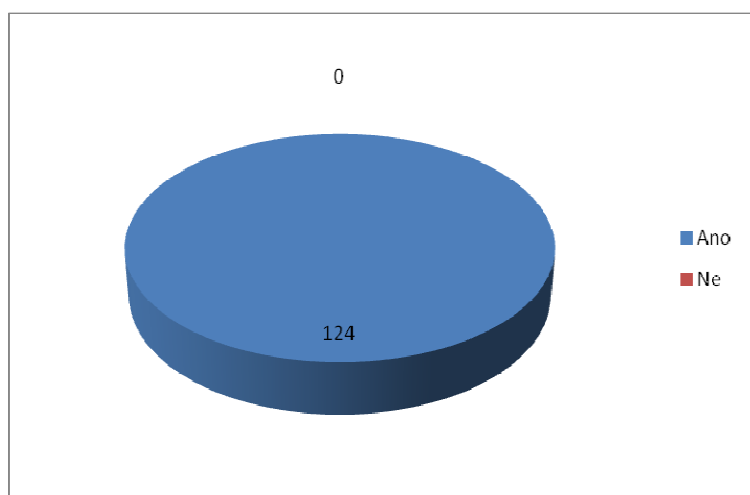
VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ - RODIČE

1. Domníváte se, že je školní družina důležité zařízení pro děti mladšího školního věku?

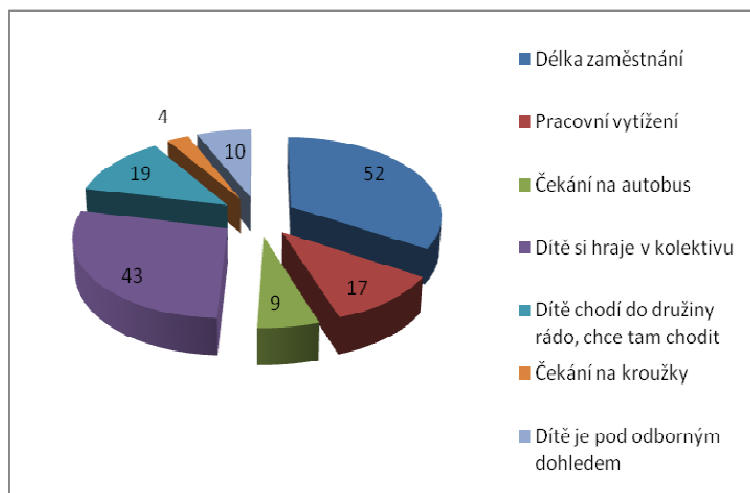
Převážná většina rodičů považuje školní družinu za zařízení, které má svůj význam v organizaci volného času dítěte po skončení školního vyučování. Dítě má možnost trávit svůj volný čas smysluplně, může se odreagovat od celodenní psychické zátěže. Pod odborným vedením rozvíjí a zdokonaluje své zájmy a záliby.

2. Je školní družina součástí školy, kterou Vaše dítě navštěvuje?

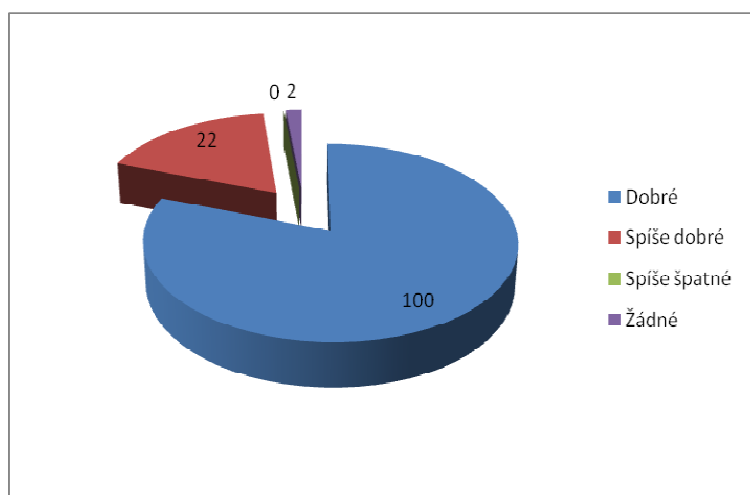
Přestože rodiče mají dnes velký výběr různých zařízení pro volnočasové aktivity, zvolili si pro umístění svého dítěte právě školní družinu, která je součástí školy.

3. Z jakého důvodu jste toto zařízení využívali, nebo využíváte?

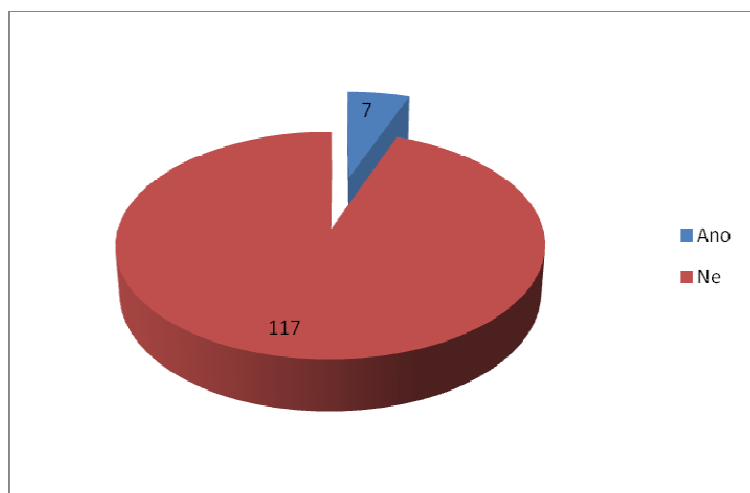
Jak je patrné z grafu, pro polovinu dotázaných rodičů je důvod umístění dítěte do ŠD právě délka zaměstnání a pracovní vytížení. Méně než polovina respondentů uvedla, že je pro dítě dobré být v kolektivu jiných dětí, kde se dítě cítí dobře a rádo družinu navštěvuje. Rovněž důležitým bodem pro rodiče je to, že je dítě pod odborným dohledem. Ve vesnických družinách je důvod umístění dětí doba do odjezdu autobusu do místa bydliště, nebo čekání na zájmové kroužky.

4. Vaše zkušenosti se školní družinou jsou:

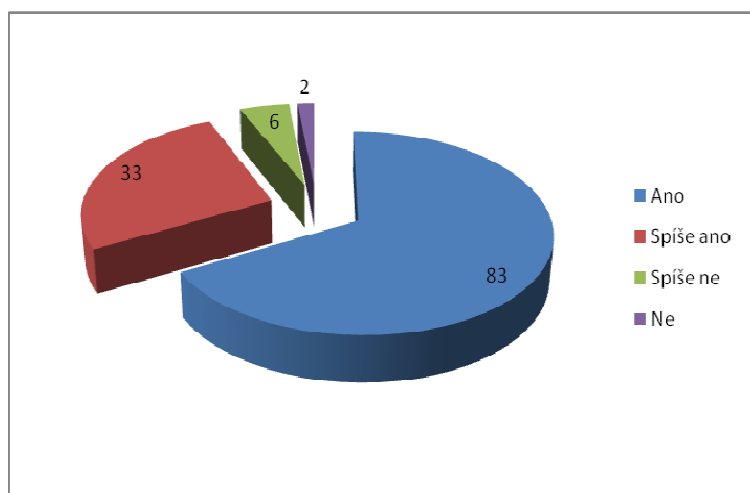
Drtivá většina rodičů má se zařízením školní družiny dobré, nebo spíše dobré zkušenosti.

5. Je platba za využívání zařízení školní družiny pro Vás finančně zatěžující?

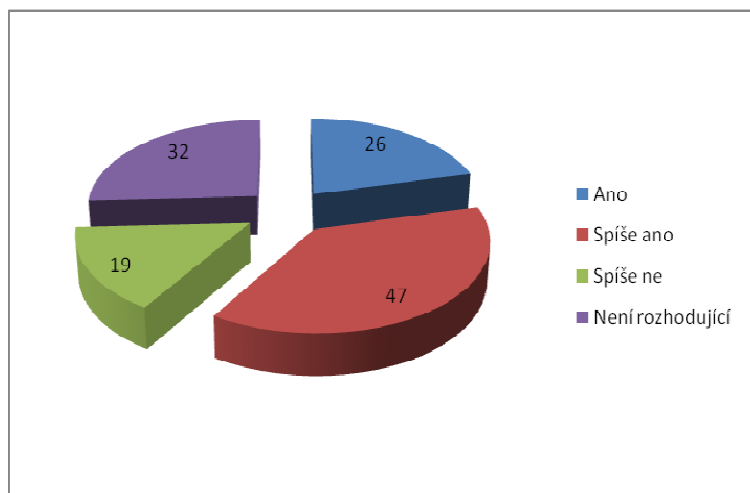
Pouze 7 rodičů ze 124 uvedlo skutečnost, že úplata za školní družinu je zatěžující pro rodinný rozpočet.

6. Myslíte si, že je profesní vzdělání vychovatele důležité?

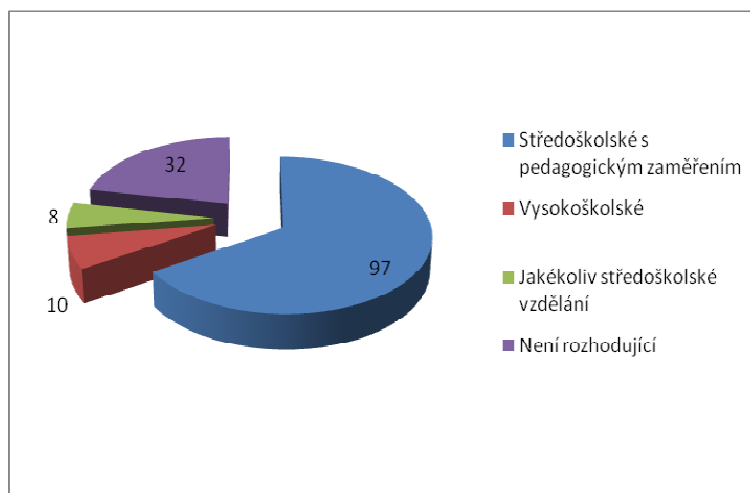
Pro většinu rodičů je profesní vzdělání vychovatele důležité. Další část respondentů uvedla, že vzdělání není nezbytné a pro malou část rodičů není důležité vůbec.

7. Je pro Vás délka praxe vychovatele důležitá?

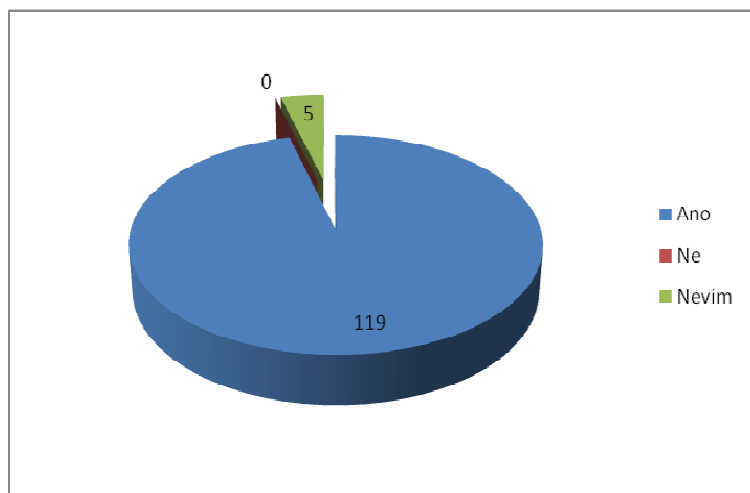
Jak je z grafu patrné, třetina rodičů považuje délku praxe za důležitou, pro 32 rodičů není důležitá praxe, ale jak uvedli, podstatný je vztah vychovatele k dítěti.

8. Jaké vzdělání by podle Vás měl vychovatel mít:

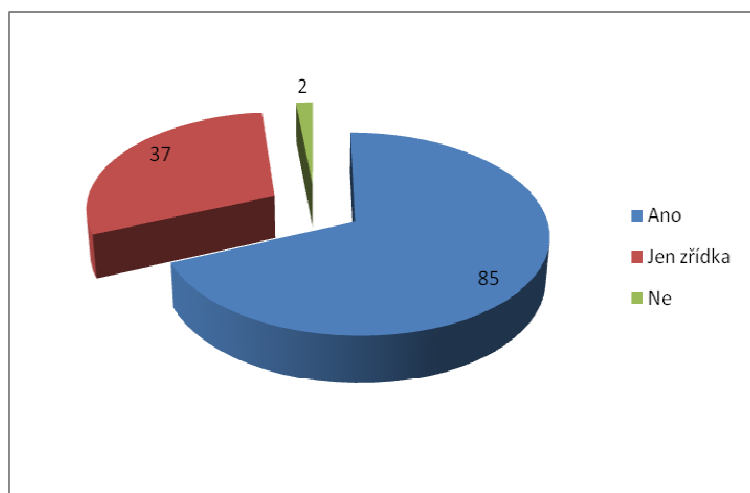
Ve velké míře převládá názor, že vychovatel ve školní družině by měl mít středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením. Práce s dětmi by měla mít určitě profesionální úroveň.

9. Myslíte si, že spolupráce školní družiny se školou je důležitá?

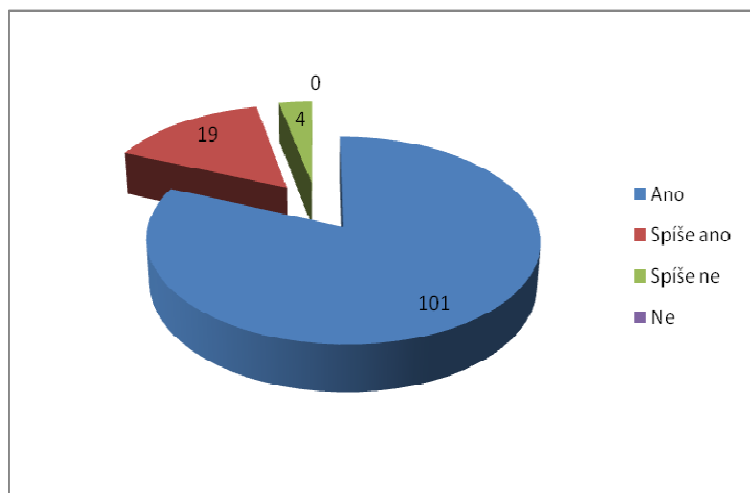
Pro většinu rodičů je samozřejmá spolupráce školní družiny se školou. Vychovatel má možnost rozšiřovat hravou a nenásilnou formou znalosti získané ve vyučování na vycházkách, pomocí sociálních her apod.

10. Měli jste, nebo máte možnost seznámit se s náplní, programem a činnostmi ve školní družině?

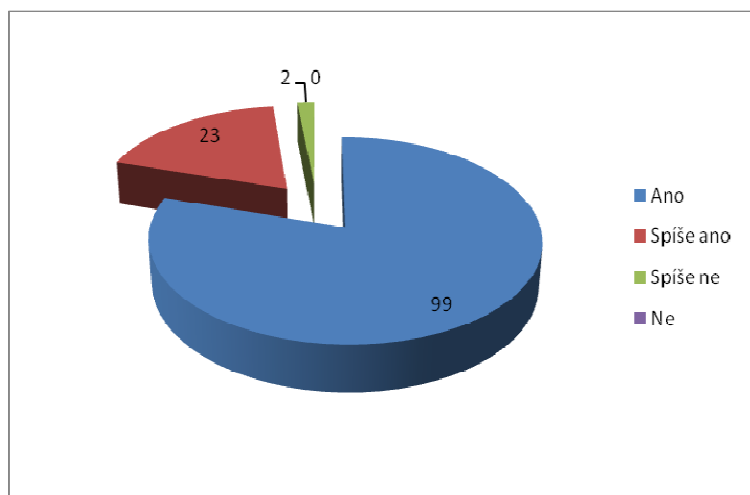
Jak je patrné z grafu, velká většina rodičů má možnost seznámit se s programem a činnostmi, které bude jejich dítě absolvovat ve školní družině. Informovanost rodičů by měla být pro vychovatele samozřejmostí.

11. Navštěvuje Vaše dítě družinu rádo?

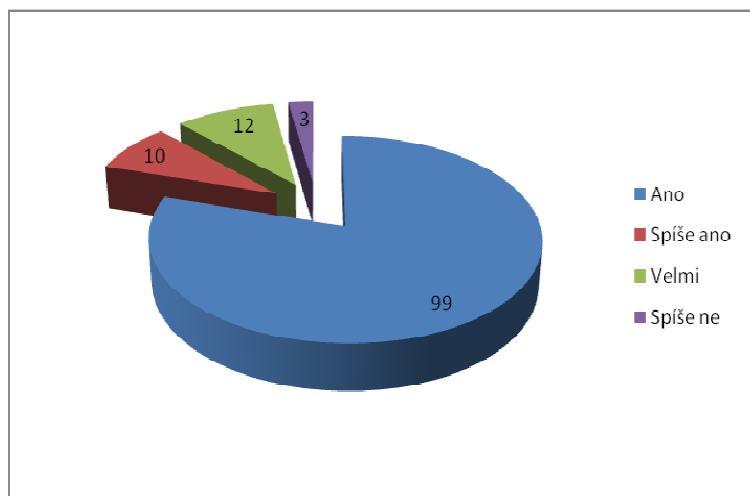
Spokojenost dětí s programem a činnostmi ve školní družině je z výsledků zřejmá. Pro naprostou většinu je toto prostředí dětmi velmi kladně přijímáno a cítí se spokojeně.

12. Cítí se tam dobře a bezpečně?

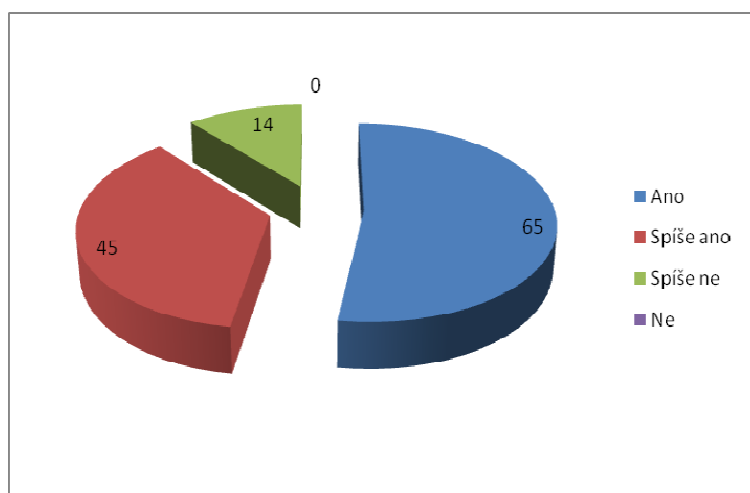
Spokojenost dětí je prvořadým úkolem vychovatele. Z grafu je patrné, že velká většina dětí se cítí bezpečně. Menší počet odpovědí spíše ano může být dán nízkým věkem dítěte a jeho větší závislosti na rodině.

13. Jste spokojeni s prací a přístupem vychovatele?

Spokojenost s prací vychovatele je rodiči hodnocena kladně. Dvanáct rodičů dokonce hodnotí práci velmi dobře, což je hlavní podmínkou vychovatelské práce. Samozřejmě jsou zde i tři rodiče, kteří nejsou z různých příčin spokojeni.

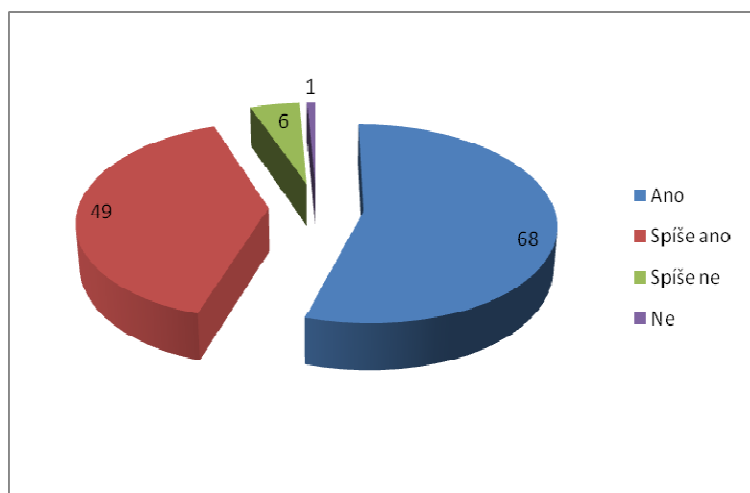
14. Jsou informace o činnostech a chování Vašeho dítěte ve školní družině dostatečné?

Polovina rodičů zprávy o dítěti dostává prostřednictvím rozhovoru s vychovatelem při vyzvedávání dítěte z družiny. Rodiče, kteří si dítě osobně nevyzvedávají, mají možnost získat informace o dítěti např. emailovou cestou, telefonicky, ale záleží na rodiči, jak často se s vychovatelem kontaktuje. Pokud dítě nemá žádné kázeňské nebo výchovné problémy, vychovatel rodiče nekontaktuje. Tento

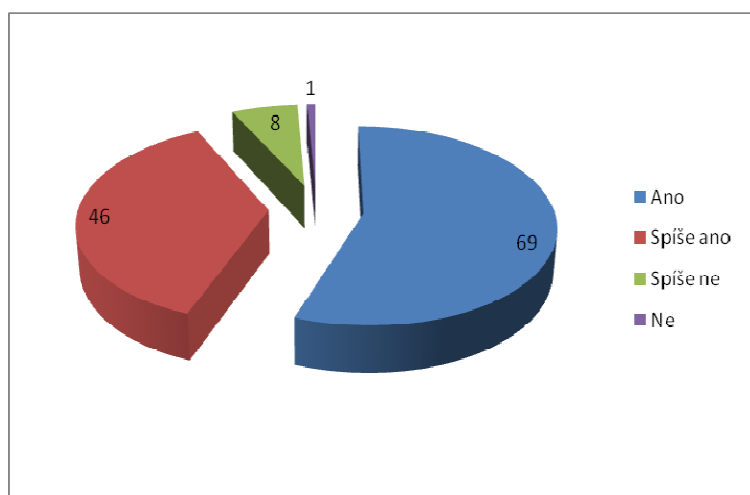
kontakt by měl vycházet spíše z řad rodičů. Důležité je, jak se rodiče s vychovatelem domluví na prvotních informativních schůzkách.

15. Myslíte si, že nabízené činnosti ve školní družině jsou dostatečně pestré?

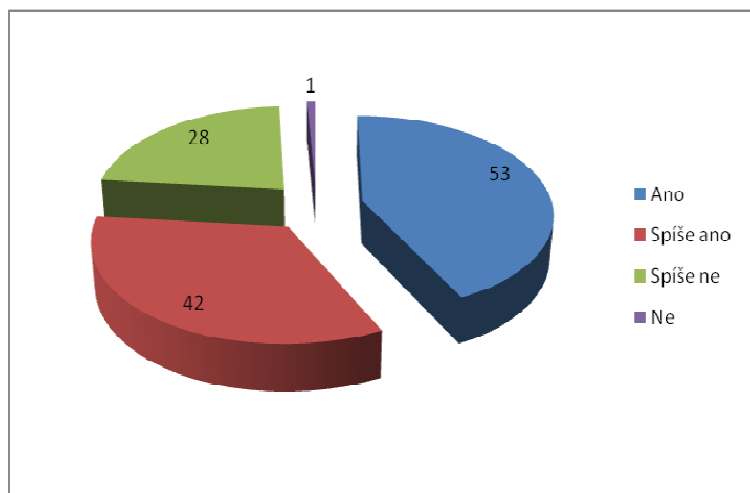
Rodiče jsou vcelku spokojeni s pestrostí nabízených činností. Jistě každý den není na programu činnost, kterou má dítě nejraději, ale vychovatel v průběhu týdne vystřídá všechny činnosti, čímž nakonec dítě uspokojí a dá mu možnost získat i jiné, nové zkušenosti.

16. Jsou nabízené činnosti pro Vaše dítě zajímavé?

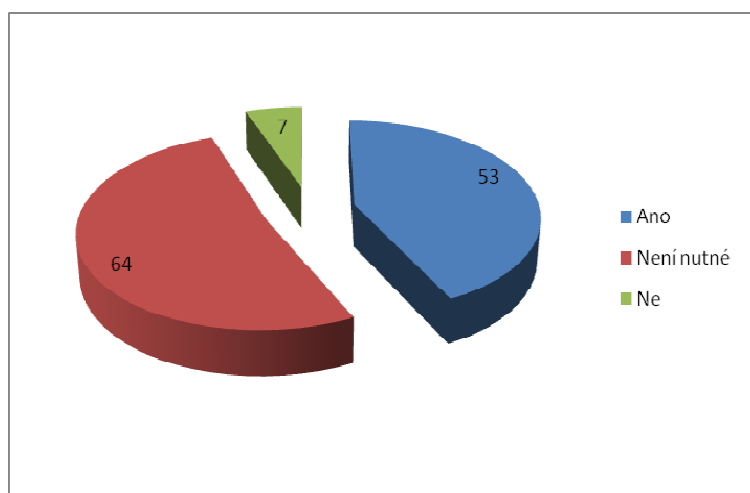
Jak vyplývá z grafu, velká většina rodičů potvrdila, že vychovatel dokáže děti zaujmout a nabídnout jim spoustu různých činností a tím uspokojit zájem dětí o aktivní práci či hru.

17. Myslíte si, že Vaše dítě může v družině rozvíjet svůj talent? (své zájmy?)

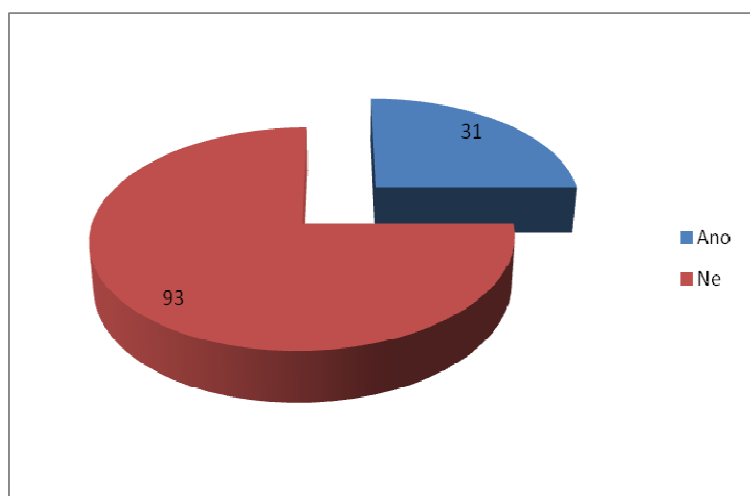
Třetina rodičů se domnívá, že talent dítěte není rozvíjen dostatečně. Je to dáno tím, že vychovatel má na oddělení asi 25 až 30 dětí, kterým se musí věnovat rovnoměrně. K individuálnímu přístupu a rozvoji talentu má jen omezené možnosti.

18. Domníváte se, že činnost školní družiny by měla rozvíjet znalosti ze školní výuky?

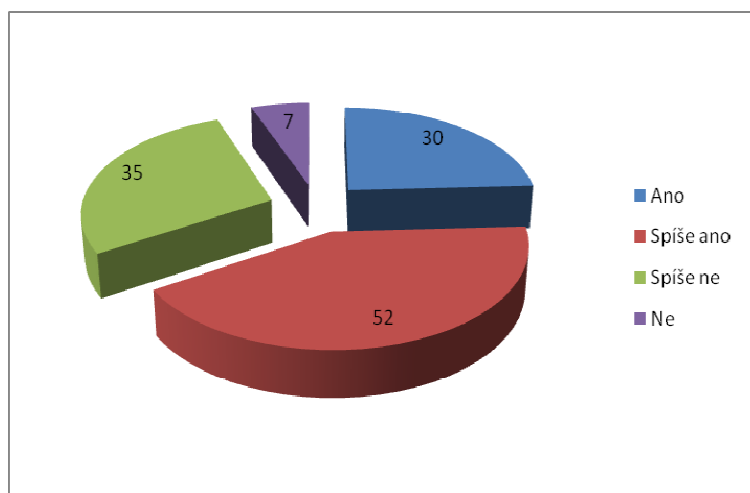
Více než polovina rodičů potvrdila, že družina by měla být odpočinkovou záležitostí a školní znalosti rozvíjet nemusí. Jen o pár rodičů méně se domnívá, že rozvoj školních znalostí formou her a činností je možný i ve školní družině.

19. Myslíte si, že je dobré, aby se dítě připravovalo na vyučování (psalo domácí úkoly) ve školní družině?

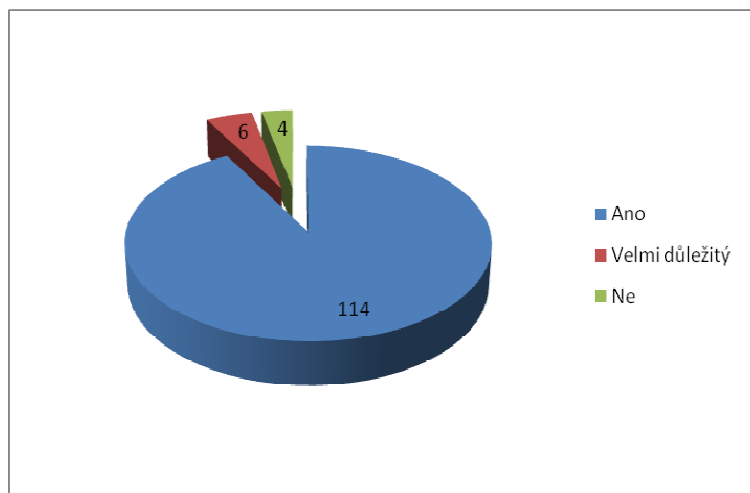
Tři čtvrtiny rodičů potvrdilo, že si dítě nemá domácí úkoly vypracovávat v družině. Starší žáci jsou již samostatní a vychovatel pouze dohlíží, případně poradí. U prvních ročníků je tato činnost spíše záležitostí rodičů.

20. Jsou podle Vašeho soudu výsledky práce dětí ve školní družině na veřejnosti dostatečně prezentovány?

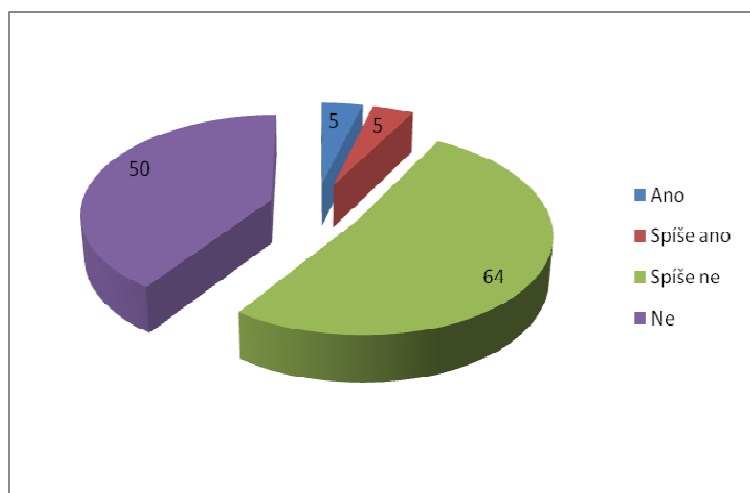
S prezentací práce svých dětí není spokojena čtvrtina dotázaných rodičů. Většina rodičů je se zveřejňováním výsledků práce a činností svých dětí na veřejnosti spokojena.

21. Domníváte se, že pobyt venku v rámci programu školní družiny je důležitý?

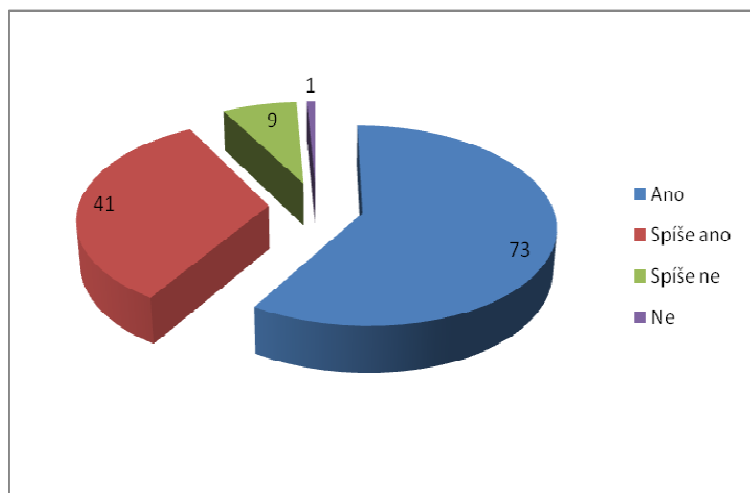
Graf jasně uvádí, že převážná většina rodičů velmi podporuje pobyt svých dětí venku v přírodě na čerstvém vzduchu. Pohyb a hry kompenzují celodopolední sezení ve školních lavicích a rozvíjí tělesnou kondici dětí, pomáhá udržovat zdravý životní styl dítěte.

22. Myslíte si, že by dítě v ŠD mělo mít volný přístup k počítači (hry, internet)?

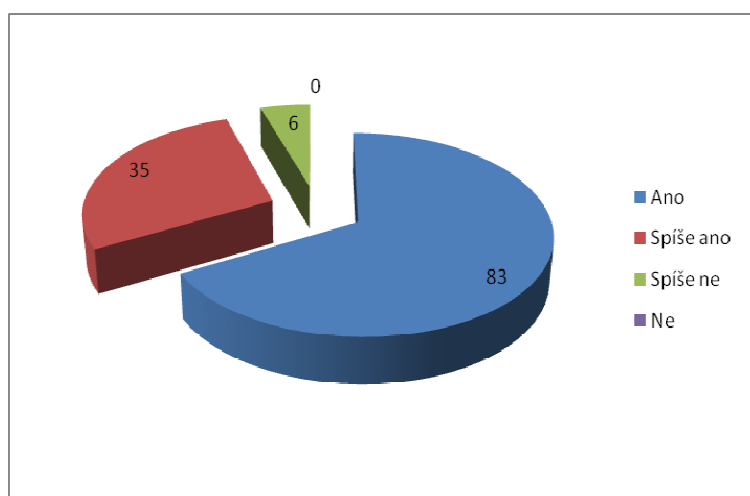
Nesouhlas s přístupem k počítačovým hrám ve školní družině se vyjádřilo 114 rodičů. Jak všichni víme, v dnešní době je to nejoblíbenější způsob trávení volného času.

23. Jste jako rodič spokojen s vybavením školní družiny?

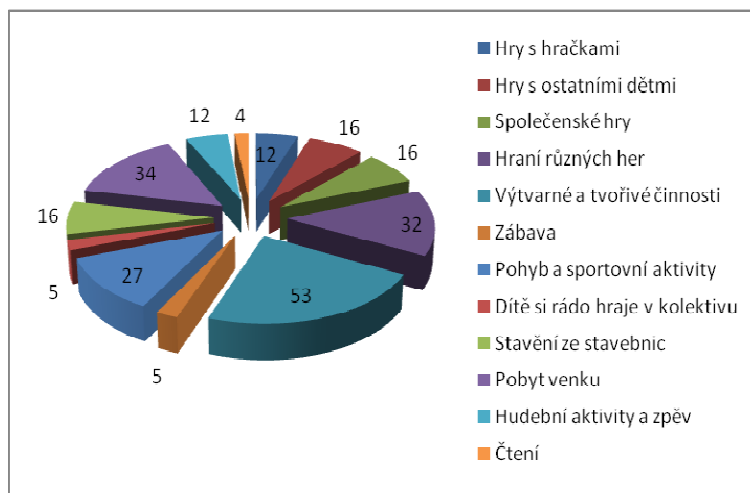
Větší část oslovených rodičů je s vybavením školní družiny spokojena. Vybavenost je často limitovaná finančními možnostmi zařízení a školy či organizace.

24. Je Vaše dítě spokojeno s vybavením školní družiny?

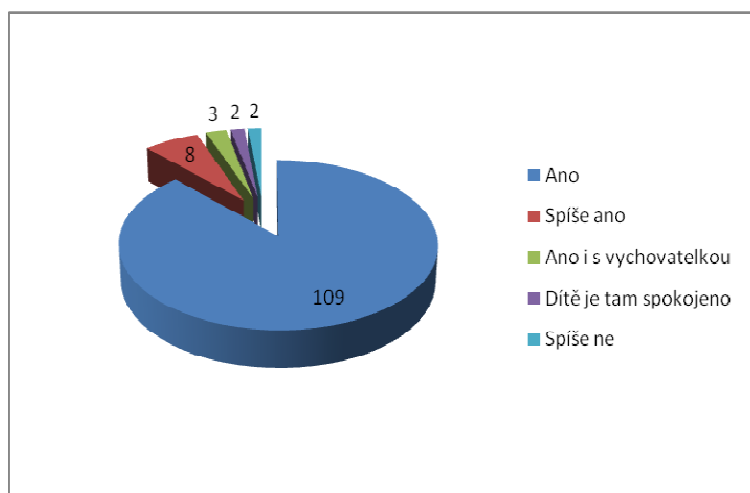
Spokojenost dětí s vybavením družiny je o něco větší. Dítě má vzhledem k svému věku větší představivost a dokáže si hrát s tím, co má k dispozici. Každé zařízení se snaží vybavit své oddělení co největším množstvím her a hraček.

25. Kterou činnost má vaše dítě v ŠD nejraději?

Tento graf udává poměr oblíbenosti jednotlivých činností ve školní družině. Zde je patrná pestrost nabízených činností. Každé dítě má možnost najít si svou oblíbenou aktivitu a mezi nejoblíbenější činnost podle grafu děti uvádí výtvarné a tvořivé práce.

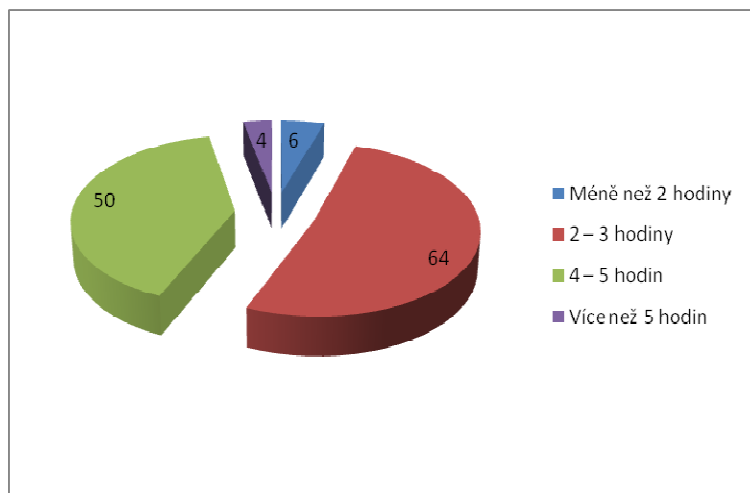
26. Jste celkově spokojeni s činností školní družiny, kterou Vaše dítě navštěvuje?

Naprostá většina dotázaných rodičů je s činností družiny spokojená. To potvrzuje skutečnost, že děti toto zařízení navštěvují rády, jsou zde spokojené a to je hlavním kritériem vychovatelů i rodičů.

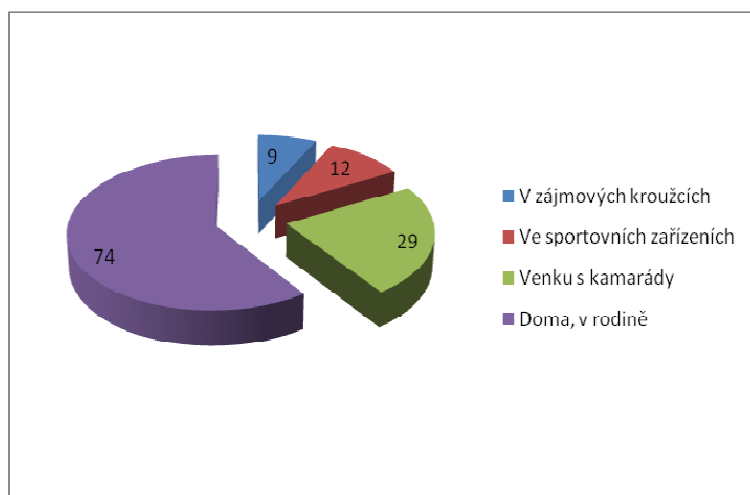
VOLNÝ ČAS

1. Kolik hodin volného času (průměrně) zbývá Vašemu dítěti ve školních dnech?

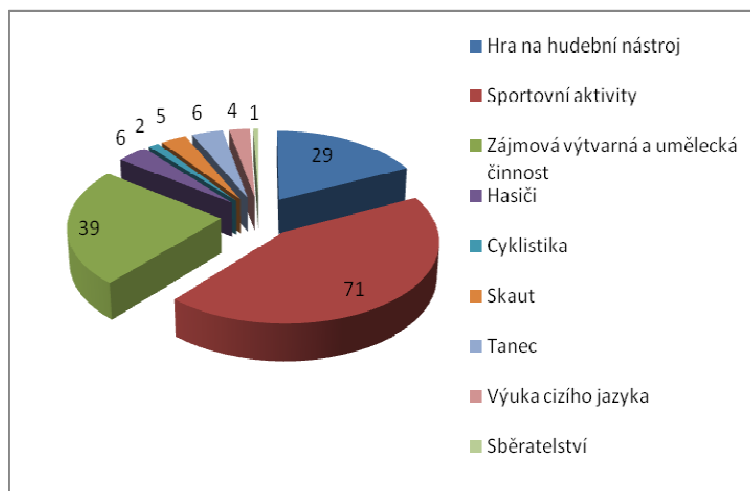
Volný čas dětí se nejčasteji pohybuje v rozmezí 2 – 3 hodin denně. Jde především o starší žáky, kteří již musí plnit více školních povinností. Mladší žáci mají volného času o 1 – 2 hodiny více, neboť mají kratší vyučování a z toho plyne i méně školních povinností.

2. Vaše dítě tráví nejdelsí část svého volného času: (označte jednu z odpovědí)

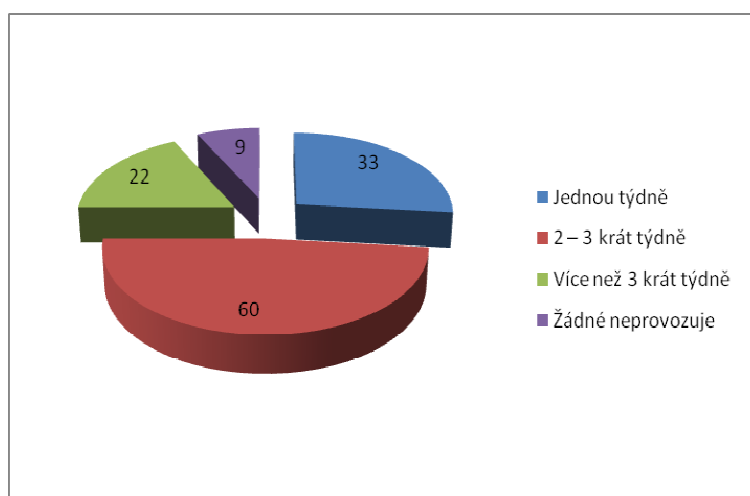
Jelikož byl průzkum prováděn na nižším stupni, kde se jedná o děti v rozmezí 6 – 10 let, je z grafu patrné, že rodina je na prvním místě. Starší děti pak tráví svůj čas venku se svými kamarády.

3. Provozuje Vaše dítě některou z těchto volnočasových aktivit?

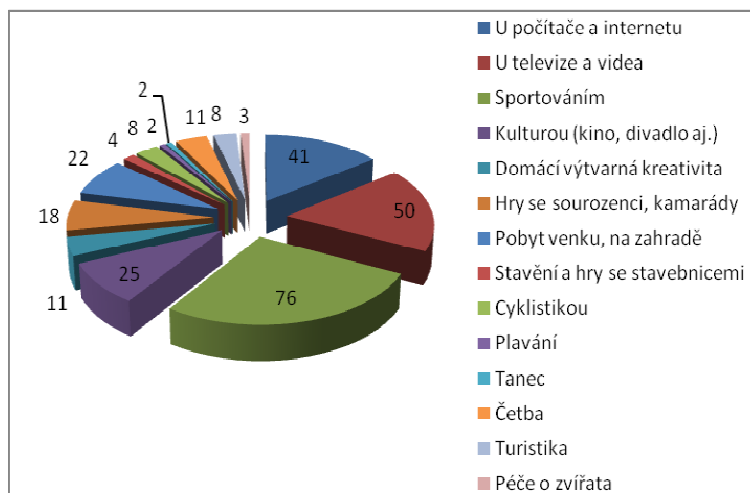
Nejčastěji děti tráví čas sportovními aktivitami, následně zájmovou výtvarnou a uměleckou činností a hrou na hudební nástroj.

4. Jak často provozuje Vaše dítě volnočasové aktivity?

Téměř polovina respondentů provozuje volnočasové aktivity 2 – 3 krát týdně. Pouze 9 dětí žádnou aktivitu neprovozuje. Z grafu je patrné, že se rodiče snaží o smysluplné využití volného času svých dětí a tím upevňují návyky správného životního stylu.

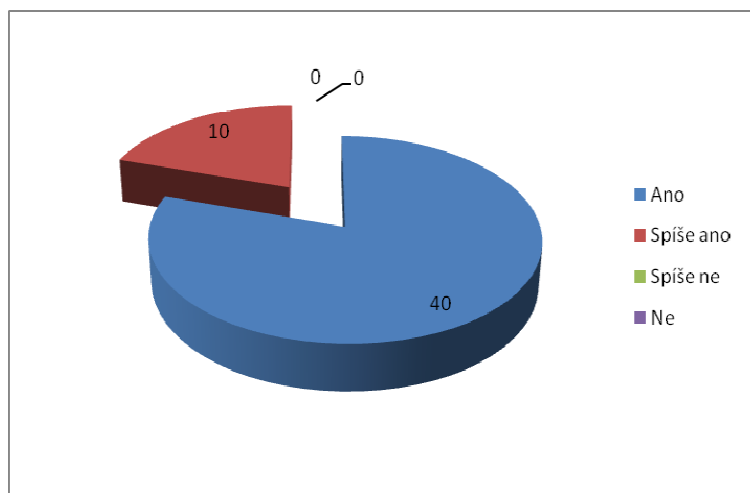
5. Jakým způsobem tráví volný čas doma v rodině?

Z velkého množství způsobu trávení volného času jednotlivých rodin je nejčastější cyklistika, která je dnes velmi rozšířená, dále hry dětí doma se stavebnicemi.

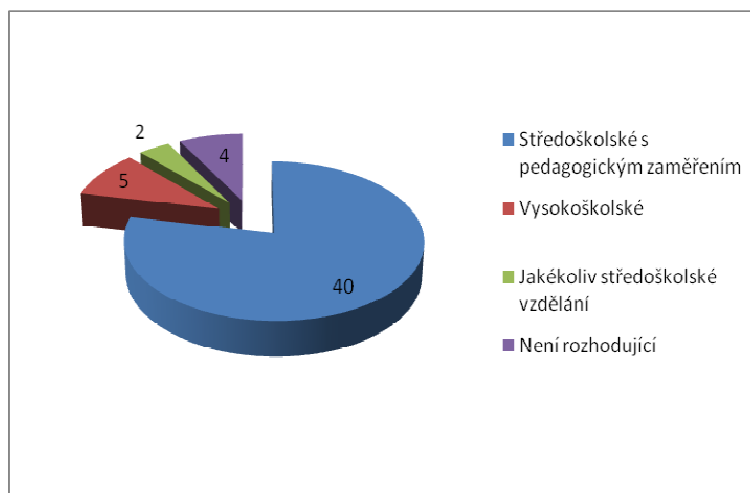
DOTAZNÍKY PRO PEDAGOGY

1. Myslíte si, že je školní družina důležité zařízení pro děti mladšího školního věku?

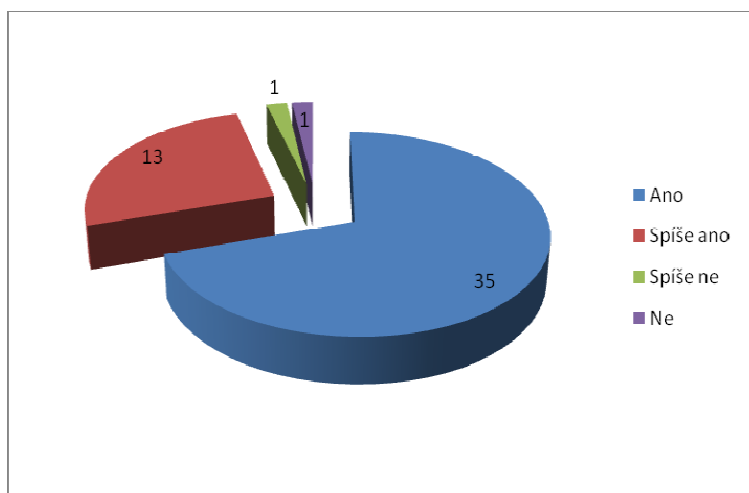
Všech 50 dotázaných pedagogických pracovníků si myslí, že školní družina je důležitým zařízením, ve kterém žáci tráví svůj čas v době, která zbývá po ukončení a dobou, kdy se rodiče vracejí ze zaměstnání.

2. Jaké vzdělání by podle Vás měl vychovatel mít?

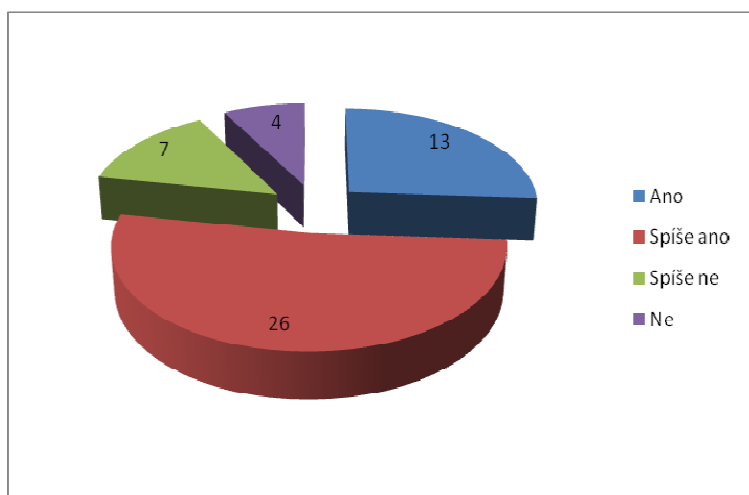
Stejně jako většina dotázaných rodičů i pedagogové upřednostňují u vychovatelů středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením.

3. Domníváte se, že je důležitá spolupráce vychovatele s pedagogy při plnění výchovného cíle?

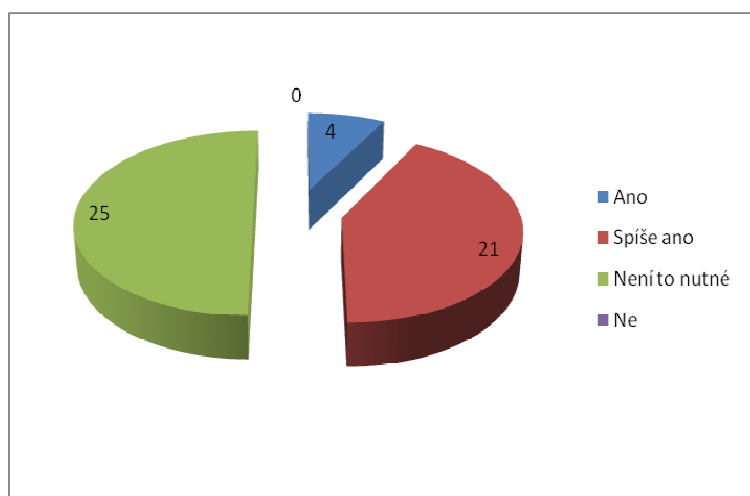
Téměř tři čtvrtiny pedagogů uvádí důležitost spolupráce a jednoty výchovného působení mezi učitelem a vychovatelem. Žáci by se měli naučit pravidla společenského chování a vystupování, základy bezpečnosti a znalost práv a povinností vyplývajících ze školního a družinového řádu.

4. Myslíte si, že je důležité, aby vychovatel věděl, v čem se dítě ve vyučování právě vzdělává?

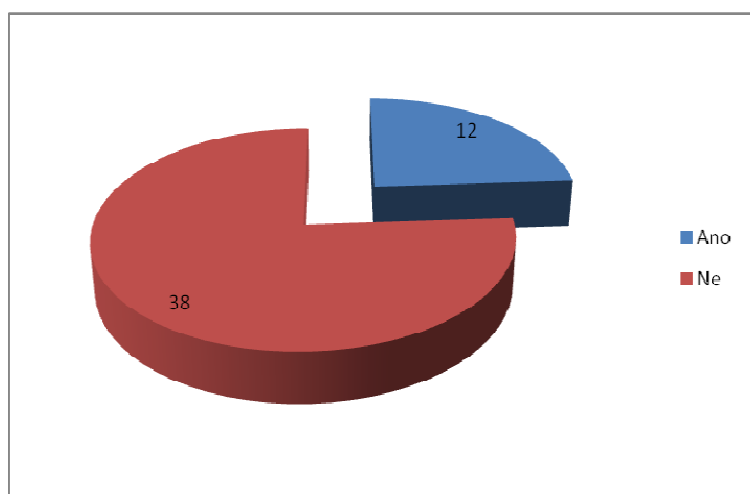
Jak z grafu vyplývá, 39 učitelů potvrdilo spolupráci s vychovatelem za přínosnou. Vychovatel se na základě rozhovoru s učitelem může ve své činnosti zaměřit na aktivity, které žáci probírali ve vyučování, a pomocí vycházek či her tyto znalosti upevňovat.

5. Měl by vychovatel znát obsah a formy jednotlivých činností školního vyučování?

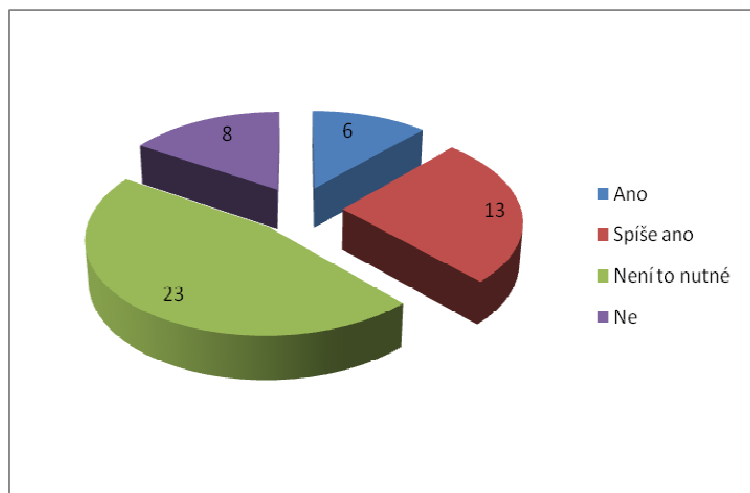
Z grafu jasně vidíme, že na tuto problematiku mají pedagogové rozdílný názor. Polovina učitelů si myslí, že vychovatel nemusí znát obsah vyučování. Druhá polovina vidí znalost této problematiky samotnými vychovateli za přínosnou právě z důvodu upevňování dovedností získaných ve škole.

6. Myslíte si, že je dobré, aby se dítě připravovalo na vyučování (psalo DÚ) ve školní družině?

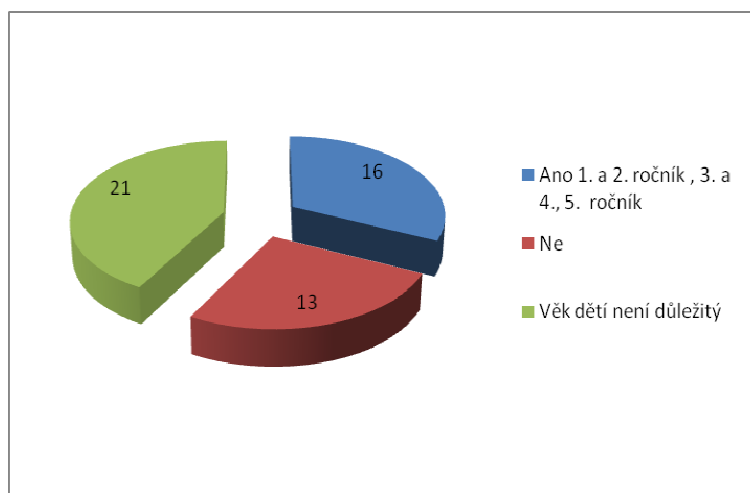
Velká většina pedagogů se domnívá, že domácí úkoly by mělo dítě vypracovávat v domácím prostředí pod dohledem rodičů. Také samotný rodič by měl mít přehled, jaké učivo jeho dítě ve škole probírá, a být mu nápomocen v případě potřeby.

7. Domníváte se, že aktivity konané ve školní družině by měly být pro všechny děti povinné?

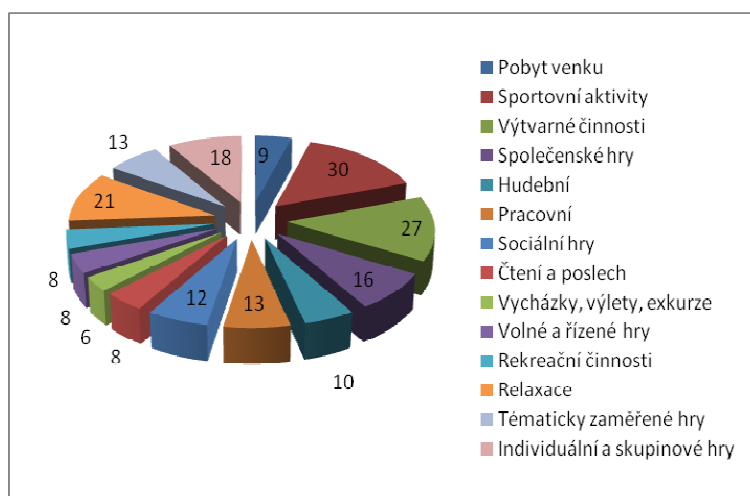
Jak z grafu vyplývá, 23 pedagogů označilo, že volnočasové aktivity konané v družině by měly být dobrovolné. Dalších 18 pedagogů si myslí, že by měly děti mít i řízenou činnost, které se účastní všechny děti. Obě dvě varianty jsou v programu školní družiny zastoupeny.

8. Myslíte si, že by školní družina měla být dělena podle ročníků?

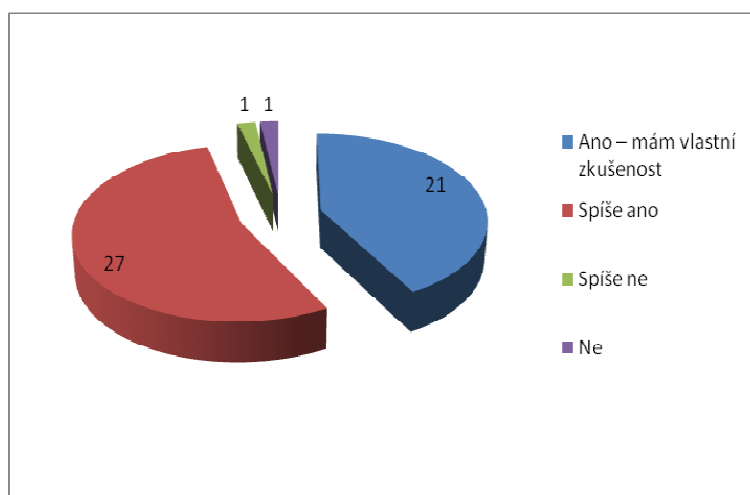
Z velké většiny se pedagogové vyjádřili, že věkové složení dětí v odděleních školní družiny není důležité. Mladší žáci mohou čerpat zkušenosti i od starších dětí v družině.

9. Jaké činnosti by podle Vás měly být zastoupeny v programu a náplni ŠD.

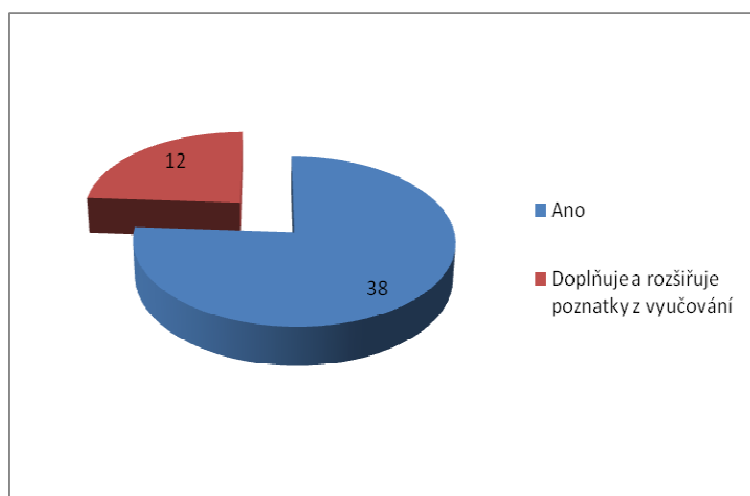
Jak je z grafu vidět, pestrost činností je opravdu velká. Téměř všechny jsou v programové nabídce činností družiny zastoupeny.

10. Máte jako učitel představu o práci vychovatele ve školní družině?

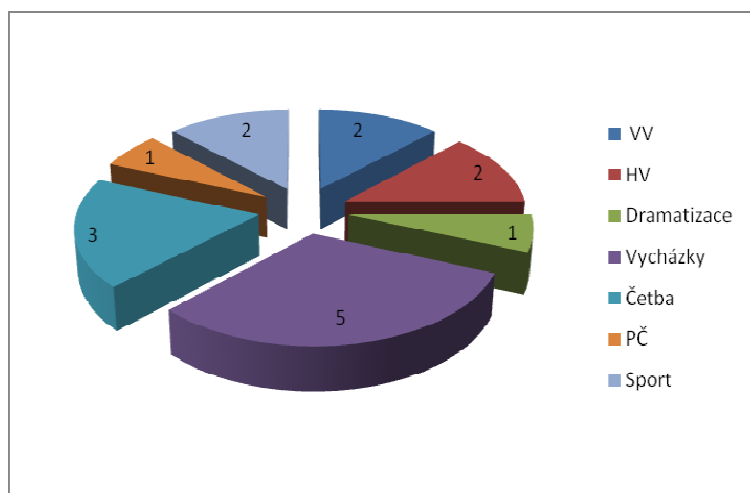

Pouze dva z pedagogů uvádí, že nemají o práci vychovatele představu. Drtivá většina pedagogů má představu na základě osobního kontaktu s vychovateli a 21 pedagogů si práci vychovatele osobně vyzkoušeli.

11. Myslíte si, že zkušenosti, které žák získá v oblasti výchovy a vzdělávání ve školní družině, může využít při vyučování?

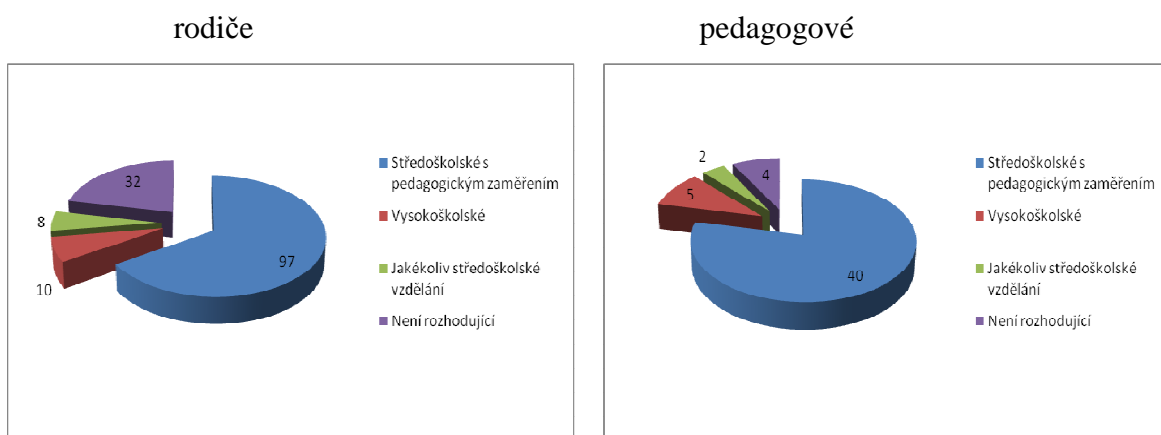
Většina pedagogů ve vyučování nemá tolik prostoru k praktickým zkušenostem žáků jako vychovatel, který může tyto znalosti upevňovat prostřednictvím vycházek, pokusů, pracovních činností, hudebních vystoupení a ostatních činností znázorněných v následujícím grafu v oblastech:

KOMPARACE VÝSLEDKŮ PRŮZKUMU MEZI RODIČI A PEDAGOGY

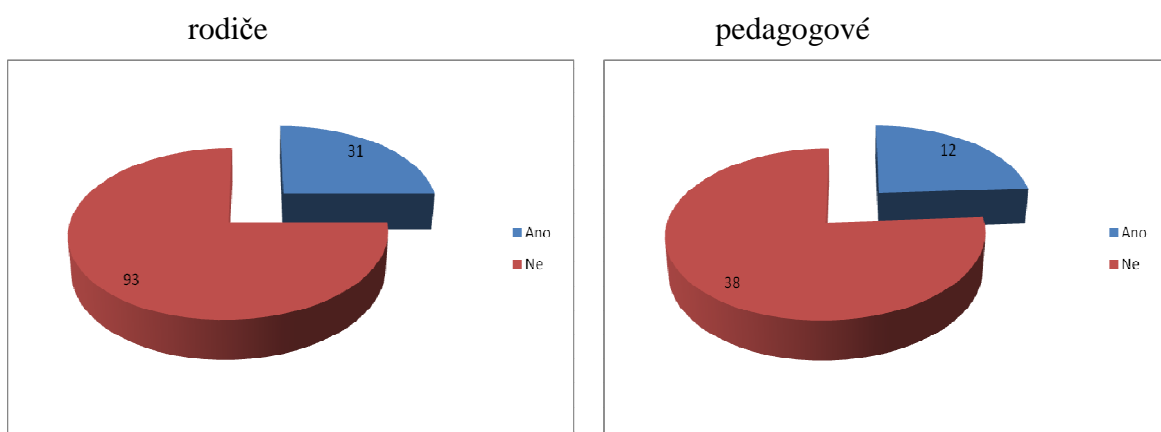
Jednalo se o srovnání odpovědí na následující otázky:

1. Jaké vzdělání by měl mít vychovatel?

Rodiče i pedagogové se ve velké většině shodli na tom, že vychovatel by měl mít středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením.

2. Myslíte si, že je dobré, aby se dítě připravovalo na vyučování (psaní domácích úkolů) ve školní družině?

Rodiče i pedagogové souhlasně potvrdili skutečnost, že domácí úkoly by si dítě mělo vypracovávat v domácím prostředí, kde má větší soukromí a může se lépe soustředit.

4.6. Shrnutí, doporučení a návrh možných řešení

Cílem průzkumu bylo zjistit, z jakého důvodu rodiče využívají školní družinu, zda je pro ně podstatné profesní vzdělání a délka praxe vychovatele, zda jsou spokojeni s přístupem a prací vychovatele, pestrostí nabízených činností. Dále jak často provozuje jejich dítě volnočasové aktivity.

Cílem průzkumu z řad pedagogů bylo zjistit, jaké vzdělání by měl vychovatel mít a zda si má dítě v družině psát domácí úkoly a připravovat se na vyučování. V závěru došlo ke komparaci výsledků této problematiky z pohledu rodičů a pedagogů. Doporučení či návrh možných řešení je zpracován v závěru průzkumu. Ke zjištění potřebných údajů byla použita metodologie průzkumného šetření technikou strukturovaného dotazníku. K průzkumnému vzorku bylo osloveno celkem 174 respondentů, 124 z řad rodičů a 50 pedagogů. Vyhodnocení dotazníkového šetření probíhalo technikou ručního třídění.

Šetřením byly ověřeny základní hypotézy, které byly stanoveny pro průzkum. Ze zpracovaných odpovědí respondentů lze vyhodnotit tyto hypotézy:

1. hypotéza: Rodiče i pedagogové budou upřednostňovat u vychovatele středoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením.

Tato hypotéza se potvrdila jak z řad rodičů, tak i z řad samotných pedagogů, což vyplynulo i ze vzájemné komparace odpovědí respondentů. Každý zákonný zástupce si na základě dotazníku přeje, aby se o jeho dítě, které umístí do školní družiny, staral profesionálně vzdělaný pracovník, u kterého se předpokládá, že má kladný vztah k dětem.

2. hypotéza: Rodiče jsou spokojeni s pestrostí nabízených činností ve školní družině.

Tato hypotéza se potvrdila. Rodiče jsou z velké části spokojeni s pestrostí nabízených činností. Každé dítě si může svobodně vybrat zálibu, kterou preferuje

nejraději, ale zároveň má možnost vyzkoušet mnoho jiných aktivit nabízených vychovatelem. Jak rodiče na základě dotazníku uvedli, bylo nejméně 12 různých aktivit, které školní družina dětem nabízí.

3. hypotéza: Dítě bude navštěvovat volnočasové aktivity v rozpětí 2-3 krát týdně.

Na základě odpovědí respondentů se tato hypotéza potvrdila. Přestože se jedná většinou o děti z vesnického prostředí, velká většina z nich provozuje ve svém volném čase 2 – 3 krát týdně nějakou volnočasovou aktivitu v různých kroužcích, výtvarných a uměleckých školách a sportovních zařízeních či klubech.

4. hypotéza: Rodiče budou chtít, aby si děti psaly domácí úkoly a připravovaly se na vyučování ve školní družině.

Tato hypotéza se nepotvrdila. Nejen rodiče, ale i pedagogové se shodli na tom, že domácí úkoly a přípravu na vyučování mají děti vykonávat v domácím prostředí. Především z důvodu klidnějšího místa, možnosti většího soustředění a koncentrace bez rušivých vlivů ostatních dětí.

5. hypotéza: Úplata za školní družinu není pro rodiče finančně zatěžující.

Tato hypotéza se potvrdila. Školní družina je zařízení pro výchovu mimo vyučování. Nabízí dětem širokou škálu zájmových aktivit, umožňuje odpočinek a relaxaci od školní zátěže, zdokonaluje jejich sociální kompetence. Zájmové vzdělávání ve školní družině obohacuje denní program dítěte a mělo by přinášet příjemné zážitky spojené s pocitem smysluplné seberealizace. Mnohé aktivity přispívají k upevnění psychického i fyzického zdraví v rámci zdravého životního stylu. Pro většinu rodičů je zařízením, které není finančně náročné.

Lze konstatovat, že empirický průzkum dotazníkovou metodou poukázal na skutečnost, nejen jakým způsobem rodiče vnímají činnost a programovou nabídku školních družin, ale jak nahlíží na osobnost samotného vychovatele. Protože pracovní

vytížení rodičů je v dnešní době opravdu velké, musí rodiče řešit skutečnost, kam dítě umístí v době po skončení vyučování, aby trávilo volný čas smysluplným způsobem.

Pro zdárný vývoj dětí a mládeže v naší společnosti je nezbytné, aby i stát podporoval svou politikou smysluplné využívání volného času. Může ho podpořit přímo prostřednictvím zařízení určených pro využívání volného času. Tuto službu poskytují mimo jiné právě školní družiny. Nejčastěji bývají zřizovány při základních školách, ale také jinými organizacemi. V zájmu společnosti tedy je, aby této instituci věnovala zaslouženou pozornost.

Neustálým snižováním financí ze státního rozpočtu se mnoho škol potýká s nedostatkem financí potřebných na rozšíření těchto zařízení pro zájmové vzdělávání. Svědčí o tom maximální počet dětí v odděleních, která musí přijímat především děti prvních, druhých a třetích ročníků, a tak nemohou uspokojit všechny zájemce o pobyt v tomto zařízení. Z vlastní zkušenosti vím, že na některých školách by bylo žádoucí zřídit ještě jedno oddělení, ale brání tomu nedostatek prostor, vybavení a financí.

Úloha vychovatelů je tedy velmi důležitá. Vychovatel může naplnění volného času ovlivnit nabídkou hraček, prostředím, pestrostí činností, pomůcek, ale i motivací či vlastní názornou aktivitou v některé ze zájmových činností. Vše je závislé na osobnosti vychovatele, zda dokáže vybudovat atmosféru bezpečí, otevřenosti a důvěry. Disponuje mnohými možnostmi vzdělávání a působení na dítě. V rámci různorodých činností – zájmových, pracovních, výtvarných, tělesných, vzdělávacích aj. má možnost na základě dobrovolnosti zaujmout každé dítě. Právě vyhodnocení odpovědi respondentů potvrdily tuto skutečnost. Závěrem lze uvést, že průzkum probíhal za pomoci dotazníkové metody v roce 2012 ve školních družinách zřízených při základních školách v Šenově – Podlesí, Pusté Polomi, Kyjovicích a Zbyslavicích. Provedený průzkum zjistil názory 174 respondentů, 50 pedagogů a 124 rodičů.

Doporučení a návrh možných řešení

Role vychovatele ve školní družině je velmi náročná. Klade velké nároky především na jeho osobnost a charakterové a morální vlastnosti, na kreativitu, pohotovost, shovívavost, spravedlivost, vstřícnost). Kromě osobní a pracovní spokojenosti je důležitá i schopnost empatie a vcítění se do prožívání druhých, radost ze vzájemného kontaktu, umění naslouchat a radovat se společně s dětmi z každého, byť i

malého, úspěchu. Vychovatel by měl mít schopnost na základě momentální nálady a rozpoložení dítěte zvolit odpovídající činnost a zábavu, nadchnout dítě pro nové poznatky a nenásilným způsobem dítě vést správným směrem. Jeho projev by měl být za každé situace adekvátní a kultivovaný.

Vychovatel se podílí na rozvoji svěřených jedinců, na jejich přípravu pro základní sociální role a na utváření jednotlivých stránek jejich osobnosti. Měl by dokázat zvládnout různorodé výchovné činnosti, používat účinné formy jednání a prezentovat práci dětí na veřejnosti. Svým chováním, jednáním a přístupem by měl být vzorem pro děti, které v jeho přítomnosti tráví svůj volný čas v době mezi skončením vyučování a dobou, kdy si rodiče dítě převezmou.

Spokojenost dětí ve školní družině je základní podmínkou, která je pro rodiče rozhodující při umístění dětí do tohoto zařízení. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že zaujmout 25 – 30 dětí tak, aby byly vždy spokojené, je velmi složité. Je to dáno jednak věkovým složením svěřené skupiny dětí, jednak individuálností a rozdílným zaměřením specifických potřeb každého dítěte. Proto nelze v jednom dni využít všechny druhy činností. Důležité však je, aby se děti dokázaly nadchnout i pro činnosti, které nepatří mezi jejich oblíbené a vyzkoušet si, zda dokážou zvládnout i jiný druh činnosti, než je právě ta jejich oblíbená. Na tomto základě by měl stavět každý výchovný pedagog a všechny výsledky práce svých svěřenců dokázat ocenit a vyzvednout. Tím v dítěti vzbudí přirozenou touhu po dalším zdokonalování a obohacování dosud nabytých zkušeností.

Tato práce je především zaměřena na důležitost a funkci vychovatele ve školním prostředí. Ke zjištění skutečnosti byli osloveni rodiče dětí, které mají své dítě umístěno právě ve školní družině. Z výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že rodiče jsou s prací vychovatelů velmi spokojeni. Také pestrost nabízených činností je na uspokojivé úrovni. Jediný nedostatek byl zaznamenán právě v oblasti prezentace výsledků práce dítěte na veřejnosti. Dá se předpokládat, že je to dáno specifickým prostředím jednotlivých družin a finančními možnostmi školy. Ne každý vychovatel má zřejmě dostatek prostoru, kde by mohl vystavit všechny práce svých svěřenců. Tato problematika by se dala vyřešit rozmístěním nástěnek i do chodeb ve školních prostorách nebo vstupních vestibulů školy. Po domluvě s nepedagogickým personálem by se výtvoři a výrobky dětí mohly zajisté vystavovat i na okenních parapetech. Další

návrh řešení by mohl spočívat v případné montáži poliček či skříněk na stěny chodeb. Tento návrh řešení je však vázán finančními prostředky, které jsou záležitostí každé školy.

ZÁVĚR

Úloha vychovatele ve výchovně vzdělávacím procesu školní družiny je dnes nanejvýš aktuální téma. V dnešní náročné době, kdy je drtivá většina rodičů pracovně velmi vytížená a vrací se domů v pozdních odpoledních hodinách, chtějí mít přehled o tom kde, jak a s kým tráví jejich děti volný čas. Z tohoto důvodu hledají nějaké výchovně zájmové zařízení, které by smysluplným způsobem vyplnilo jejich volný čas. V dnešní době existuje široká síť organizací, klubů, sdružení a spolků, které nabízí široký výběr činností spojených s volnočasovou aktivitou. Mezi tyto společenské instituce patří především školní družiny a školní kluby.

Diplomová práce je zaměřena na problematiku týkající se výchovných pracovníků ve školních družinách. Úvodní kapitola teoretické části se věnuje osobnosti vychovatele, jeho odbornou výchovnou práci ve školských zařízeních. Jsou zde nastíněny požadované morální vlastnosti, pedagogické umění a takt, které by měl vychovatel mít. Důležitá je rovněž profesní dráha a další vzdělávání výchovných pracovníků, aby mohli neustále rozšiřovat své výchovně vzdělávací formy a metody a tím obohacovat nejen sebe, ale i svěřené děti. Dále byly popsány požadavky nutné k realizaci výchovy v době mimo vyučování, funkci výchovy a vzdělávání, výchovně vzdělávací strategie a klíčové kompetence.

Druhá část je zaměřená na pracovní náplň a povinnosti vychovatele. Seznamuje s pedagogickou dokumentací, kterou vychovatel vede ve školském zařízení školní družiny. Zabývá se rovněž přehledem a stručnou charakteristikou ostatních zařízení určených pro mimoškolní výchovu. Podrobněji se zaměřuje na zařízení školní družiny a nastiňuje její funkci. Jsou definovány podmínky potřebné ke kvalitnímu fungování školní družiny, vybavení a materiální zázemí, vlastní prostory vnitřní i venkovní vybavení. Dále jsou charakterizovány jednotlivé formy činností (odpočinkové, rekreační, zájmové aj.), kterými vychovatel v zařízení může disponovat. Implementace základních právních předpisů a legislativy pro oblast práce s dětmi a mládeží v jejich volném čase.

Třetí část je věnovaná volnému času, který může ovlivnit i vychovatel. V dnešní době se stal volný čas dětí a mládeže jedním z důležitých fenoménů. Kapitola charakterizuje funkce a možnosti využití volného času a předkládá vliv rodiny, školy i vrstevnických skupin na kvalitní a smysluplné využití volného času.

Vedle rodiny je na druhém místě právě školské zařízení, které v rámci mimoškolní výchovy organizuje zájmovou činnost dětí a mládeže pod odborným vedením výchovných pedagogických pracovníků. Nesmíme však opomenout skutečnost, která působí jako výchovný prvek ve sféře volného času, a to jsou hromadné sdělovací prostředky a všudypřítomná počítačová technika. Bohužel v působení masmédií převažuje na televizní obrazovce všudypřítomné násilí či nevhodné počítačové hry, stránky internetu a facebook. Právě zde je velmi důležité správné vedení dětí ke kvalitně a smysluplně strávenému času v zařízeních pro zájmovou výchovu.

V praktické části byl představen popis průzkumu, charakteristika výzkumného vzorku, popsány metody sběru a způsob jejich zpracování. Získané výsledky byly prezentovány jednak v podobě textu, jednak graficky a nakonec byly shrnuty do závěru a doporučeny případné možnosti řešení.

Cílem praktického průzkumu bylo zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s prací a přístupem vychovatele, s pestrostí nabízených činností, jaké upřednostňují profesní vzdělání výchovného pracovníka a zda chtějí, aby si jejich děti psaly domácí úkoly ve školní družině. Ke zjištění potřebných informací byla použita metoda dotazníku, který byl rozdán respondentům z řad rodičů dětí navštěvujících školní družina a učitelům jednotlivých škol. Některá znění otázek byla stejná pro rodiče i učitele a tyto otázky byly v závěru komparovány.

Z pěti stanovených hypotéz se potvrdily čtyři. Z některých vyhodnocených a graficky zpracovaných odpovědí bylo zjištěno, že v mnohých případech se názory rodičů i učitelů na danou problematiku shodovaly. Je to dáno zřejmě tím, že práci a osobnost vychovatele hodnotily stejně. Výsledky prokázaly spokojenost rodičů se školní družinou, pestrostí nabízených činností a v neposlední řadě kladně ohodnotili i samotného vychovatele. Závěry, které z průzkumu vyplynuly, nelze však považovat za relevantní pro všechna dostupná zařízení pro zájmovou výchovu. Jednalo se o malý vzorek z velkého množství těchto zařízení. Přesto by toto hodnocení mělo být žádoucí ve všech organizacích, neboť kvalitní organizace zájmových činností dává záruku toho,

že děti se do takových zařízení budou těšit a získají mnoho nových znalostí a zkušeností.

Snaha popsat úlohu vychovatele ve školní družině v oblasti výchovy a vzdělávání může posloužit například jako zdroj poznatků začínajícím vychovatelům. Současně práce poukázala na kvalitní práci ve vytypovaných zařízeních, které mi umožnily zmapovat tuto skutečnost. Kladné hodnocení dotazníkového šetření ukázalo na profesionální výchovnou činnost vychovatelů, která reprezentuje školu na veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÉ ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- BLÁHA, V. A KOL., *Metodické stati k výchovně vzdělávací práci ve školní družině*. Praha: SPN 1987. ISBN neuvedeno
- ČÁP, J., *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3
- ČECHOVÁ, H., *Vliv rodiny a volného času na utváření osobnosti*. Praha: UJAK DP, 2010
- EDELSBERGER, L., *Defektologický slovník*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5
- GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. A KOL., *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-268-3
- HAVLÍK, R., KOŤA, J., *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7
- HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*. 4. vyd. Praha: UJAK, 2012. ISBN 978-80-7452-024-2
- LANGER, S., *Mládež problémová její typy a možnosti uplatnění*. 2. vyd. Hradec Králové: Kotva, 2008. ISBN 978-80-902210-0-0
- MACEK, P., *Adolescence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X
- MACEK, M., HÁJEK, B., A KOL., *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. Praha: MŠMT odbor pro mládež, 2002, ISBN neuvedeno
- MRHAČ, J., *Poznámky a teze k základním pedagogickým kategoriím a pojmům*. 4. vyd. Ostrava: OU Pdf, 2002.
- MŠMT, *Národní program rozvoje a vzdělávání v ČR*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8
- NĚMEC, J., A KOL., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3
- NEŠPOR, K., SCÉMY, L., *Alkohol, drogy a vaše děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-515-6
- PALÁN, Z., LANGER, T., *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7

- PÁVKOVÁ, J., et al., *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- PIPEKOVÁ, J., ET., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80 7178-029-4
- PŘINOSILOVÁ, D., *Diagnostika ve speciální pedagogice*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007 ISBN 978-80-7315-157-7
- ŘÍČAN, P., *Psychologie osobnosti*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1975. ISBN neuvedeno
- SAK, P. A KOL., *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0
- SPOUSTA, V., FUKAČ, J., JŮVA, V., PELÁN, J., ŘEHOŘKOVÁ M., *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: MU Pdf, 1996. ISBN 80-210-1275-7
- STŘELEČEK, S. et al., *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3
- ŠIMANOVSKÝ, Z., *Hry pro zvládnutí agrese a neklidu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6
- VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V., *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9
- VETEŠKA, J, TURECKIOVÁ, M., *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1770-8
- VOJTOVÁ, V., *Úvod do etopedie*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-166-9
- ZLÁMALOVÁ, H., *Distanční vzdělávání a eLearning*. Praha: VŠ J. A. Komenského, 2006
- Učitel'ské noviny č. 7/2005

Internetové zdroje

- <http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/vybirameskolu/skolskazarizeni/29839.aspx> přístupná 10. 7. 2012
- <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-317-2005-sb> přístupná 15. 7. 2012
- http://www.meta-os.cz/pic/doc/Umluva_o_pravech_ditete.pdf přístupná 17. 7. 2012
- <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1> přístupná 22. 7. 2012
- <http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin> přístupná 25. 7. 2012
- http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/zsk_opn_69.html přístupná 3.8. 2012
- <http://www.poradenskecentrum.cz/pocitacova-zavislost.php> přístupná 20. 8. 2012
- <http://pocitacove-zavislosti.webzdarma.cz/str1.htm> přístupná 20. 8. 2012
- <http://www.citace.com> přístupná 11. 7. 2012

SEZNAM POUŽITÉ ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ

GÖHLERT, FR.- CHRISTOPH., KÜHN, F., *Od návyku k závislosti*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k. s. – Ikar, 2001. ISBN 80-7202-950-9 [Z](#)

GROF, S., *Dobrodružství sebeobjevování*. 1. vyd. Praha: Gemma89, 1992.

ISBN 80-85206-15-3 [Z](#)

KUČEROVÁ, S., *Člověk hodnoty výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3 [Z](#)

LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH., *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-144-4 [Z](#)

RUSHTONOVÁ, R., *Jak nebýt outsiderem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. [Z](#)

ISBN 80-7178-377-3

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1.: návratnost dotazníků z řad rodičů.

Tabulka č. 2.: návratnost dotazníků z řad pedagogů.

Tabulka 1.

Návratnost dotazníků z řad rodičů

Školní družina	Počet rozdaných dotazníků	Počet vrácených dotazníků	Návratnost v procentech
Kyjovice	30	27	90 %
Zbyslavice	30	27	90 %
Pustá Polom	30	26	87 %
Šenov Podlesí	50	44	88 %

Tabulka 2.

Návratnost dotazníků z řad pedagogů

Základní škola	Počet rozdaných dotazníků	Počet vrácených dotazníků	Návratnost v procentech
Kyjovice	5	5	100 %
Zbyslavice	5	5	100 %
Pustá Polom	22	21	95 %
Šenov Podlesí	22	19	86 %

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – PRACOVNÍ NÁPLŇ VYCHOVATELKY ŠD OLBRAMICE	I
PŘÍLOHA B – VZOR ZÁPISOVÉHO LÍSTKU DO ŠD	IV
PŘÍLOHA C – CELOROČNÍ PLÁN ŠD V OLBRAMICÍCH	VI
PŘÍLOHA D – TÝDENNÍ PLÁN ŠD V OLBRAMICÍCH	XIV
PŘÍLOHA E – VNITŘNÍ ŘÁD ŠD OLBRAMICE	XVI
PŘÍLOHA F – DOTAZNÍK PRO RODIČE	XXV
PŘÍLOHA G – DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY	XXXII

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA C – PRACOVNÍ NÁPLŇ VYCHOVATELKY ŠD OLBRAMICE

Základní škola Olbramice

Paní
Helena Čechová
Vychovatelka ŠD

Platová třída
Platový stupeň
Katalog prací /2.16.5 – vychovatel/

Vychovatelka školní družiny (pracovní povinnosti)
Místo výkonu: ZŠ a MŠ obec Olbramice

Odpovědnost
Je odpovědná ředitelce školy

Pracovní a organizační záležitosti

- Vykonává přímou výchovnou činnost podle přiděleného pracovního úvazku. Řídí výchovu ve svém oddělení, odpovídá za plnění výchovných úkolů.
- Spolupracuje s třídním učitelem a ostatními učiteli, popřípadě s pedagogicko psychologickou poradnou.
- Vykonává přípravu na přímou výchovnou činnost, práce bezprostředně související s touto činností a další práce, které vyplývají z organizace výchovy ve škole.
- Podle pokynů vedení školy řídí všechny organizační záležitosti svého oddělení.
- Účastní se provozních a pedagogických porad, umožňuje-li to provoz školní družiny.
- Zastupuje přechodně učitele v rámci sjednaného druhu práce.
- Je přítomen ve škole v době stanovené rozvrhem výchovné práce ve školní družině, rozvrhem dozorů, v době porad svolaných ředitelkou školy a v době stanovené zastupováním jiného pedagogického pracovníka.
- Sleduje přehled suplování a úkoly dané vedením školy.
- Dbá, aby jeho jednání a vystupování před žáky, rodiči i širší veřejností bylo v souladu s pravidly slušnosti a občanského soužití a s výchovným působením školy.
- Vykonává dozor nad žáky podle pokynů ředitele školy.
- Půjčuje knížky ze školní knihovny.

Výchovná problematika

- Vychovává a vzdělává žáky mimo vyučování. Rozvíjí jejich zájmovou činnost a systematicky doplňuje školní výuku. Rozvíjí tvořivé schopnosti žáků.
- Sleduje a hodnotí vývoj žáků, vytváření podmínek pro zdravý psychický a sociální vývoj v procesu výchovy.
- Sleduje interpersonální vztahy v oddělení, provádí vyhodnocení a navrhuje změny.
- Sleduje ve svém oddělení problematiku návykových látek, šikany, problémy rasismu a xenofobie.
- Věnuje individuální péči dětem z málo podnětného prostředí, dětem se zdravotními problémy.
- Seznamuje se se zprávami pedagogicko psychologické poradny, s výsledky lékařských vyšetření a rodinnými problémy, které mohou mít vliv na práci žáka ve školní družině.

- Podílí se na zprávě pro pedagogickou radu, podává návrhy na výchovná opatření.
- Zpracovává plán výchovné práce ve školní družině, zajišťuje organizačně a věcně plnění tohoto plánu.
- Seznamuje rodiče žáků s nezbytnými informacemi (odchod žáků ze školní družiny, omlouvání nepřítomných žáků).

Dokumentace

- Vede určenou dokumentaci.
- Zpracovává podklady pro celoškolskou dokumentaci.

Vzdělávání

- Dále se vzdělává, a to v samostatném studiu nebo v organizovaných formách dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.
- Samostatně studuje pedagogickou literaturu, právní předpisy a vnitřní školní normy.

Materiální oblast

- Odpovídá za pořádek v oddělení školní družiny (běžný úklid věcí).
- Odpovídá za celkový estetický vzhled oddělení.
- Je zodpovědná za didaktickou techniku a učební pomůcky, které jsou trvale umístěny ve školní družině.
- Zabezpečuje péči o hernu ŠD.
- Zabezpečuje spotřební materiál potřebný pro práci ve školní družině.
- Kontroluje stav školního nábytku a zařízení, informuje o nedostatcích.

BOZP

- Vytváří, dodržuje a kontroluje podmínky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků při výchovné práci ve školní družině.
- Provádí poučení žáků o BOZP a PO.
- Vychovává žáky k dodržování hygienických zásad a zásad bezpečnosti práce.
- Sleduje zdravotní stav žáků a v případě náhlého onemocnění žáka informuje bez zbytečných průtahů vedení školy a rodiče postiženého žáka.
- Při úrazu poskytnout žákovi nebo jiné osobě první pomoc, zajištění ošetření lékařem. Úraz žáka zapíše do knihy úrazů.
- Seznamuje žáky s varovnými signály CO.
- Zná plán evakuace a ukrytí pro své oddělení.

V Olbramicích dne 1. 9. 2012

zaměstnanec školy

ředitelka školy

PŘÍLOHA D – VZOR ZÁPISOVÉHO LÍSTKU DO ŠD

Vzor zápisního lístku

Školní družina (školní klub) při
v

Zápisní lístek do školní družiny (školního klubu) pro školní rok/.....

Příjmení a jméno žáka/yně

Rodné číslo

Kód zdravotní pojišťovny

Škola Třída

Bydliště PSČ

Upozornění na zdravotní problémy žáka/yně

Příjmení a jméno otce (zákonného zástupce)

kontaktní telefon

Příjmení a jméno matky

kontaktní telefon

Datum

podpis zákonného zástupce žáka/yně

Uvedené údaje podléhají ochraně zejména podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

SEVT 49 184 000

II/12

166/2012

49184000

Záznamy o uvolnění dítěte ze školní družiny (klubu)

Den	Hodina	Změna od	Změna od	Změna od	Poznámka, zda dítě bude odcházet z družiny samo nebo v doprovodu (rodičů, sourozenců apod.)
Pondělí					
Úterý					
Středa					
Čtvrtek					
Pátek					

Upozornění rodičům:

Má-li být dítě uvolněno z družiny (klubu) dříve než v hodinu určenou na zápisním lístku, musí se předem prokázat písemným vyzváním rodičů.

PŘÍLOHA C – CELOROČNÍ PLÁN ŠD V OLBRAMICÍCH

	<ul style="list-style-type: none"> • Skřítkové a barvy podzimu – vycházka a vnímání podzimních barev, technika zapouštění barev a tupování (podzimní strom), bramborová tiskátka, podzimní koláže, písně s podzimní tematikou 	K řešení volného času	Člověk a jeho zdraví		Hudební
<p>LISTOPAD</p> <p><i>Se skřítky v pohádkách</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Příroda se chystá k zimnímu spánku – jak zvířata přezimují, jak se staráme o zvířata která se neukládají k zimnímu spánku, typy krajiny • Z pohádky do pohádky – pokračování v projektu Celé Česko čte dětem, kreslení motivů z pohádek, modelování pohádkových bytostí, Módní přehlídka pohádkových i jiných kostýmů • Se skřítky pod peřinou – omalovánky, vystřihovánky, čtení pohádek, dramatizace zvolené pohádky (představení pro MŠ) • Než zvířátka půjdou spát – seznámení s pravidly stolních společenských her, turnaj v Člověče nezlob se, péče o domácí mazlíčky, práce s encyklopedií, atlasem – informace o zvířatech (výukový program na PC) 	<p>K trávení volného času</p> <p>K učení</p> <p>Komunikativní</p> <p>Sociální</p> <p>Občanská</p>	<p>Místo, kde žijeme</p> <p>Rozmanitost přírody</p>	<p>ENV</p> <p>MKV</p> <p>OSV</p>	<p>Výtvarná</p> <p>Sportovní</p> <p>Kulturně – společenská</p> <p>Dramatická</p> <p>Zájmová</p>
<p>PROSINEC</p> <p><i>Se skřítky o vánocích</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • V dálce cinkají rolničky – Mikulášská besídka, příprava na vánoční jarmark • Ruku v ruce na vánoce – výroba vánočních dekorací, Betlému, zdobení vánočního 	Komunikativní	Lidé kolem nás	OSV	Kulturně – společenská

	<p><i>stromku, posloucháme koledy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tradice a zvyky o vánocích – vánoční zvyky u nás, ve světě, lidové obyčeje, spolupráce a tolerance mezi lidmi, výroba jmenovek na dárky, vánočních ozdob, týden dobrých skutků <p>Hudební soutěž – Malý koledníček</p>	<p>K učení</p> <p>K trávení volného času</p> <p>Sociální a interpersonální</p>	<p>Místo, kde žijeme</p> <p>Lidé a čas</p>	<p>VDO</p> <p>VMEG S</p>	<p>Výtvarná</p> <p>Technická</p> <p>Rekreační</p> <p>Sportovní</p> <p>Hudební</p>
<p>LEDEN</p> <p><i>Se skřítky za ledovou královnou</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Co zkusíme vylepšit – novoroční předsevzetí, beseda na téma „Splněná vánoční přání“, stavby ze sněhu, vycházka, karnevalové masky, navlékáme náhrdelník pro královnou • Zima za oknem, kniha v ruce – čtení pohádky Sněhová královna, bližší seznámení s pohádkovými knihami a ilustrátory dětských knih (má nejoblíbenější kniha), výtvarná soutěž O nejhezčí Sněhovou královnou, výroba dárečků k zápisu nových prvňáčků • Sněhový týden – modely sněhuláků, vystřihování sněhových vloček, pokusy se sněhem a ledem (skupenství vody), výroba tukových krmítek pro ptáky na zahradě, <p>Zimní diskotéka s MŠ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sněhové bláznění – sáňkování, bobování, jízda na kluzáku, bezpečnost při zimních sportech, stavby ze sněhu, soutěž “ Nejlepší koulostřelec“, stavění ze stavebnic, míčové hry 	<p>Komunikativní</p> <p>Občanská</p> <p>K trávení volného času</p> <p>Pracovní</p> <p>K učení</p> <p>Sociální a interpersonální</p>	<p>Lidé kolem nás</p> <p>Místo, kde žijeme</p> <p>Rozmanitost přírody</p>	<p>OSV</p> <p>ENV</p> <p>VMEG S</p>	<p>Společenská</p> <p>Výtvarná</p> <p>Rekreační</p> <p>Sportovní</p> <p>Technická</p> <p>Hudební</p> <p>Dramatická</p>

	<i>v tělocvičně, kreslení zmizíkem, maňáskové divadlo</i>				Literární
ÚNOR <i>Se skřítky ve vesmíru</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vidím zemi – prohlížení a práce s encyklopedií, povídání o Zemi, pralesích a jejich významu pro život (koloběh vody), zvířatech a ekologii, vystřihování obrázků z časopisů, výukové programy PC • Lidé a Země – co škodí přírodě, vycházka k lesu – poznávání stop zvířat u krmelce a na poli, bobování, papírová koláž, hry Až zase vysvitne slunce, Zahánění mraků, písně o zvířatech, malování na PC • Vzhůru do vesmíru – netradiční výrobky z PET lahví, kelímků aj., kreslení vesmírné rakety, Ufo, mimozemšťanů, stavění vesmírných modelů ze stavebnic, vesmírné bludiště ve sněhu, znamení zvěrokruhu (moje znamení) <ul style="list-style-type: none"> • Vesmírná olympiáda – netradiční sportovní disciplíny (hod CD, papírová koulovaná, hokejky z novinových ruliček, hod kloboukem na cíl, prolézání černou dírou aj), kreslení marťanů při sportování, modelování vesmírných bytostí dle vlastní představy 	<p>K učení</p> <p>K řešení problémů</p> <p>Komunikativní</p> <p>K trávení volného času</p> <p>Sociální a interpersonální</p>	<p>Místo, kde žijeme</p> <p>Lidé a čas</p> <p>Člověk a jeho zdraví</p> <p>Rozmanitost přírody</p>	<p>ENV</p> <p>OSV</p>	<p>Poznávací</p> <p>Odpočinková</p> <p>Literární</p> <p>Sportovní</p> <p>Technická</p> <p>Pracovní</p> <p>Výtvarná</p> <p>Dramatická</p>
BŘEZEN <i>Skřítkové na jaře</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Předjaří – probouzející se příroda, zvířata na jaře, stěhovaví ptáci – práce s atlasem, encyklopedií, výukový program na PC, modelování a kreslení zvířat • Vstávej přírodo – výroba zvířátka z vlnitého kartonu, výroba papírových řetězců, 	<p>K učení</p> <p>Komunikativní</p>	<p>Lidé a čas</p>	<p>OSV</p>	<p>Literární</p> <p>Výtvarná</p>

	<p><i>malování barvami Windows Color – obrázky s jarní tematikou, pojmenování členů zvířecích rodin, stavění domečků a zvířat ze stavebnic</i></p> <p>• Den učitelů – <i>beseda kdo byl J. A. Komenský, škola dříve a dnes, hry se slovy – jazykolamy, skládání básniček (skupinová práce), malba jarních květin, modelování zvířat, hra Boudo, budko, Kohoutí zápasy</i></p> <p>Měsíc knihy – <i>seznámení se školní knihovnou, návštěva místní knihovny, podnítit zájem o výběr a četbu knih, vymyšlení krátkého příběhu na libovolné téma dětí (práce ve skupinkách), ilustrace k příběhu, kresba strom mých snů a přání, práce s PC, Piškvorky</i></p>	<p>K řešení problémů</p> <p>Sociální a interpersonální</p> <p>K trávení volného času</p>	<p>Rozmanitost přírody</p> <p>Místo, kde žijeme</p>	<p>ENV</p> <p>VDO</p> <p>VMEG S</p>	<p>Pracovní</p> <p>Odpočinková</p> <p>Kulturně - poznávací</p> <p>Dramatická</p>
<p>DUBEN</p> <p><i>Skřítkové poznávají naši zemi i zajímavá místa zemí EU</i></p>	<p>• Velikonoce, svátky jara – <i>velikonoční tradice, výroba kraslic, velikonočních dekorací, pečení velikonočního beránka, velikonoční tkaní z papíru, říkadla, písničky o jaru-rytmický doprovod na Orfovy nástroje</i></p> <p>• Se skřítky na cestách – <i>seznámení s některými zeměmi EU a jejími zajímavostmi, výukové programy na PC, povídání o jarní přírodě, stromech a kytkách, koláž jarního stromu, kytky – ubrousková technika, barevné písky, zvířata z kartonu a ruliček</i></p>	<p>K učení</p> <p>Komunikativní</p> <p>K řešení problémů</p>	<p>Lidé a čas</p>	<p>OSV</p> <p>VDO</p>	<p>Hudební</p> <p>Výtvarná</p> <p>Pracovní</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Den Země – co škodí Zemi, význam třídění odpadu, úklidová akce v obci a okolí školy, jarní péče o bylinkovou zahradu, ekologická hra „Kam s ním“, péče o bylinkovou zahradu, poznáváme globus, kreslíme naši zeměkouli • Nejdříve se rozhlédnu – měsíc bezpečnosti v silničním provozu, dopravní hry, jízda zručnosti na koloběžkách, jak se chová chodec, cyklista, první pomoc při úrazech a poraněních, tel. Číslo 150, 155, 158, stavění dopravních prostředků ze stavebnic, modeliny 	Pracovní K trávení volného času Sociální a interpersonální	Rozmanitost přírody Člověk a jeho zdraví	VMEG S	Technická Dopravní hra
KVĚTEN <i>Skřítkové na cestách chrání a poznávají přírodu nejen u nás v ČR</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Příčichni si – vnímání krásy kvetoucí přírody, poznávání květin a ovocných stromů, pletení věnečků • S rodinou na výletě – památky a rezervace naší vlasti, zajímavá místa sousedních států, výroba dáreků ke dni matek, stavby z písku • Putování se zvířátky – zvířata a jejich mláďata – jejich výtvarné ztvárnění z modelovací hmoty, kresba akvarelovými barvami • V zdravém těle zdravý duch – vycházka do lesa, pozorování přírody, zvířat, naslouchání zvuků přírody, odplevelování relaxačních chodníků a bylinkové zahrady, co dělat v krizových situacích (požár, záplavy) 	K trávení volného času K učení Sociální a interpersonální Občanská	Lidé a čas Rozmanitost přírody Lidé kolem nás Člověk a jeho zdraví	ENV OSV VDO	Výtvarná Kulturní Sportovní Turistická Rekreační
ČERVEN	<ul style="list-style-type: none"> • Děti mají svátek – den plný her a soutěží, život dětí v jiných světadílech, význam ochrany před sluněním, kreslení na chodníku 	K učení	Lidé kolem nás		Rekreační

<p>Se skřítky za sportem</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Všude dobře, doma nejlíp – místo odkud pocházím, vyprávění o různých národech, jejich způsobu života, vyhledávání informací na internetu a v encyklopediích. Kreslení dětí různých národností a barvy pleti, přání dítěti adoptovanému na dálku, modelování a kreslení pohádkových hrdinů • Zdravý životní styl – význam pohybu, správného stravování, hygieny a životních návyků pro zdraví člověka, chůze po relaxačních chodnících, zvýšený pobyt v přírodě 	<p>K trávení volného času</p> <p>Občanská</p>	<p>Člověk a jeho zdraví</p> <p>Místo, kde žijeme</p>	<p>OSV</p> <p>VDO</p>	<p>Sportovní</p> <p>Výtvarná</p>
<p>Se skřítky za sportem</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Těšíme se na prázdniny – dětské olympijské hry – střelba na koš, terč, závody v pytlích, hod holínkou, překážková dráha v Zahradě poznání, obratnost na průlezkách v Centru volného času, cviky na hrazdě, venkovní divadlo pro MŠ, bezpečnost o prázdninách 	<p>K řešení problémů</p> <p>Sociální a interpersonální</p>	<p>Lidé a čas</p>	<p>ENV</p>	<p>Dramatická</p> <p>Poznávací</p>

Vypracovala: **Mgr. Helena Čechová**

PŘÍLOHA D – TÝDENNÍ PLÁN ŠD V OLBRAMICÍCH

TÝDENNÍ PLÁN ŠD

Datum	19. týden Plánované činnosti	Poznámky
3. ledna 2011	<p>Odpočinková – individuální hry s hračkami, stolní společenské hry, čtení pohádky</p> <p>Společenská – beseda „Jak jsme prožili vánoční svátky, vánoční dárečky“, předsevzetí</p> <p>Výtvarná – kreslení nejmilejšího dárku, nejhezčího zážitku</p> <p>Sportovní – bobování, jízda na kluzácích, překážková dráha, obratnost se švihadly</p>	Bezpečnost při zimních sportech, při všech hrách venku
4. ledna	<p>Odpočinková – skládání hlavolamů, mikádo, kvarteto, pexeso, navlékání náhrdelníku pro Sněhovou královnu, časopisy</p> <p>Technická – stavění ze stavebnic – ledový zámek, sáň Sněhové královny,</p> <p>Sportovní – hry na sněhu, sněhové stavby, honěná v bludišti, závodivé hry v tělocvičně</p> <p>Estetická – písničky se zimní tematikou</p>	
5. ledna	<p>Odpočinková – omalovánky, doplňovačky, sborník her, Černý Petr, křížovky, čtení pohádky</p> <p>Výtvarně – estetická – vystřihování papírových vloček výroba plakátu Sněhové královny</p> <p>Sportovní – bobování, jízda na kluzácích, hry na sněhu, pohybové hry v tělocvičně, relaxační bazén</p> <p>Dramatická – Boudo, budko, kdo v tobě bydlí? (hlavové masky)</p>	Bezpečnost při manipulaci s nůžkami
6. ledna	<p>Odpočinková – hry s hračkami, stolní společenské hry, skládání puzzlí ve skupinkách</p> <p>Přírodovědná – získávání informací o zvířatech a</p> <p>Beseda - na téma „Co dělají zvířata v zimě“</p> <p>Výtvarná – modelování zvířat z plastelíny</p> <p>Sportovní – bobování, hry na sněhu, zaječí honěná, míčové hry v tělocvičně</p>	Osobní hygiena po práci
7. ledna	<p>Odpočinková – hledání rozdílů, poslech písniček, domino omalovánky, pexeso, stolní fotbal, Lego</p> <p>Pracovní – výroba tukových krmítek pro ptáky na školní zahradě</p> <p>Turistická – vycházka spojená s poznáváním stop zvířat, poslech a určování zvuků v přírodě, poznávání ptáků</p> <p>Sportovní – hra Na medvěda, Veverky a kuny</p>	Bezpečnost v silničním provozu

Možnost změn ve skladbě činností dle aktuálních podmínek a potřeb.

PŘÍLOHA E – VNITŘNÍ ŘÁD ŠD OLBRAMICE

VNITŘNÍ ŘÁD ŠD OLBRAMICE

Základní škola a mateřská škola Olbramice, příspěvková organizace, Hlavní 25, Olbramice 742 83 Klimkovice	
VNITŘNÍ ŘÁD ŠKOLNÍ DRUŽINY	
Vypracoval:	Mgr. Čechová Helena
Schválil:	Mgr. Hrušková Sylva
Pedagogická rada projednala dne	29.8.2012
Směrnice nabývá platnosti dnem:	1.9.2012
Změny ve směrnici jsou prováděny formou číslovaných dodatků.	

Obecná ustanovení

Na základě ustanovení § 30 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění, vydávám jako statutární orgán školy pro školní družinu směrnici – vnitřní řád školní družiny.

Určuje pravidla provozu, stanoví režim ŠD, je závazný pro pedagogické pracovníky a má informativní funkci pro rodiče. Prokazatelné seznámení rodičů s tímto řádem provede vychovatelka ŠD při zápisu dětí do ŠD, dále je možnost seznámení na nástěnce školy a www.zsolbramice.cz.

Školní družina se ve své činnosti řídí zejména vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

Poslání školní družiny

Školní družina tvoří ve dnech školního vyučování mezistupeň mezi výukou ve škole a výchovou v rodině. ŠD není pokračováním školního vyučování, má svá specifika, která ji odlišují od školního vyučování. Hlavním posláním ŠD je zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace žáků, částečně také dohledu nad žáky.

Činnost družiny je určena pro žáky 1. – 5. ročníku. Činností vykonávaných družinou se mohou účastnit i žáci, kteří nejsou přijati k pravidelné denní docházce do družiny. Družina může vykonávat činnost pro účastníky, nebo účastníky a jejich zákonné zástupce, i ve dnech pracovního volna.

Podmínky pro přijetí do školní družiny

O zařazení žáka do školní družiny rozhoduje ředitelka školy. Umístování budou přednostně děti nižších tříd zaměstnaných rodičů a dojíždějící žáci. Žák bude zapsán do ŠD po odevzdání řádně vyplněného a zákonným zástupcem podepsaného zápisového lístku. Doba pobytu se řídí záznamem rodičů v zápisovém lístku. Mimořádné uvolnění bude povoleno z důvodu bezpečnosti na základě písemné žádosti rodičů, která musí

obsahovat jméno dítěte, datum, čas odchodu, s kým dítě odchází a podpis rodičů. Děti nebudou uvolňovány na základě telefonických žádostí. Docházka do ŠD je pro přihlášené žáky povinná a způsob omluvy je stejný jako ve vyučování. O dočasném umístění nepřihlášených žáků do ŠD rozhoduje ředitelka školy podle naplněnosti oddělení.

Do ŠD může být přihlášeno max. 30 žáků. V případě, že nemohou být zařazeni všichni přihlášení žáci, rozhoduje o jejich přijetí pouze ředitel školy.

Pokud žák vážným způsobem poruší vnitřní řád školní družiny, může ředitel rozhodnout o jeho vyloučení.

Prostředky na posílení kázně: podmíněné vyloučení, vyloučení ze ŠD.

1. Podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky

Žák má právo na ochranu před jakoukoli formou diskriminace a násilí, má právo vzdělání a na svobodu myšlení, projevu, shromažďování, náboženství, na odpočinek a dodržování základních psychohygienických podmínek, má právo být seznámen se všemi předpisy se vztahem k jeho pobytu a činnosti v družině.

Aktuální zprávy pro zákonné zástupce jsou zveřejněny na nástěnce v prostoru před šatnou ŠD.

Každý podnět či problém týkající se provozu ŠD, případně problém týkající se žáka, projednává zákonný zástupce s vychovatelkou. Z každého jednání je pořízen písemný záznam, který je přítomnými podepsán.

Práva a povinnosti žáků

Co mohou

- zapojit se do společné hry nebo si vybrat a požádat o vlastní, samostatnou hru,
- říci vhodným způsobem vychovatelce své přání,
- nevím-li si rady nebo když mám problém požádat vychovatelku o pomoc.

Co bych měl

- při vstupu do místnosti pozdravit,
- v jídelně dodržovat zásady slušného chování a stolování,
- slušně oslovovat své kamarády, nejlépe křestním jménem,
- chodit vhodně oblečen s ohledem na plánované činnosti.

Co musím

- oslovovat pedagogy – zaměstnance družiny – *paní učitelko, vychovatelko,*
- vždy poslouchat pokyny vychovatelky,
- při pohybu v prostorách školy i při činnostech družiny, které probíhají mimo budovu školy dbát na svou bezpečnost,
- každé i malé zranění oznámit vychovatelce.

Co nesmím

- odcházet mimo prostory učebny bez vědomí vychovatelky,
- abych se nezranil(a) běhat po chodbách, schodech a učebnách,
- házet hračkami i jinými předměty,
- ničit svévolně hračky nebo zařízení družiny,
- otvírat bez pokynů vychovatelky okna,
- přinášet předměty, kterými bych mohl ohrozit zdraví a bezpečnost svých spolužáků,
- slovně ani tělesně nenapadat své kamarády,
- zůstat po skončení činnosti družiny v prostorách školy,
- přinášet nebezpečné a návykové látky.

Práva a povinnosti zákonných zástupců žáka

- seznámit se s vnitřním řádem školní družiny,
- nepřítomnost žáka omlouvat **nejpozději v den nepřítomnosti žáka, a to do 8:00 hodin**. Omlouvat žáka je možné písemně, ale i telefonicky,
- písemně sdělit požadavek k odchodu žáka v jiném čase, než je stanoveno na přihlášce,
- písemně sdělit, pokud si žáka vyzvedne z družiny jiná osoba než je uvedena na přihlášce,
- sdělit vychovatelce nutná omezení činností svého dítěte v návaznosti na aktuální, případně trvalý zdravotní stav,
- v rámci stanovených pravidel v daném termínu na účet školy zaplatit poplatek (vyhláška o zájmovém vzdělávání §14),
- z hlediska zajištění hygieny a bezpečnosti žáků je potřebné, aby rodiče respektovali požadavky vychovatelek ve směru oblečení a hygienických potřeb (vhodné oblečení a obuv na sport a vycházky, papírové kapesníky, ručníky, nádobu na tekutiny apod.),
- pokud si rodiče bez předchozí informace nevyzvednou své dítě do ukončení provozu ŠD, kontaktuje vychovatelka zákonného zástupce telefonem a vyčká jeho příchodu. V případě jeho nedostupnosti, požádá vychovatelka o pomoc městskou policii, která se o dítě do příchodu rodičů postará. Pokud by se podobná situace častěji opakovala, bude tento stav nahlášen sociální komisi MěÚ Ostrava (zanedbání rodičovských povinností). V tomto případě může být žák z družiny na pokyn ředitele vyloučen.
- na žádost vychovatelky konzultovat případné problémy svého dítěte v kolektivu,
- zákonný zástupce má právo být informován o chování a zaměření zájmových aktivit svého dítěte,
- zákonný zástupce má právo navštívit po dohodě s ředitelem školy a vychovatelkou školní družinu a sledovat činnost svého dítěte,
- zákonný zástupce má právo **prostřednictvím školské rady** sdělit své připomínky a podněty k činnosti družiny.

2. Provoz a vnitřní režim

a) Činnost družiny

- Vychovatelkou ve školní družině je Mgr. Helena Čechová, která zajišťuje přihlašování a odhlašování žáků, předávání informací rodičům, vyřizování námětů a stížností.
- Družina (ŠD) vykonává činnost ve dnech školního vyučování, na žádost rodičů i v době školních prázdnin. Po projednání se zřizovatelem může ředitelka v době školních prázdnin činnost družiny přerušit.
- ŠD organizuje zájmové vzdělávání **pro účastníky přihlášené k pravidelné docházce**.
- Ke svým činnostem využívá ŠD vlastní prostory a další vybavení školy (tělocvičny, školní sportovní areál). V rámci svých aktivit využívá i sportovní a kulturní zařízení obce.
- Organizace činností se přizpůsobuje zájmům žáků. ŠD umožňuje zapojení žáků do volnočasových aktivit organizovaných školou (např. zapojení do zájmových kroužků) i ZUŠ.
- **Pitný režim je zajištěn** (zajišťuje školní jídelna).
- Stravování žáků je zajištěno ve školní jídelně.
- Činnost ŠD probíhá pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností.
- Pro evidenci účastníků zájmových činností stanovila ředitelka předepsanou dokumentaci: matriku, zápisní lístky, přehledy o zájmové činnosti.

b) Účastníci činnosti ŠD

- Činnost ŠD je určena žákům školy.
- O přijetí žáka do družiny **rozhoduje ředitel školy na základě písemné přihlášky (zápisního lístku)**. Zápisní lístek má platnost na příslušný školní rok. Jeho součástí je písemné sdělení zákonných zástupců žáka o rozsahu docházky a způsobu odchodu z družiny. Předáním zápisního lístku vychovatelce je návštěva ŠD pro žáky povinná. V průběhu školního roku mohou rodiče žáka z ŠD odhlásit pouze písemnou formou, vždy k dalšímu pololetí.
- **Zápisní lístek je rodičům předáván vychovatelkami na první třídní schůzce v měsíci září příslušného školního roku.**
- Ředitel školy může žáka z docházky do ŠD podmíněčně vyloučit nebo vyloučit, a to do dvou měsíců ode dne, kdy se žák provinění dopustil, nejdéle však do 1 roku. O svém rozhodnutí informuje pedagogickou radu

c) Organizace činnosti ŠD

Provoz zajišťují pedagogičtí pracovníci, kteří mají pro výkon povolání požadovanou kvalifikaci.

Je-li vychovatelka nepřítomna, je zájmové vzdělávání zajištěno jiným pedagogickým pracovníkem.

Účastníci pravidelné denní docházky jsou zařazeni do oddělení, které se naplňuje do počtu 25 žáků.

Při akcích konaných mimo místo, kde ŠD uskutečňuje zájmové vzdělávání připadá na jednu vychovatelku zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví žáků nejvýše 25 žáků.

Vnitřní informační systém je vytvořen a odpovídá potřebám družiny. Upřednostňuje se vzájemná neformální komunikace vychovatelek a třídních učitelek žáků. Podle potřeby

konzultuje vychovatelka s výchovným poradcem, preventistou negativních jevů a koordinátorkou ŠVP.

d) Vnitřní režim

Žáci jsou prokazatelně seznámeni s řádem ŠD, poučení o bezpečném chování v prostorách ŠD, školní jídelny, v šatně, tělocvičně a při činnostech mimo budovu školy.

- **Provoz ŠD je zajištěn denně.**
- **Začíná odpoledne od 11:30 hodin do 16:00 hodin.**
- Při nevyzvednutí žáka do stanovené doby rodiči vychovatelka nejdříve podle možností informuje telefonicky rodiče žáka a osoby uvedené na přihlášce dítěte do ŠD, pokud je tento postup bezvýsledný:
 - na základě předchozí dohody s MěÚ kontaktuje pracovníka sociální komise MěÚ,
 - požádá o pomoc městskou policii.
- Žáci přichází do šatny své třídy kde se přezouvají případně odkládají venkovní oblečení a dále do učeben vymezených pro činnost ŠD. .
- Vychovatelka si na každý týden stanoví z řad žáků službu, která vykonává dílčí úkoly (např. otevírá šatnu žákům, kteří odchází dříve domů, pomáhá s úklidem učebny).
- ***Pohyb žáků a vzájemné předávání jsou organizačně zajištěny.*** Po skončení vyučování přivádí žáky do prostor určených pro zájmové vzdělávání vyučující učitelka (dle rozpisu dozoru o přestávkách). Pokud je zaneprázdněna povinnostmi vyplývajícími z provozu školy, přichází pro žáky vychovatelka. K obědu odchází žáci s učitelkou (dle rozpisu dozoru), po jídle přechází do učebny ŠD společně. ***Bezpečnost je zajištěna pedagogickým dozorem vychovatelky na chodbě ŠD.***
- Odchod žáků z družiny se řídí požadavky rodičů vymezenými na zápisním lístku. Aktuální změna je doložena písemnou formou (omluvný list je součástí žákovské knížky nebo jinou písemnou formou).
- ***Vyzvedávání žáků je možné od skončení oběda do 13:00 hodin. Následně pak od 15:00 hodin. Rodiče si žáka vyzvednou osobně u vychovatelky. (Po předchozí domluvě i v průběhu provozu ŠD).***
- Vychovatelka nezodpovídá za bezpečnost žáka v případě jeho samovolného opuštění prostor ŠD bez (písemného sdělení rodičů nebo bez vědomí vychovatelky).

3. Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

- Jsou vytvořeny podmínky pro zajištění bezpečnosti a ochrany dětí, ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. Zvolené formy odpovídají věkovým zvláštěstím žáků a potřebám provozu. Jedná se o průběžně prováděný dozor vychovatelkou, výchovné působení v průběhu realizovaných činností uplatňovaných v souladu s realizovaným školním vzdělávacím programem.
- Ve všech prostorách školní družiny je zakázáno žákům kouření, požívání

alkoholických nápojů, distribuce nebo aplikace drog a návykových nebo toxických látek.

- Vychovatelka průběžně sleduje konkrétní podmínky a situaci ve školní družině z hlediska výskytu sociálně patologických jevů, uplatňuje různé formy a metody umožňující včasné zachycení ohrožených žáků.
- Vychovatelka je povinna v souladu s pracovním řádem a školským zákonem vykonávat dohled nad žáky, a to hlavně v prostorách, kde by k sociálně patologickým jevům mohlo docházet.
- Vychovatelka provede poučení žáků na počátku školního roku, nepřítomné žáky poučí dodatečně. O poučení žáků provede záznam do příslušné dokumentace. Žáky seznámí zejména:
 - s vnitřním řádem školní družiny,
 - se zásadami bezpečného chování ve třídě, na chodbách, schodišti, v šatnách, při odchodu ze školy a příchodu do školy a na veřejných komunikacích,
 - se zákazem přinášet do školy věci, které nesouvisejí s prací ŠD,
 - se zákazem nosit do družiny návykové a psychotropní látky, alkohol a cigarety,
 - s postupem při úrazech,
 - s nebezpečím vzniku požáru a s postupem v případě požáru.

Vzhledem k nutnosti zajistit bezpečnost žáků a předcházet úrazům je potřebné, aby žáci respektovali stanovená pravidla a pokyny vychovatelky.

Zvláště hrubé a úmyslné fyzické útoky žáka vůči vychovatelce se vždy považují za závažný přestupek.

4. Podmínky zacházení s majetkem školského zařízení ze strany žáků

- Žáci mají k dispozici vhodné hry, knihy, vybavení k aktivním i odpočinkovým činnostem v učebnách i ke hrám v okolí školy. V učebnách jsou jim veškeré materiály dostupné.
- S majetkem školní družiny zacházejí žáci šetrně a vědomím, že za jejich svévolné zničení nebo poškození může být od rodičů vyžadována náhrada.
- Žáci dbají na dostatečné zajištění svých věcí, v případě potřeby je mohou dát do úschovy k učiteli, vychovatelce. Ztráty věcí hlásí žáci neprodleně vychovatelce.
- Při nahlášení krádeže žákem se o události pořídí záznam na základě výpovědi poškozeného. Věc se předá orgánům činným v trestním řízení (ohlásit na místní nebo obvodní oddělení Policie ČR), nebo žák bude poučen, že má tuto možnost.
- Do ŠD cenné věci žáci nenosí. Hodinky, šperky, mobilní telefony apod. mají neustále u sebe, mají zakázáno je odkládat, pouze z bezpečnostních důvodů a na výslovný pokyn vychovatelky, která zajistí jejich úschovu.

5. Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků

Na hodnocení a klasifikaci chování žáka ve školní družině se vztahují ustanovení vyhlášky o základní škole, t.j. udělování napomenutí, důtky třídního učitele, důtky ředitele školy, klasifikace sníženou známkou z chování na vysvědčení.

Pokud žák narušuje soustavně vnitřní řád školní družiny, školní řád a činnost školní družiny, může být rozhodnutím ředitele z družiny vyloučen.

Ředitel může rozhodnout o vyloučení žáka ze ŠD, pokud tento žák soustavně nebo nějakým významným projevem porušil kázeň a pořádek, ohrožuje zdraví a bezpečnost ostatních, dlouhodobě svévolně nenavštěvuje ŠD nebo z jiných zvláště závažných důvodů.

6. Dokumentace

Školní družina vede tuto dokumentaci:

- školní vzdělávací program pro školní družinu,
- matriku,
- písemné přihlášky dětí; jejich součástí je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny,
- přehledy výchovně vzdělávací práce, včetně docházky dětí,
- celoroční plán činnosti,
- roční hodnocení práce školní družiny jako podklad pro výroční zprávu školy,
- vnitřní řád školní družiny, rozvrh činnosti,
- knihu úrazů a záznamy o úrazech žáků.

Závěrečná ustanovení

1. Vnitřní řád školní družiny byl projednán pedagogickou radou dne 29.8.2012.
2. Kontrolou provádění ustanovení této směrnice je statutárním orgánem školy pověřen zaměstnanec: Mgr. Hrušková Sylva.
3. Zrušuje se předchozí znění této směrnice. Uložení směrnice v archivu školy se řídí Skartačním řádem školy.
4. Směrnice nabývá účinnosti dnem 3.9.2012

V Olbramicích dne 1. září 2012

.....
vychovatelka
Mgr. Helena Čechová

.....
ředitelka školy
Mgr. Sylva Hrušková

Dodatky:

Ekonomické podmínky

Úplata je splatná předem, platí se zpravidla ve dvou splátkách – za období září až prosinec a leden až červen. Výše úplaty je stanovena předem na celý školní rok.

- Výše úplaty je stanovena 200,- Kč měsíčně
- Zákonný zástupce hradí tuto úplatu
 - bezhotovostně na účet Základní a mateřské školy Olbramice, příspěvkové organizace
 - příkazem- souhlasem k inkasu
 - hotovostně v pokladně Základní a mateřské školy Olbramice, příspěvkové organizace
- Úplata může být snížena nebo prominuta dítěti, které je společně posuzovanou osobou pro nárok sociálního příplatku, který podle zák.č. 117/1995 Sb. pobírá jako zákonný zástupce či jiná oprávněná osoba.

Výši úplaty může ředitel snížit nebo od úplaty osvobodit jestliže

a) účastník nebo jeho zákonný zástupce je příjemcem opakujících se dávek pomoci v hmotné nouzi podle zákona o pomoci v hmotné nouzi

b) účastníkovi nebo jeho zákonnému zástupci náleží zvýšení příspěvku na péči podle zákona o sociálních službách, nebo

c) účastník svěřený do pěstounské péče má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zákona o sociální podpoře

a tuto skutečnost prokáže řediteli.

PŘÍLOHA F – DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

Jmenuji se Helena Čechová a v současnosti jsem studentkou 2.ročníku navazujícího magisterského studia oboru speciální pedagogika - učitelství na Univerzitě J.A.Komenského Praha. Pro téma své magisterské práce jsem si vybrala problematiku úlohy vychovatele ve školní družině a charakteristiku tohoto zařízení pro žáky nižšího stupně 1. – 5. třídy. Pro zpracování výzkumné části své magisterské práce jsem sestavila tento dotazník, který se Vám právě dostal do rukou. Chtěla bych Vás požádat, pokud máte (nebo jste měli) dítě ve školní družině, o spolupráci a vyplnění tohoto dotazníku. Získané informace jsou pro mne velmi cenné, dotazník je anonymní a získané informace nebudou dále šířeny.

Postup při vyplňování dotazníku:

V první části otázek 1. – 27. vyznačte jednu odpověď,
v druhé části Volný čas dětí - otázky č. 1, 2, 4 opět jednu odpověď,
u otázky č. 3, 5 můžete vyznačit více odpovědí.

Děkuji za Váš čas

DOTAZNÍK PRO RODIČE

1. Domníváte se, že je školní družina důležité zařízení pro děti mladšího školního věku?

- ano spíše ano spíše ne ne

2. Je ŠD součástí základní školy, kterou Vaše dítě navštěvuje?

- ano ne

3. Z jakého důvodu jste toto zařízení využívali, nebo využíváte?

.....
.....

4. Vaše zkušenosti se školní družinou jsou:

- dobré spíše dobré spíše špatné žádné

5. Je platba za využívání zařízení školní družiny pro Vás finančně zatěžující?

- ano ne

6. Myslíte si, že je profesní vzdělání vychovatele důležité?

- ano spíše ano spíše ne ne

Jiná odpověď.....
.....

7. Je pro Vás délka praxe vychovatele důležitá?

- ano spíše ano spíše ne není rozhodující

Jiná odpověď.....
.....

8. Jaké vzdělání by podle Vás měl vychovatel mít:

- středoškolské s pedagogickým zaměřením
- vysokoškolské
- jakékoliv středoškolské vzdělání
- není rozhodující

9. Myslíte si, že spolupráce školní družiny se školou je důležitá?

- ano
- ne
- nevím

10. Měli jste, nebo máte možnost seznámit se s náplní, programem a činnostmi ve školní družině?

- ano
- jen zřídka
- ne

11. Navštěvuje Vaše dítě školní družinu rádo?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

Jiná odpověď.....
.....

12. Cítí se tam dobře a bezpečně?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

13. Jste spokojeni s prací a přístupem vychovatele?

.....
.....
.....

14. Jsou informace o činnostech a chování Vašeho dítěte ve školní družině dostatečné?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

15. Myslíte si, že nabízené činnosti ve školní družině jsou dostatečně pestré?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

Jiná odpověď.....
.....

16. Jsou nabízené činnosti pro Vaše dítě zajímavé?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

17. Myslíte si, že Vaše dítě může v družině rozvíjet svůj talent?

- ano spíše ano spíše ne ne

18. Domníváte se, že činnost školní družiny by měla rozvíjet i znalosti ze školní výuky?

- ano není nutné ne

19. Myslíte si, že je dobré, aby se dítě připravovalo na vyučování (psalo domácí úkoly) ve školní družině?

- ano ne

20. Jsou podle Vašeho soudu výsledky práce dětí ve školní družině na veřejnosti dostatečně prezentovány?

- ano spíše ano spíše ne ne

21. Domníváte se, že pobyt venku v rámci programu školní družiny je důležitý?

.....
.....

22. Myslíte si, že by dítě v ŠD mělo mít volný přístup k počítači (hry, internet) ?

- ano spíše ano spíše ne ne

23. Jste jako rodič spokojen s vybavením školní družiny?

- ano spíše ano spíše ne je nedostačující

24. Je Vaše dítě spokojeno s vybavením školní družiny?

- ano spíše ano spíše ne ne

25. Kterou činnost má Vaše dítě nejraději?

.....
.....
.....

26. Jste celkově spokojení s činností školní družiny kterou Vaše dítě navštěvuje?

.....
.....
.....

Volný čas dětí

1. Kolik hodin volného času (průměrně) zbývá Vašemu dítěti ve školních dnech? ((Volný čas je doba, kterou může věnovat sobě, svým oblíbeným činnostem a koníčkům).

- méně než 2 hodiny 2 – 3 hodiny 4 – 5 hodin více než 5 hodin

2. Vaše dítě tráví nejdelší část svého volného času: (označte jednu z odpovědí)

- v zájmových kroužcích sportovních zařízeních
 venku s kamarády doma, v rodině

jiná odpověď

.....
.....
.....

3. Provozuje Vaše dítě některou z těchto volnočasových aktivit?

- hra na hudební nástroj sportovní aktivity
 zájmová výtvarná a umělecká činnost

jiné

aktivity.....
.....
.....

4. Jak často provozuje Vaše dítě volnočasové aktivity?

- jednou týdně 2 – 3 krát týdně více než 3 krát týdně
 žádné neprovozuje

5. Jakým způsobem tráví volný čas doma v rodině?

- u počítače a internetu
- sportováním

- u televize či videa
- kulturou (kino, divadlo, výstavy aj)

jiné
aktivity.....

Děkuji za vyplnění tohoto dotazníku

PŘÍLOHA G – DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY

Dobrý den,

Jmenuji se Helena Čechová a v současnosti jsem studentkou 2.ročníku navazujícího magisterského studia oboru speciální pedagogika - učitelství na Univerzitě J.A.Komenského Praha. Jako téma magisterské práce jsem si vybrala problematiku úlohy vychovatele ve školní družině a charakteristiku tohoto zařízení pro žáky nižšího stupně 1. – 5. třídy. Pro zpracování výzkumné části své magisterské práce jsem sestavila tento dotazník, který se Vám právě dostal do rukou. Chtěla bych Vás požádat o názor na roli vychovatele a činnost školní družiny, která je součástí Vaší školy, o spolupráci při vyplnění tohoto dotazníku. Získané informace jsou pro mne velmi cenné, dotazník je anonymní a získané informace nebudou dále šířeny.

Postup při vyplňování dotazníku: vyznačte jednu z odpovědí.

Děkuji za Váš čas

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY
(co si myslí o úloze vychovatele ve ŠD v oblasti výchovy a vzdělávání)

1. Myslíte si, že je školní družina důležité zařízení pro děti mladšího školního věku?

- ano spíše ano spíše ne ne

2. Jaké vzdělání by podle Vás měl vychovatel mít?

- středoškolské s pedagogickým zaměřením
 vysokoškolské
 jakékoliv středoškolské vzdělání
 není rozhodující

3. Domníváte se, že je důležitá spolupráce vychovatele s pedagogy při plnění výchovného cíle?

- ano spíše ano spíše ne ne

4. Myslíte si, že je důležité, aby vychovatel věděl, v čem se dítě ve vyučování právě vzdělává? (Z důvodu psaní domácích úkolů a přípravy dítěte na vyučování v ŠD)

- ano spíše ano spíše ne ne

5. Měl by vychovatel znát obsah a formy jednotlivých činností školního vyučování?

- ano spíše ano není to nutné ne

Jiná odpověď

6. Myslíte si, že je dobré, aby se dítě připravovalo na vyučování (psalo domácí úkoly) ve školní družině?

- ano ne

7. Domníváte se, že aktivity konané ve školní družině by měly být pro všechny děti povinné?

(Vzdělávací, činnostní, zájmové).

- ano spíše ano není to nutné ne

jiná odpověď

8. Myslíte si, že by školní družina měla být dělena podle ročníků?

- ano 1. a 2. ročník
3. a 4. ročník ne věk dětí není důležitý

Jiná odpověď
.....
.....

9. Jaké činnosti by podle Vás měly být zastoupeny v programu a náplni školní družiny?

.....
.....
.....

10. Máte jako učitel představu o práci vychovatele ve školní družině?

- ano – mám vlastní zkušenost spíše ano spíše ne ne

jiná odpověď
.....

11. Myslíte si, že zkušenosti, které žák získá v oblasti výchovy a vzdělávání ve školní družině, může využít při vyučování?

.....
.....

Děkuji za vyplnění tohoto dotazníku

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Mgr. Helena Čechová

Obor: speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Úloha vychovatele ve školní družině v oblasti výchovy a vzdělávání

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 101

Celkový počet stran příloh: 35

Počet titulů české literatury a pramenů: 33

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 5

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: PhDr. Kreuzová Renata